

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
INFORMĀCIJAS UN BIBLIOTĒKU STUDIJU NODAĻA

PUBLISKO BIBLIOTĒKU UN VIETĒJO KOPIENU SIMBIOZE

MAGISTRA DARBS

Autors: **Irina Šanceva**

Studenta apliecības Nr.: ih12006

Darba vadītāja: Doc. Dr.philol. Sandra Cīrule

RĪGA 2023

ANOTĀCIJA

Maģistra darba “Publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbioze” mērķis ir noskaidrot, kā un kādēļ starp publiskajām bibliotēkām un vietējām kopienām veidojas simbioze, kā tā ietekmē bibliotēkas darbību un kopienas, un vai tā vispār veidojas.

Maģistra darba teorētisko pamatojumu veido pragmatisms, strukturālais funkcionālisms, sociālā kapitāla teorija un Džona Peitmena (*John Pateman*) uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojumu modelis.

Maģistra darbam ir gadījuma analīzes pētījuma dizains, jo tiek pētīts, kādas attiecības piecās Latvijas vietējās kopienās ir starp kopienām un šo kopienu publiskajām bibliotēkām.

Datu ieguvei un analīzei tika izmantotas kvantitatīvās un kvalitatīvās metodes.

Pētījuma rezultāti apliecina, ka publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības raksturo simbioze, bet katrā analizētajā gadījumā tā izpaužas citādākā mērā.

Atslēgvārdi: publiskā bibliotēka, vietējā kopiena, bibliotēkas pakalpojumi, līdzdalība, simbioze, gadījuma analīze

ANNOTATION

The Master's thesis “Symbiosis of public library and local communities” aim is to find out how and why symbiosis develops between public libraries and local communities, how it affects library operations and communities, and whether it forms at all.

The Master's thesis theoretical justification is pragmatism, structural functionalism, social capital theory and John Pateman needs-based library service model.

The Master's thesis has a case analysis research design, as it investigates the relationship between the local communities and the public libraries of these communities in five local communities in Latvia.

Quantitative and qualitative methods were used for data collection and analysis.

The research results confirm that the relationship between public libraries and local communities is characterized by symbiosis, but in each analyzed case it manifests itself to a different extent.

Keywords: public library, local community, library services, participation, symbiosis, case study

SATURS

Apzīmējumu saraksts	5
Ievads	6
1. Jēdzienu un terminu analīze	11
2. Teorētiskais pamatojums	17
2.1. Pragmatisms	17
2.2. Strukturālais funkcionālisms	18
2.3. Sociālā kapitāla teorija	19
2.4. Uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojumu modelis	21
3. Vietējā kopiena	26
3.1. Kopienas jēdziena saturiskā attīstība	27
3.2. Kopienas vajadzību izpēte	28
4. Latvijas publiskās bibliotēkas	33
4.1. Bibliotēku loma un ietekme	34
4.2. Publisko bibliotēku pakalpojumi sabiedrībai	36
5. Izpētes pakāpes analīze	40
5.1. Latvijā veikti pētījumi	40
5.2. Ārzemēs veikti pētījumi	42
6. Metodoloģija	44
6.1. Anketēšana	46
6.2. Dokumentu analīze	51
7. Rezultāti	54
7.1. Anketēšanas rezultāti par kopienām kopumā	56
7.2. Anketēšanas rezultāti par kopienām atsevišķi	68
7.3. Dokumentu analīze	73
8. Diskusija	78
9. Secinājumi	81
Pateicības	83
Izmantotie informācijas avoti	84
Pielikumi	91
1. pielikums	
Bibliotēku vadītāju anketas paraugs	92
2. pielikums	
Vietējo kopienu anketas paraugs	99
3. pielikums	
Zemgales (Bauskas novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēku simbioze	105

4. pielikums	
Kurzemes (Kuldīgas novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas simbioze	106
5. pielikums	
Vidzemes (Madonas novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas simbioze	107
6. pielikums	
Latgales (Jēkabpils novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas simbioze	108
7. pielikums	
Sēlijas (Aizkraukles novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas simbioze.....	109

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ALA – American Library Association (Amerikas Bibliotēku asociācija)

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions (Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija)

LBTU – Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte

LNB – Latvijas Nacionālā bibliotēka

LNB KAC – Latvijas Nacionālās bibliotēkas Kompetenču attīstības centrs

LU – Latvijas Universitāte

LU SZF – Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte

PII – pirmsskolas izglītības iestāde

SPPI – Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūts

UNESCO LNK – Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas Latvijas Nacionālā komisija

VPVKAC – Valsts un pašvaldību vienotais klientu apkalpošanas centrs

IEVADS

Temata aktualitāte un norobežojums

Publisko bibliotēku un vietējo kopienu savstarpējā mijiedarbība ir reti sastopams temats bibliotēku nozares pētījumos Latvijā, taču bibliotēku un kopienu abpusēja saikne, līdzdalība, iesaistīšanās ir svarīgs priekšnoteikums organiskai bibliotēkas un kopienas līdzāspastāvēšanai. Bibliotēkas joprojām ieņem svarīgu lomu kopienu izaugsmē un attīstībā, it īpaši vietējās nozīmes bibliotēkas, jo bieži vien tās ir vienīgās iestādes, kurās vietējā sabiedrība var saņemt kultūras un informācijas pakalpojumus, socializēties, kā arī līdzdarboties. Bibliotēkas arī straujā tehnoloģiju attīstības laikmetā turpina saliedēt, stiprināt, informēt kopienas, tā ir vieta, kur kopienas socializējas, pašrealizējas, jēgpilni pavada brīvo laiku. Ir acīmredzami, ka bibliotēkas un kopienas mijiedarbojas, lai gūtu savstarpēji izdevīgus rezultātus.

Maģistra darbā tiek pētītas attiecības, kas rodas starp piecām Latvijas pagastu vietējām kopienām no pieciem kultūrvēsturiskajiem novadiem (Kurzemes, Zemgales, Vidzemes, Latgales un Sēlijas) un šo kopienu publiskajām bibliotēkām (vietējās nozīmes bibliotēkām). Maģistra darbam ir gadījuma analīzes pētījuma dizains.

Problēmsituācija un pētījuma problēma

Bibliotēku likums nosaka, ka vietējās nozīmes bibliotēkas nodrošina bibliotēku pakalpojumus lietotājiem to dzīvesvietas, darba, mācību, atpūtas vietas un citu vietu tiešā tuvumā, tās uzkrāj un sistematizē universāla vai specifiska rakstura iespieddarbus un cita veida dokumentus, kas apmierina attiecīgās bibliotēkas lietotāju prasības, tās spēj apmierināt bibliotēkas lietotāju pieprasījumu pēc iespieddarbiem un cita veida dokumentiem un informācijas ar savu un arī citu bibliotēku krājumu palīdzību (informējot par pieprasīto dokumentu pieejamību citās bibliotēkās, pasūtot pieprasīto dokumentu no citas bibliotēkas utt.) (Bibliotēku likums, 21.05.1998). Vietējās nozīmes bibliotēku darbība ne tikai formāli, bet arī faktiski ir vērsta uz lietotājiem, kas dzīvo konkrētas bibliotēkas tuvumā, viņu prasību un vajadzību apmierināšanu – šīs darbības procesā un rezultātā arī veidojas simbioze, kas apvieno bibliotēkas un kopienas vienā veselumā.

Pētījuma problēma – bibliotēku un kopienu sadarbība tiek uztverta par pašsaprotamu, bibliotēkas iesaistīšanās kopienas dzīvē un kopienas iesaistīšanās bibliotēkas procesos notiek likumsakarīgi, bieži vien arī neapzināti. Taču ir svarīgi noskaidrot, kā un kāpēc šī mijiedarbība notiek, kādi faktori to ietekmē, lai bibliotēkas apzināti un mērķtiecīgi strādātu ar kopienām, lai gan bibliotēkas, gan kopienas gūtu abpusēji izdevīgu sadarbību, kas rezultētos ar visaptverošu pozitīvu ietekmi uz sabiedrības attīstību.

Izpētes pakāpe, novitāte

LU SZF 2022. gada Sintijas Zukules maģistra darba “Publiskā bibliotēka pašvaldības kontekstā. Latvijas gadījums” ietvaros tika apskatīta publisko bibliotēku loma un vieta mūsdienās (Zukule, 2022). 2016. gada Viktorijas Agafonovas maģistra darbā “Jelgavas Zinātniskā bibliotēka - atbalsta punkts sabiedrības integrācijas procesā” uzmanība tika pievērsta bibliotēkas devumam sabiedrības integrācijas procesā (Agafonova, 2016). Lai gan šie noslēguma darbi nav tieši saistīti ar autores pētāmo problēmu, tomēr tie sniedz ieskatu publisko bibliotēku darbībā, pakalpojumu sniegšanā sabiedrībai.

Līdzīga pētāmā problēma tika apskatīta Dr.philol. Sandras Cīrules 2009. gada promocijas darbā “Mūsdienu publiskā bibliotēka Latvijas pagastos” (Cīrule, 2009). 2007. gada Dr.philol. Vinetas Gerkenas promocijas darbs “Mūsdienu bibliotēkārās apkalpošanas pamattendences” sniedz ieskatu vietējās sabiedrības tuvinātai apkalpošanai (Gerkena, 2007) – lai gan šie pētījumi veikti sen, tajos paustās atziņas un secinājumi joprojām ir aktuāli Latvijas publisko bibliotēku kontekstā, publiskās bibliotēkas turpina attīstīties šajā pašā virzienā.

Ārzemēs ir vairāk līdzīgu pētījumi, kuros fokusējas uz publisko bibliotēku un kopienu sadarbību, iesaistīšanos, lai apmierinātu dažādas vajadzības. Rolfā Hapela (*Rolf Hapel*) 2020. gada pētījums “Mūsdienu publiskās bibliotēkas izveide caur sabiedrības iesaistīšanos: personisks ceļojums” (“*Building a contemporary public library through community engagement: a personal journey*”) apstiprina, ka kopienas iesaistīšanās, ieinteresētība, sadarbība ir veiksmīgas bibliotēkas darbības pamatā (Hapel, 2020). 2019. gada Kena Villimenta (*Ken Williment*) pētījums “Lai izveidotu bibliotēku, nepieciešama kopiena” (“*It takes a community to create a library*”) pamato uz kopienu balstītu pakalpojumu modeli, kas palīdz identificēt un apmierināt kopienas vajadzības (Williment, 2019). Elēnas Tīrzimanes (*Elena Tīrziman*) 2019. gada pētījums “Mūsdienu bibliotēka un tās loma sabiedrībā” (“*Contemporary library and its role in the community*”) sniedz ieskatu bibliotēkas integrēšanas procesam kopienā, kā arī apraksta mūsdienu publisko bibliotēku lomu sabiedrībā (Tīrziman, 2018). Hui-Jun Sunga (*Hui-Yun Sung*) un Marka Hepvortha (*Mark Hepworth*) 2013. gadā izstrādāts pētījums “Modelējot kopienas iesaistīšanos publiskajās bibliotēkās” (“*Modelling community engagement in public libraries*”) palīdz izprast sadarbību, produktīvas attiecības starp bibliotēku pakalpojumu sniedzējiem un pakalpojumu lietotājiem (Sung & Hepworth, 2013).

Pētījuma mērķi un uzdevumi

Pētījuma mērķis ir noskaidrot, kā un kādēļ starp publiskajām bibliotēkām un vietējām kopienām veidojas simbioze, kā tā ietekmē bibliotēkas darbību, un kopienas un vai tā vispār veidojas.

Uzdevumi:

1. Analizēt un salīdzināt svarīgākos ar maģistra darba tematu saistītos terminus un jēdzienus.
2. Apskatīt pragmatisma filozofisko pieeju.
3. Iepazīties ar strukturālā funkcionālisma un sociālā kapitāla teorijām, kā arī Džona Peitmena (*John Pateman*) uz vajadzībām balstīto bibliotēkas pakalpojumu modeli (*needs-based library service*)
4. Raksturot Latvijas publiskās bibliotēkas un to darbību.
5. Aprakstīt kopienas jēdzienu un raksturojošās pazīmes.
6. Iepazīties ar līdzīgiem veiktiem pētījumiem.
7. Veikt pētījumu.
8. Analizēt pētījuma rezultātus, izveidot diskusiju, izdarīt secinājumus.

Pētījuma objekts un priekšmets

Pētījuma objekts – publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbioze (mijiedarbība, saikne, kopdzīve).

Pētījuma priekšmets – piecu dažādu Latvijas pagastu vietējo kopienu un šo kopienu pagasta bibliotēku savstarpējās attiecības, sadarbība, līdzdalība.

Pētījuma jautājumi

1. Kāpēc starp bibliotēkām un kopienām veidojas simbioze jeb kāpēc kopienai ir vajadzīga bibliotēka?
2. Kā bibliotēka iesaistās kopienas dzīvē un kā kopiena iesaistās bibliotēkas procesos?
3. Vai novada un reģionu bibliotēku gada pārskati atspoguļo bibliotēku un vietējo kopienu mijiedarbību?

Pētījuma hipotēzes

1. Bibliotēku un kopienu raksturo abām pusēm izdevīga līdzāspastāvēšana.
2. Kopienas var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību.

Teorētiskā bāze

Bibliotēkas un vietējās kopienas simbiozes aspekts tiek raksturots, izmantojot Tolkota Pārsonsa (*Talcott Parsons*) attīstīto strukturālā funkcionālisma teoriju un Roberta Patnema (*Robert Putnam*) izstrādāto sociālā kapitāla teoriju, kā arī Džona Peitmena (*John Pateman*) uz vajadzībām balstīto bibliotēkas pakalpojuma modeli (*needs-based library service*).

Pētījums veikts, pamatojoties uz pragmatisma filozofisko metateoriju, kuru 19. gadsimta beigās izstrādāja Čārlzs Sānders Pīrss (*Charles Sanders Peirce*), Viljams Džeimss

(*William James*) un Džons Džūijs (*John Dewey*). Pragmatisms balstās uz atziņu, ka idejām ir jēga, ja tās var praktiski pielietot.

Pētniecības metodes

Svarīgākā pētniecības metode ir anketēšana, anketas tika izplatītas elektroniski. Tika aptaujāti piecu dažādu Latvijas pagastu bibliotēku vadītāji un šo pagastu iedzīvotāji (vietējā kopiena). Katrai mērķgrupai tika izstrādāta cita aptauja, tas ir, bija divu veidu aptaujas – bibliotekāriem un kopienām. Katrai bibliotēkai un katrai kopienai tika izsūtīta unikāla aptauja, lai varētu analizēt iegūtos datus gan kopumā (visas kopienas), gan katru kopienu atsevišķi, pretstatot bibliotekāra redzējumu vietējās kopienas viedoklim. Kopā tika izplatītas sešas bibliotekāru aptaujas (vienā no pagastiem ir divas bibliotēkas) un piecas kopienu aptaujas. Kā papildus metode tika izmantota dokumentu analīze – novadu un reģionu trīs pēdējo gadu pārskati, kuros ir iekļautas pētītās bibliotēkas.

Empīriskā bāze

Pētījuma empīrisko bāzi veido respondentu atbildes uz anketas jautājumiem, bibliotēku gadu pārskatu kontentanalīzes rezultāti.

Darba teorētiskā un praktiskā nozīme

Pētījums veicinās bibliotekāru izpratni par bibliotēkas un kopienas savstarpējo kopdzīvi, mijiedarbību, tās nozīmi, nepieciešamību bibliotēkas darbībā un kopienas dzīvē, attīstīs jaunus pētījuma tematus. Pētījums var palīdzēt pamatot publiskās bibliotēkas pastāvēšanas nepieciešamību, kopienas vajadzību pēc bibliotēkas, piemēram, pārrunās ar pašvaldību, veidojot un plānojot bibliotēkas budžetu, strādājot pie bibliotēkas stratēģijas, ieviešot jaunus pakalpojumus. Maģistra darbs palīdzēs saprast, vai šobrīd vietējās nozīmes bibliotēkas pietiekami daudz strādā ar kopienu, noteikt, ko dara šobrīd un ko var darīt citādāk, kā veidot savstarpēji izdevīgu sadarbību. Iegūtie dati var tikt vispārināto un pētījumā iegūtās atziņas var izmantot Latvijas kontekstā, jo pētījumā piedalījās sešas dažādas pagasta bibliotēkas no pieciem kultūrvēsturiskajiem novadiem (Kurzemes, Zemgales, Vidzemes, Latgales un Sēlijas) un šo bibliotēku vietējās kopienas. Latvijas publisko bibliotēku darbība tiek regulēta valsts līmenī (Bibliotēku likums, MK noteikumi Nr.355 “Vietējas nozīmes bibliotēku tīkla darbības noteikumi” u.c. dokumenti), Latvijas publisko bibliotēku darbības principi (pakalpojumi) ir līdzīgi visā valsts teritorijā, arī bibliotēku un to apkalpoto kopienu mijiedarbība, līdzdarbības process ir līdzīgu mērķu vadīts, tāpēc šī pētījuma rezultāti var tikt attiecināti uz Latvijas publiskajām bibliotēkām un to vietējām kopienām.

Darba struktūra

Maģistra darbs sastāv no ievada, deviņām nodaļām ar apakšnodaļām, izmantoto informācijas avotu saraksta un pielikumiem. Ievads sastāv no maģistra darba programmas.

Pirmajā nodaļā tiek veikta maģistra darbā izmantoto terminu un jēdzienu analīze. Otrajā nodaļā aprakstīta pētījuma metateorija, divas vidējā līmeņa teorijas un uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojuma modelis. Trešajā nodaļā aprakstītas kopienu raksturojošas pazīmes, kā arī atklāts kopienu vajadzību izpētes jautājums. Ceturtajā nodaļā ir raksturotas Latvijas publiskās bibliotēkas. Piektajā nodaļā veikta izpētes pakāpes analīze. Sestajā nodaļā aprakstītas pētniecības metodes un pētījuma gaita. Septītajā nodaļā aprakstīti pētījuma metožu pielietošanas procesā iegūtie rezultāti. Astotajā nodaļā šī pētījuma rezultāti salīdzināti ar citu pētījumu rezultātiem. Devītajā nodaļā apkopoti secinājumi, galvenās pētījuma atziņas un izvirzīti priekšlikumi. Darbu noslēdz izmantoto informācijas avotu saraksts un pielikuma sadaļa, kas sastāv no anketu paraugiem, vietējo kopienu un pagasta bibliotēku simbiozes tabulām.

1. JĒDZIENU UN TERMINU ANALĪZE

Maģistra darbā izmantotie jēdzieni un termini, to analīze palīdz iedziļināties pētāmajā problēmā, fokusēt uzmanību uz svarīgākajiem pieturpunktiem. Visi jēdzieni un termini ir svarīgi un nozīmīgi, kā arī savstarpēji loģiski saistīti.

Publiskā bibliotēka. Šis termins ir plaši lietojams ne tikai bibliotēku jomā, bet arī publiskajā telpā, tādēļ ir pieejams daudz skaidrojumu, tie ir diezgan līdzīgi, taču ir arī atšķirības. Bibliotēku, arhīvu un muzeju terminu datubāzē “publiskā bibliotēka” tiek definēta kā universāla bibliotēka, kas atvērta sabiedrībai un apkalpo vietējos vai reģiona iedzīvotājus un parasti daļēji vai pilnībā tiek finansēta no valsts un pašvaldību līdzekļiem (LVS ISO 2789:2016). Svarīgs ir uzsvars, ka publiskā bibliotēka ir universāla un apkalpo vietējos iedzīvotājus. Publiskās bibliotēkas darbības universālā daba izpaužas tās daudzveidīgajos pakalpojumos, kam būtu jāaptver pēc iespējas dažādākus tās lietotājus, dažādas mērķgrupas. Vietējie iedzīvotāji ir tie, uz kuriem fokusējas bibliotēka, piedāvājot tiem universālus pakalpojumus.

IFLA sniedz plašāku un izvērstāku definīciju, kas ir vairāk iekļaujoša. “Publiskā bibliotēka” ir

institūcija, ko dibina, atbalsta un finansē sabiedrība – vietējās vai reģionālās pašvaldības, valsts vai sabiedriskās struktūras. Izmantojot resursus un sniedzot pakalpojumus, tā nodrošina pieeju zināšanām, informācijai un mākslinieciskās jaunrades darbiem visiem sabiedrības locekļiem, neatkarīgi no rases, tautības, vecuma, dzimuma, reliģiskās piederības, valodas, fiziskajiem vai garīgajiem traucējumiem, ekonomiskā vai nodarbinātības statusa un izglītības līmeņa (IFLA, 2008, 14. lpp.).

Interesanti, ka abas definīcijas iekļauj finansējuma aspektu, tā avotu, bez kā publiskās bibliotēkas darbība nebūtu iespējama.

Džanetas Stīvensones (*Janet Stevenson*) “Bibliotēku un informācijas pārvaldības: angļu-latviešu un latviešu-angļu terminu skaidrojošā vārdnīcā” termins “publiskā bibliotēka” ir konkrēti un īsi definēts – bibliotēka, kas apkalpo visus lielpilsētas, pilsētas vai lauku iedzīvotājus (Stīvensone, 2001, 94. lpp.). Tiek izcelti publiskās bibliotēkas lietotāji, taču nav nekā minēts par bibliotēkas darbību, pakalpojumiem un tamlīdzīgiem faktoriem, bez kuriem iedzīvotāji netiktu apkalpoti.

Bibliotēku, arhīvu un muzeju terminu datubāzes piedāvātais definējums ir šim darbam atbilstošākais, jo ietver gan bibliotēkas raksturojumu (universāla), gan apkalpoto sabiedrības daļu (vietējos vai reģiona iedzīvotājus), gan finansējuma avotu (valsts un pašvaldību līdzekļi) un nav pārāk vispārīgs. Šis pētījums ir vērsts uz pašvaldības finansētajām publiskajām pagasta bibliotēkām, kas nav mazāk svarīgs faktors termina skaidrojuma izvēlē.

Vietējā kopiena. Šis termins kļūst arvien populārāks publiskajā telpā, to arvien biežāk izmanto, skaidrojot procesus, kas notiek sabiedrībā, tiek uzsvērts vietējo kopienu nozīmīgums, iespēja ietekmēt lokālus notikumus. Valsts mērogā šis jēdziens aktualizējās arī jaunā “Pašvaldības likuma” kontekstā, Valsts prezidents Egils Levits uzsvēra vietējo kopienu svarīgumu paziņojumā “Par vēlētiem vietējo kopienu pārstāvjiem pagastu un pilsētu iedzīvotāju padomēs” – tiek akcentēti tieši pašvaldību vietējie iedzīvotāji un viņu spēja lemt savas kopienas interesēs, “lai stiprinātu vietējās kopienas (pagastus un pilsētas), kā arī sekmētu demokrātiskos procesus pašvaldībā un veicinātu attiecīgo kopienu iedzīvotāju demokrātisko līdzdalību pašvaldības darbā” (Levits, 2021).

Apskatītajās terminoloģijas datubāzēs, arī dažādās vārdnīcās neizdevās atrast skaidrojumu saliktam terminam “vietējā kopiena”, bet tikai atsevišķi “kopiena” un “vietējs”. Latvijas Nacionālajā terminoloģijas portālā ir šādi skaidrots termins “kopiena” – cilvēku grupa, kas dzīvo vienā vietā vai kuru vieno kopīga izcelsme, piederība pie kādas reliģijas, arī intereses u. tml. (Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Tiešsaistes Tēzaura vārdnīcā “kopienai” ir vairāki skaidrojumi, un viens no tiem ir gandrīz identisks Latvijas Nacionālajam terminoloģijas portāla skaidrojumam – cilvēku grupa, kas dzīvo kādā vietā un kurus vieno kopīga valoda, izcelsme, reliģija u. tml. (Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca, 2023).

Tiešsaistes Tēzaura vārdnīcā “vietējs” ir skaidrots kā tāds, kas dzīvo noteiktā, parasti runātājam vai vērotājam tuvā, arī zināmā vietā, teritorijā, tāds, kura darbība ir saistīta ar noteiktu vietu, teritoriju (par cilvēkiem) (Latviešu literārās valodas vārdnīca, 1972–1996). Ir skaidrs, ka vietējā kopiena ir vietējo iedzīvotāju grupa, kurus vieno kopīga dzīvesvieta, piemēram, pagasts, pilsēta un kurus saista arī kopīgas intereses, mērķi.

Angļu valodā tiek lietots termins *local community*, lai skaidrotu vietējās kopienas nianšes, lai gan, piemēram, iepriekš minētajā Bibliotēku un informācijas pārvaldības: angļu-latviešu un latviešu-angļu terminu skaidrojošā vārdnīcā termins *community* ir tulkots kā sabiedrība (Stīvensone, 2001, 16. lpp.), kas nav precīzi, jo, pēc autores domām, sabiedrība ir plašāks jēdziens par kopienu. Sabiedrība sastāv no dažādām kopienām. Arī tiešsaistes Oksfordas izglītojamo vārdnīcas (*Oxford Learner's Dictionaries*) skaidro, ka kopiena ir visi cilvēki, kas dzīvo noteiktā apgabalā, valstī utt., ja par tiem runā kā par grupu, savukārt sabiedrība ir cilvēki kopumā, kas kopā dzīvo kopienās (Oxford Learner's Dictionaries, 2023). Tādēļ šajā maģistra darbā tiek izmantots termins kopiena, nevis sabiedrība, jo tiek apskatīts vietējās kopienas (šaurākā nozīmē) un tās apkalpotās bibliotēkas simbioze. Latvijas Nacionālajā terminoloģijas portālā piedāvātais “kopienas” skaidrojums jau ietver arī kopīgo izcelsmi un/vai dzīvošanu vienā vietā (“vietējs” nozīmi), tāpat šī noteiktā teritorija, kas saista šo iedzīvotāju

grupu, jau ir iekļauta šajā definīcijā, tādēļ šis skaidrojums ir precīzs, pētījuma norobežojumam atbilstošs.

Simbioze. Šis termins nāk no bioloģijas jomas, tādēļ tā skaidrojumi parasti ir saistīti ar bioloģiskiem procesiem, lai gan bieži vien “simbiozi” izmanto, lai raksturotu ciešas, parasti abām pusēm izdevīgas attiecības un norises. Arī šī pētījuma kontekstā tiek izmantota pārnestā simbiozes nozīme. Tiešsaistes Tēzaura vārdnīcā “simbiozei” ir divi skaidrojumi: 1. biol. Ilgstoša dažādu sugu organismu kopdzīve, kas parasti ir abpusēji izdevīga. 2. Ciešs kontakts, saikne, mijiedarbība, kam parasti ir abpusēji labvēlīgs, arī integrējošs raksturs. Termins ir izcēlies no grieķu valodas *symbiōsis* un tā nozīme ir kopdzīve (Svešvārdu vārdnīca, 2007).

Tiešsaistes Oksfordas izglītojamo vārdnīcas (*Oxford Learner's Dictionaries*) “simbiozi” skaidro ļoti līdzīgi, arī sniedz divus skaidrojumus, ka “simbioze” ir gan attiecības starp divām dažādām dzīvām radībām, kas dzīvo cieši kopā un ir īpaši atkarīgas viena no otras, katra gūst īpašu labumu no otras, gan tās ir attiecības starp cilvēkiem, uzņēmumiem utt., kas nāk par labu abiem. (*Oxford Learner's Dictionaries*, 2023). Šī termina skaidrojumā tiek pievērsta pastiprināta uzmanība abu pušu atkarībai vienai no otras, labumam, ko parasti gūst abas mijiedarbībā iesaistītās puses. No Tēzaura tiešsaistes vārdnīcas otrās simbiozes skaidrojuma izriet, ka simbioze un ciešs kontakts, saikne, mijiedarbība tiek lietoti kā sinonīmi. Tas ir pamatoti, jo saikne ir attiecību kopums, kam raksturīga savstarpēja saistība, ietekme, iedarbība, bet mijiedarbība ir skaidrota kā savstarpēja iedarbība citam uz citu (*Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca*, 2023).

Kā jau iepriekš tika minēts, termins “simbioze” ir cēlies no bioloģijas zinātnes, bieži vien tas tiek lietots, lai aprakstītu dažādus nebioloģiskus procesus un attiecību veidus, kuriem ir raksturīga cieša savstarpēja saikne, ietekme, abpusējs izdevīgums, atsaucoties uz bioloģijas jomu, ar salīdzinājumiem un piemēriem no bioloģijas nozares. Arī šajā maģistra darbā tiek pētīta vietējo kopienu un to publisko bibliotēku saikne, kas rodas abu pušu mijiedarbības procesā un ir abpusēji labvēlīga, izdevīga abiem mijattiecību dalībniekiem. Piemēram, vietējā kopiena no bibliotēkas gūst grāmatas un citus resursus savai lietošanai, iespēju piedalīties pasākumos, izmantot bibliotēkas telpas mācībām, darbam, saturīgi pavadīt brīvo laiku utt., savukārt bibliotēka iegūst apmeklējumu, dokumentu izsniegumu un citus statistikas rādītājus, kas ir svarīgi darba procesā (bet bibliotēkas darbībai nav jābūt vērstai tikai uz statistiku), pozitīvu tēlu sabiedrībā, savas misijas piepildījumu, pakalpojumu attīstību utt. Tātad simbiozei ir plašs pielietojums, tas ir daudznozaru termins. Un, tā kā šajā pētījumā tiek skatīta vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas abpusēja saikne, mijiedarbība abām pusēm izdevīgā un labvēlīgā nozīmē, tādēļ Tēzaura tiešsaistes vārdnīcas piedāvātais otrais simbiozes skaidrojums ir atbilstošs un precīzs.

Bibliotēkas pakalpojums. Bibliotēkām jāpiedāvā un tās arī piedāvā daudz un dažādus pakalpojumus. Šī pētījuma vajadzībām pakalpojuma termins tiek skatīts un lietots plašākā nozīmē, jo nav svarīgi izcelt kādus noteiktus pakalpojumu veidus (informācijas, elektroniskus, konsultatīvus, uzziņu u.tml.), bet gan izpētīt saikni, kas rodas starp kopienu un bibliotēku, patērējot un piedāvājot šos pakalpojumus, tātad ir svarīgi noskaidrot, kā ar pakalpojumu palīdzību, to piedāvājumu, izpildi, attīstību var izveidot šo ciešo saikni, nosargāt to un pilnveidot. Taču ir svarīgi atcerēties, ka tie nav jebkuri pakalpojumi, tiem jābūt saistītiem ar bibliotēku un to darbību.

Bibliotēku, arhīvu un muzeju terminu datubāzē “pakalpojums” ir definēts kā piegādātāja un patērētāja sadarbības rezultāts, lai apmierinātu patērētāja vēlmes (LVS ISO 5127:2005). Termins ir pietiekoši plašs, kas šajā gadījumā ir pozitīvi, jo var iekļaut visus pakalpojuma veidus, ko bibliotēka kā piegādātājs var piedāvāt un bibliotēkas apkalpotā kopiena kā patērētājs var izmantot, lai apmierinātu savas vēlmes un vajadzības. Taču termina skaidrojumā ir nepieciešams veikt izmaiņas, pielāgot to šim konkrētam pētījumam – vārds “piegādātājs” jāaizstāj ar vārdu “bibliotēka”, vārds “patērētājs” jāaizstāj ar “kopiena” un aiz vārda “vēlmes” jāpievieno vārds “vajadzības”, jo bibliotēku lietotāju kontekstā parasti tiek runāts par lietotāju vajadzību apmierināšanu, lai gan arī vēlmes, vēlēšanās ar svarīgas.

Nemot vērā iepriekšminētos labojumus, “bibliotēkas pakalpojums” ir bibliotēkas un kopienas sadarbības rezultāts, lai apmierinātu kopienas vēlmes un vajadzības.

IFLA izdotajā dokumentā “Publisko bibliotēku pakalpojumi: IFLA/UNESCO vadlīnijas attīstībai” tiek minēti šādi būtiskākie bibliotēkas pakalpojumi:

- grāmatu un citu informācijas nesēju izsniegšana abonementā un uz vietas bibliotēkā;
- informācijas pakalpojumu sniegšana, izmantojot iespiedprodukciju un elektroniskos dokumentus;
- konsultatīvie pakalpojumi lasītājiem, ieskaitot dokumentu iepriekšpasūtīšanu;
- informacionāli pakalpojumi;
- lasītāju apmācība, ieskaitot rakstpratības apguves programmas;
- dažādu pasākumu programmu sastādīšana un sagatavošana (IFLA, 2008, 26. lpp.).

Protams, šis uzskaitījums nav pilnīgs, katra bibliotēka patstāvīgi lemj, kādus pakalpojumus tā sniegs savai apkalpotai kopienai, pamatojoties uz tās vajadzību izpēti. Ir svarīgi uzsvērt, ka bibliotēkas pakalpojumiem jābūt orientētiem ne tikai uz bibliotēkas lietotājiem, bet uz visu kopienu, kas ir konkrētas bibliotēkas darbības laukā. Tieši tāpēc ir jāveic

vietējās kopienas locekļu vajadzību izpēti, lai noskaidrotu, kādas ir vajadzības un kādus pakalpojumus nepieciešams piedāvāt. Nozīmīgi ir nekoncentrēt visu uzmanību tikai uz bibliotēkas lietotājiem, bet uztvert visu kopienu kā vienu veselumu, lai varētu mēģināt aptvert visu kopienu, piedāvāt pakalpojumus plašākam iedzīvotāju skaitam.

Līdzdalība. Līdzdalība, tai skaitā sabiedrības līdzdalība valsts pārvaldes jomā, kļūst arvien aktuālāka, par šo procesu arvien biežāk runā publiskajā telpā. Par sabiedrības līdzdalību tiek ne tikai runāts, bet notiek arī praktiska darbība, piemēram, ikviens sabiedrības loceklis var piedalīties publiskajās apspriešanās, sapulcēs, iesniegt un parakstīt sabiedrības iniciatīvas, piedalīties tiesību aktu izstrādē, vides aizsardzībā, piedalīties vēlēšanās un visbeidzot būt aktīvam savas vietējās kopienas ietvaros, iesaistīties kopienas sociālajā dzīvē, lokālos notikumos. Visi šie un daudzi citi sabiedrības locekļu ierosinājumi, vēlme ietekmēt sev svarīgus jautājumus, iesaistīties nozīmīgu problēmu risināšanā, būt daļai no savas kopienas un veicināt tās attīstību, pieņemt lēmumus kopienas labā, ir veids, kā ikviens var līdzdarboties sev svarīgās norisēs.

Ministru kabineta tīmekļvietnē sadaļā “Sabiedrības līdzdalības politika”, apakšsadaļā “Līdzdalības iespējas valsts pārvaldē” sabiedrības līdzdalība ir definēta kā sabiedrības iesaiste regulējuma un politikas veidošanas procesā un citu sabiedrības interesēm nozīmīgu jautājumu risināšanā valsts pārvaldē, pašvaldībā, apkaimē, skolā – jebkur, kur jānonāk pie efektīvākā risinājuma mūsdienu izaicinājumiem (Līdzdalības iespējas valsts pārvaldē, 2020). Tātad līdzdarboties var jebkurā līmenī un jebkuru subjektīvi nozīmīgu jautājumu risināšana ir iespēja ietekmēt situāciju, rast efektīvāko risinājumu.

Tiešsaistes Tēzaura vārdnīcā “līdzdalībai” ir divi skaidrojumi: 1. Iesaistīšanās, piedalīšanās, darbošanās (kopīgi veicamā pasākumā, darbībā u.tml.); 2. Aktīva ieinteresētība (kādā notikumā, pasākumā); arī līdzjūtība (Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca, 2023). Pirmais skaidrojums ir gana paskaidrojošs, ir uz darbību vērst, pievērš uzmanību arī tam, ka mērķis ir kopīga darbošanās. Termins “iesaistīšanās” ir ļoti tuvs terminam “līdzdalība” (angļu valodā iesaistīšanās ir *engagement*), bieži vien arī tas tiek lietots, runājot par sabiedrības līdzdarbošanos dažādos procesos, arī bibliotēku nozarē. Un patiesi, “iesaistīšanās” ir stāvoklis, kas raksturo ieinteresētību, piedalīšanos kaut kādā darbībā vai attiecībās (Psiholoģijas vārdnīca, 1999). Lai gan autore uzskata, ka abus terminus var lietot, skaidrojot bibliotēkas un vietējās kopienas mijiedarbību, tomēr šī pētījuma ietvaros korektāk būtu fokusēties uz līdzdalību (arī sabiedrības līdzdalību), jo šī pētījuma priekšmets ir pagasta bibliotēkas, kas ir pašvaldības finansētās iestādes, un katrs tās lietotājs, vietējās kopienas iedzīvotājs, ir tiesīgs līdzdarboties tās darbībā, pakalpojumu attīstībā utt.

Bibliotēku un informācijas pārvaldības: angļu-latviešu un latviešu-angļu terminu skaidrojošā vārdnīcā termins “līdzdalība” ir skaidrots kā attiecības, kurās cilvēki vai organizācijas strādā kopā vienlīdzīgā statusā (Stīvensone, 2001, 147. lpp.). No šīs definīcijas izriet tas, ka svarīga ir vienlīdzība starp abām iesaistītajām pusēm, iespēja abām pusēm ietekmēt procesu, līdzdarboties uz vienlīdzības principiem.

Secinājumi

Analizējot dažādus terminoloģijas resursus, tika izvēlētas pētījuma tematam atbilstošākas terminu definīcijas, kas palīdz labāk iedziļināties pētāmajā problēmā. Viens termins tika pielāgots maģistra darba vajadzībām, četri tika izvēlēti no apskatītajiem resursiem.

Termina “publiskā bibliotēka” skaidrojumam tiek izmantota Bibliotēku, arhīvu un muzeju terminu datubāzes piedāvātā versija, “kopiena” tiek skaidrota ar Latvijas Nacionālās terminoloģijas portāla piedāvāto variantu, “simbiozes” skaidrojumam tika izvēlēts Tēzaura tiešsaistes vārdnīcas piedāvātais otrais skaidrojums, “pakalpojums” tika pielāgots, balstoties uz Bibliotēku, arhīvu un muzeju terminu datubāzes variantu, “līdzdalības” terminam tika izvēlēts Tiešsaistes Tēzaura vārdnīcas pirmais skaidrojums.

Apskatīto terminu analīze rada nepieciešamo teorētisko pamatu, ievieš skaidrību, konsekvenci visa pētījuma gaitā.

2. TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS

Šajā nodaļā tiek iezīmēts un pamatots pētījuma teorētiskais ietvars, kas palīdz atrast atbildes uz izvirzītajiem pētījuma jautājumiem.

Pētījuma teorētisko pamatojumu metateorijas līmenī veido pragmatisms, divas vidējā līmeņa starpnozaru teorijas – sociālā kapitāla un strukturālā funkcionālisma teorija –, kā arī Džona Peitmena (*John Pateman*) uz vajadzībām balstītais bibliotēkas pakalpojumu modelis (*needs-based library service*), ko var uzskatīt par bibliotēku nozares teorētisku modeli.

2.1. Pragmatisms

Tā kā šī pētījuma problēma ir noskaidrot, kā un kāpēc starp publiskajām bibliotēkām un vietējām kopienām veidojas simbioze, notiek mijiedarbība, lai abas puses gūtu abpusēji izdevīgu sadarbību un praktiski derīgu rezultātu no šīs līdzdarbošanās, tad pragmatisma pieeja ir noderīga un var tikt pielietota šī pētījuma ietvarā.

Pragmatisms ir filozofijas virziens, kas patiesības nozīmi nosaka pēc tās praktiskā derīguma (Latviešu literārās valodas vārdnīca, 1972–1996). Pragmatisms (sengrieķu val. *pragma* – darbība) radās 19. gadsimta septiņdesmitajos gados ASV. Par šī virziena pamatlicējiem tiek uzskatīti filozofi Čarlzs Sānders Pīrss (*Charles Sanders Peirce*), Viljams Džeimss (*William James*) un Džons Džūijs (*John Dewey*) (Kūle & Kūlis, 1998, 374.–375. lpp.). 20. gadsimta pirmajā pusē pragmatisms bija visietekmīgākā filozofija ASV, kas ietekmēja zinātņi, izglītību, politiku, pat mākslu un reliģiju (Britannica, 2009).

Pragmatismu no citiem filozofijas virzieniem atšķirs teorijas praktiskā daba – Č. S. Pīrss uzskatīja, ka filozofijai nevajadzētu būt nepamatotai spriedelēšanai, bet gan patiesai, godīgai, zinātniskai izmeklēšanai, kas palīdz atrast patiesību. Pīrss pragmatismu uzskatīja par pareizas spriešanas principu un metodi, jo, lai gūtu pilnīgu skaidrību par kādu jēdzienu, ir jābūt ne tikai skaidrai tā nozīmei, prasmei to pielietot konkrētajā situācijā, bet jābūt arī pieredzes izpratnei, kas sniedz izpratnes pilnīgumu (Haack, 2004, 6. lpp.). Pīrss uzskatīja, ka patiesība ir tas, kam mēs ticam, ka, balstoties uz patiesību, ticību, ir iespējams sasniegt mērķi, savukārt šaubas ir tās, kas izraisa nevēlamu darbības kavēšanos (Kūle & Kūlis, 1998, 376. lpp.). V. Džeimss turpināja attīstīt domas par ticību, padarīja tās saprotamākas un uzskatīja, ka svarīgi ir izvēlēties pareizus līdzekļus mērķa sasniegšanai. Pati spēja izvēlēties ir nozīmīga un paver iespējas iegūt dažādu pieredzi, kas ir galvenais pragmatisma jēdziens (Kūle & Kūlis, 1998, 377. lpp.). Vēlāk, 20. gadsimta sākumā, Dž. Džūijs turpināja attīstīt mācību par pieredzi, vienkāršojot tās izpratni, uzsverot, ka cilvēka dzīve norit kā problēmu risināšana, tādēļ nepieciešams meklēt pareizos

risinājumus un arī kļūdīties, jo galarezultātā kļūdas noved pie attīstības (Kūle & Kūlis, 1998, 380. lpp.).

Pragmatisma filozofija vairāk līdzinās dzīves mākslai nekā teorijai, jo tā kalpo par vispārējo metodi, kas palīdz risināt reālas problēmas dažādās dzīves situācijās (Kūle & Kūlis, 1998, 375. lpp.). Pragmatisma teorijas skatījumā patiesība pati par sevi nav pašmērķis, bet gan praktisks instruments vajadzību apmierināšanai, patiesība nemītīgi top no jauna, tā ir mainīga un derīga, pielietojama tik ilgi, kamēr ar šīs patiesības un ticības palīdzību izdodas sasniegt mērķus, atrisināt problēmsituācijas, kopumā padarīt dzīvi labāku (Kūlis, 2023).

Pragmatismam, kā ikvienai teorijai, ir savu trūkumi un nepilnības. Piemēram, idejas patiesība ir ļoti subjektīvs jēdziens, jo, kas vienam cilvēkam noteiktā situācijā ir derīgs un pielietojams, citam var būt pavisam nelietderīgs, tātad tas neatbildīs viņa patiesībai. Kā jau paši pragmatiski uzsver, svarīga ir pieredze, bet tā katram ir citādāka, tādēļ nevar runāt par objektīvu patiesību, par vienotu praktisko derīgumu (Britannica, 2009). Taču pieļaujot, ka kopienas locekļu attiecības balstās uz kopīgu vēsturi, vērtībām un normām, statusu un lomu modeļiem, savstarpējām gaidām (Paula, 2023), pragmatisma pieeja ir lietderīga un var tikt pamatoti izmantota šī pētījuma teorētiskajā ietvarā. Pragmatisma filozofijas pārliecība ir tāda, ka patiesība ir dinamisks un praktisks jēdziens, ko veido tā lietderība un panākumi problēmu risināšanā un iecerēto rezultātu sasniegšanā (Kūlis, 2023). Publisko bibliotēku fenomens, funkcionēšana un darbība sabiedrības labā, kas iekļauj arī apkalpotās kopienas un bibliotēkas savstarpējās attiecības, organisko līdzāspastāvēšanu, var tikt skatītas no pragmatisma skatupunkta, jo visi šie aspekti var tikt raksturoti no lietderības viedokļa. Kopienas un bibliotēkas mijiedarbība sniedz praktisku rezultātu, ko, iespējams, ne vienmēr var izmērīt fiziskā veidā (rezultāts nav taustāms), taču šis ciešais kontakts izpilda sociālo funkciju, sniedz ilgtermiņa sociālo labumu visai sabiedrībai. Pētījuma pamatā ir pārliecība, ka publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbiozi var mēģināt skatīt no lietderības un praktiskuma perspektīvas, jo tas sniedz pamatojumu, kādēļ bibliotēku funkcionēšana ir svarīga, kādēļ tās piedāvā noteiktus pakalpojumus un ko no šīs mijiedarbības gūst kopiena un arī plašākā nozīmē visa sabiedrība.

2.2. Strukturālais funkcionālisms

Ar strukturālā funkcionālisma pieeju pētījumā tiek skaidrota publisko bibliotēku un vietējo kopienu kā sociālu struktūru mijiedarbība.

Strukturālais funkcionālisms (*structural functionalism*) ir teorētiska pieeja, kas jebkuru sociālu darbību vai institūciju izskaidro ar tās funkciju pret kādu citu sociālo darbību, institūciju vai visu sabiedrību (Dobelniece, 1996, 190. lpp.). Ar terminu “sociālā struktūra” tiek apzīmētas

sociālās pozīcijas, statusu un lomu sistēma, kas pastāv cilvēku grupā. Sociālās struktūras veido cilvēku kopuma vai visas sabiedrības indivīdu attiecības, kuras atkarīgas no tā, kādi statusi un lomas viņiem ir šajā sabiedrībā (Zepa, 1996, 16. lpp.).

Strukturālais funkcionālisms pauž tādu pamatdomu, ka sabiedrība sastāv no dažādām sociālajām struktūrām, ikviena no tām ir svarīga, ieņem savu lomu, un katra no šīm struktūrām ir nepieciešama citu struktūru pastāvēšanai, kā arī sabiedrībai kopumā (Britannica, 2020). Tātad sabiedrība tiek iedalīta noteiktās sociālajās struktūrās, un īpaša uzmanība tiek pievērsta šo struktūru mijiedarbībai. Teorijas pamatidejas bija formulējis jau franču filozofs Ogists Konts (*Auguste Comte*), taču nozīmīgāko ieguldījumu teorijas izveidē devis franču sociologs Emils Dirkems (*Émile Durkheim*) (Zepa, 2022).

ASV strukturālais funkcionālisms īpašu popularitāti ieguvis, pateicoties amerikāņu sociologa Tolkota Pārsonsa (*Talcott Parson*) teorijas attīstībai. Atbilstoši T. Pārsona pārlicībai, sociālās sistēmas daļas ir savstarpēji atkarīgas viena no otras, sistēmā pastāv līdzsvars, līdzīgi kā veselīgā organismā (Zepa, 2022). Kā vienu no svarīgākajiem socioloģijas uzdevumiem T. Pārsons min sabiedrības kā sistēmas analīzi. Mijiedarbības procesu, kas norit starp indivīdiem, var aplūkot kā sistēmu un to analizēt (Dobelniece, 1996, 191. lpp.).

Lai gan strukturālais funkcionālisms ir kritizēts arī sabiedrības un bioloģijas analogijas dēļ, šīs atbilstības abstraktuma dēļ (Britannica, 2020), nevar noliegt, ka līdzība pastāv, jo ikviena institūcija, iestāde, arī dažādas sociālās grupas, lokālas kopienas ieņem konkrētu vietu sabiedrības kopējā attīstībā un savā starpā mijiedarbojas. Darba autorei šī analogija liek savilkt paralēles ar simbiozes procesu starp publiskajām bibliotēkām un vietējām kopienām, ko bibliotēkas apkalpo.

2.3. Sociālā kapitāla teorija

Lai gan jēdziens “sociālais kapitāls” (*social capital*) tiek lietots jau pietiekami ilgi, lai aprakstītu sociālās attiecības, akadēmiskajās un politikas debatēs tas iesaistījās tikai 20. gadsimta beigās. Pēdējā laikā arvien vairāk jūtama sociālā kapitāla nozīme ekonomisko un sociālo parādību skaidrošanā, būtiski pieaudzis literatūras skaits par sociālā kapitāla teorētiskajiem un empīriskajiem aspektiem (Bhandari & Yasunobu, 2009, p. 2). Sociālais kapitāls ir arī viens no 12 apakšindeksiem, kas sastāda Pasaules valstu labklājības indeksu (*The Legatum Prosperity Index*) – kombinēts rādītājs, kas novērtē pasaules valstu panākumus pēc to labklājības un attīstības līmeņa, lai izpētītu sabiedrības labklājību un tās attīstību pasaules mērogā (Kristapsons, 2022). Pēc darba autores domām, sociālā kapitāla jēdziens ieņem svarīgu lomu sociālu grupu locekļu iekšējo attiecību, kā arī mijiedarbības skaidrošanai ar citām

iesaistītajām grupām vai institūcijām. Tāpēc sociālā kapitāla koncepcija ir nozīmīga šī pētījuma ietvaros.

Sociālā kapitāla jēdziens ir sarežģīts, plašs un arī populārs, bet tam nav vienas universālas un visaptverošas definīcijas. Sociālais kapitāls ir abstrakta ideja, daudzdimensionāla parādība, nevis fiziski taustāms rezultāts. Tas ir fenomens, kas aptver sociālās normas, vērtības, uzskatus, uzticību, pienākumus, attiecības, piederību, pilsonisko līdzdalību, informācijas plūsmu un institūcijas, kas veicina sadarbību, lai gūtu savstarpēju labumu, kā arī sniedz ieguldījumu ekonomiskajai un sociālajai attīstībai (Bhandari & Yasunobu, 2009, pp. 8–9). Sociālā kapitāla jēdzienu dažādi pētnieki ir atšķirīgi skaidrojuši, tā izpratne drīzāk balstās zināmā pieņēmumā, nevis stingrā un vispāratzītā definīcijā. Visbiežāk jēdziens “sociālais kapitāls” tiek izprasts pēc analogijas ar ekonomisko (finansu) kapitālu: tas ir kapitāla veids, kas tiek uzkrāts, veidojot sociālās attiecības, ieguldot darbu, un tas var nest peļņu. Sociālais kapitāls rodas un pastāv starppersonu (arī starpgrupu, starpinstitūciju) attiecībās (Daugavietis, 2014, 2. lpp.). Ar sociālo kapitālu tiek domāti mijiedarbības sociālie tīkli, kas cilvēkiem rodas citam ar citu, kas saista un darbojas kā informācijas, prasmju, visaptverošas palīdzības apmaiņas rīks, kas ir nepieciešams ikvienam cilvēkam ikdienas dzīvē (Pateman, 2007, p. 14).

Sociālais kapitāls sastāv arī no sociālajiem kontaktiem, kas nodrošina cilvēkam informāciju par dažādām iespējām, sniedz atbalstu, aizstāj paša prasmes trūkumu ar cita cilvēka palīdzību, palīdz adaptēties apkārtējā vidē un sabiedrībā, justies drošākam un gūt emocionālu atbalstu (Krastiņš, 2001). Sociālā kapitāla jēdziens ietver indivīdu potenciālu gūt labumu un rast risinājumus problēmām, izmantojot dalību sociālajos tīklos. Tas sastāv no trim dimensijām: savstarpēji saistītie attiecību tīkli starp indivīdiem un grupām (sociālās saites vai sociālā līdzdalība), uzticības līmeņi, kas raksturo šīs saites, un resursi vai ieguvumi, kas tiek iegūti un nodoti, pateicoties sociālajām saitēm un sociālajai līdzdalībai (Poteyeva, 2018).

Amerikāņu sociologs Džeims Kolmens (*James S. Colmen*) aprakstīja sekojošas sociālā kapitāla pazīmes: tas rodas mijiedarbojoties (indivīdiem, grupām vai organizācijām); sociālais kapitāls aug un uzkrājas, ieguldot darbu (arī veidojot attiecības, veltot uzmanību utt.); parasti tas ir citu aktivitāšu blakusprodukts, un sociālais kapitāls var radīt sabiedrisko labumu, atšķirībā no citiem kapitāla veidiem. Tas ir vismazāk taustāmais kapitāla veids, taču palīdz uzkrāties citiem kapitāla veidiem, kas arī ir tā svarīgākā sociālā funkcija un lielākā vērtība (Daugavietis, 2014, 3. – 4. lpp.). Franču sociologs un antropologs Pjērs Burdjē (*Pierre Bourdieu*) nošķīra četrus kapitālu veidus: sociālo, ekonomisko, simbolisko un kultūras. P. Burdjē uzskatīja, ka sociālais kapitāls ir sociālās grupas resurss, tas tiek iegūts, pievienojoties grupai, un tas ir tuvs

jēdzienam “prestīžs”. Izmantojot citu grupas locekļu sociālos tīklus, indivīda rīcībā nokļūst tās prestīžs (Daugavietis, 2014, 6., 8. lpp.).

Amerikāņu politologa Roberta Putnema (*Robert Putnam*) skatījumā pilsoniskas un ekonomiskas attīstības pamatā ir sociālais kapitāls. Svarīgi atzīmēt, ka sadarbība, kooperēšanās, iesaistīšanās ir galvenais veids, kā iespējams veidot un audzēt sociālo kapitālu, kas parasti ir dažāda veida aktivitāšu neapzināts blakusprodukts, tādēļ ir svarīgi to veicināt un atbalstīt (Daugavietis, 2014, 9., 13. lpp.). Kopienas locekļu brīvprātīgā apvienošanās un sociālie tīkli, kuru pamatā ir uzticēšanās, kopīgas vērtības, ir pamats produktīvai kopienas rīcībai, kas galarezultātā veicina plašāku sociāli-ekonomisko attīstību (Daugavietis, 2014, 8. lpp.). Tā kā noslēguma darbā ir uzsvars uz sadarbību, līdzdalību, kopienas vienotību, tad R. Putnema sociālā kapitāla teorijas interpretācija ir visatbilstošākā, bet tādēļ netiek noliegti arī citi šīs teorijas traktējumi.

Ir pierādīts, ka sociālajam kapitālam ir liela nozīme sabiedrības labklājībā. Pētījumi ir atklājuši, ka sociālā kapitāla līmenis ir saistīts ar nodarbinātības līmeni kopienās, akadēmisko sniegumu, indivīda fizisko veselību, ekonomisko izaugsmi, kā arī ir pierādīts, ka lielāks sociālā kapitāla līmenis atbilst zemākam noziedzības līmenim sabiedrībā. Tomēr sociālo kapitālu var saistīt arī ar negatīvām iezīmēm. Piemēram, lai gan parasti sociālā kapitāla formām ir pozitīvs rezultāts noteiktām sociālajām grupām, tomēr tās pašas formas var negatīvi ietekmēt citas grupas (kas der vienai grupai, var nederēt citai). Kaut gan cieši saistīti tīkli ļauj sasniegt noteiktus mērķus to dalībniekiem (sociālā kapitāla ieguvums), šī iekšējā sasaiste var ierobežot ienākšanu un liegt priekšrocības tiem, kas nav noteiktas sociālās grupas locekļi (sociālā kapitāla trūkums). Spēcīga saikne var arī radīt pārmērīgu sociālo spiedienu pēc vēlmes atbilst pārējiem kopienas locekļiem, tādējādi graujot personas brīvību (Poteyeva, 2018).

2.4. Uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojumu modelis

Džons Peitmens (*John Pateman*) ir bijis vairāk nekā 40 gadus bibliotēku nozares praktiķis, dažādu publisko bibliotēku vadītājs, daudzu nozares grāmatu un publikāciju autors, īpaši pievērsies tādām izpētes tēmām kā sociālā iekļaušana publiskajās bibliotēkās un uz vajadzībām balstīta bibliotēku pakalpojumu izstrāde (Canadian Urban Libraries Council, 2012).

Džona Peitmena uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojumu modelis (*needs-based library service*) balstās uz atziņu, ka bibliotēkām vienlaikus apzināti un nepārtraukti jāorientējas uz kopienas vajadzībām, lai izveidotos abpusēji izdevīga situācija visai kopienai kopumā (Pateman, & Vincent, 2010, p. 118). Autors apraksta 10 galvenās iezīmes, kas raksturo uz vajadzībām balstīto bibliotēkas pakalpojumu modeli:

1. uz vajadzībām balstīta bibliotēkas pakalpojuma pamatā ir pieņēmums, ka ikvienam ir vajadzības un visiem ir dažādas vajadzības;
2. uz vajadzībām balstītam bibliotēkas pakalpojumam ir atbilstoša stratēģija, struktūra, sistēmas un kultūra, kas ļauj noteikt prioritātes un apmierināt kopienas vajadzības;
3. uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojums iesaista visu vietējo kopienu plānošanā, bibliotēkas pakalpojumu sniegšanā un novērtēšanā;
4. uz vajadzībām balstītam bibliotēkas pakalpojumam nav klienti, bet gan ieinteresētās personas;
5. iesaistīti ir visi: darbinieki, partneri, piegādātāji, bibliotēkas pakalpojumu lietotāji un nelietotāji;
6. uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojums – tas ir jauns domāšanas un jauns darba veids. Šāda pieeja nodrošina un veicina organizatoriskas izmaiņas, tā ir holistiska transformācija, sava veida revolūcija;
7. uz vajadzībām balstītu bibliotēkas pakalpojumu var rezumēt frāzē “No katra atbilstoši savām spējās (par personālu), katram atbilstoši savām vajadzībām (par sabiedrību)”;
8. uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojums ir atgriešanās pie vēsturiskās tradīcijas, pašpalīdzības un pašpilnveidošanās vērtībām tiem, kam bibliotēkas ir visvairāk vajadzīgas, bet kuri bibliotēkas pakalpojumus izmanto vismazāk;
9. uz vajadzībām balstīts bibliotēku pakalpojums nav izmantojams kā sociālās kontroles līdzeklis;
10. uz vajadzībām balstīta bibliotēkas pakalpojuma attīstīšana galvenokārt ir saistīta ar sociālajām pārmaiņām – dot iespēju, veicināt un iedvesmot indivīdus un kopienas, sniedzot viņiem nepieciešamo informāciju, kas palīdzēs uzlabot dzīves ekonomisko, sociālo un politisko jomu (Pateman, & Vincent, 2010, pp. 118–119).

Dž. Peitmens uzskata, ka pirmām kārtām ir jāmaina klientorientēta pieeja uz klientu *aprūpi (from customer orientation to customer care)*. Tā ir empātiska, individuāla pieeja, brīžiem arī izaicinoša, jo jāsaprot, ko cilvēks vēlas, ko viņam vajag arī tad, kad, iespējams, viņš pats līdz galam nesaprot. Šī *aprūpe* ietver arī emocionālo pusi, tā ir arī emocionālā saikne. (Pateman, & Vincent, 2010, p. 120). Lai gan *customer care* latviešu valodā tiek tulkots kā klientu apkalpošana (tā pat kā *customer service*), pēc darba autores domām, Dž. Peitmens ir domājis personisku, individuālu pieeju nevis vienkāršu apkalpošanu. Latviešu valodā nav pilnīga tulkojuma vārdu salikumam *customer care*, bet ir ļoti būtiski saprast, definēt, aprakstīt šo atšķirību, jo Latvijas publiskās bibliotēkas, it īpašu pašvaldību pagasta bibliotēkas, tā

saucamās lauku bibliotēkas, pēc darba autores domām, strādā pēc *customer care* principiem, tas ir, orientējas uz individuālo pieeju.

Starp bibliotēku un cilvēkiem, kas dzīvo bibliotēkas apkalpotā teritorijā, jābūt pozitīvām un dinamiskām attiecībām. Bibliotēkās, kuras ir balstītas uz kopienām, ir organiska saikne starp bibliotēkas darbību un kopienas vajadzībām. Šādās bibliotēkās visa darbība ir uz kopienas vajadzībām vērsta, kā arī tiek risināti sociālās atstumtības un nelabvēlīgas situācijas vietējā teritorijā (Pateman, & Vincent, 2010, p. 121).

Dž. Peitmens uzsver arī to, ka publiskās bibliotēkas nav domātas tikai tās aktīvajiem lietotājiem, jāpievērš uzmanība visiem vietējās kopienas cilvēkiem, arī bibliotēkas nelietotājiem. Ir jāveido dialogs ar vietējiem cilvēkiem, šajā izpētes procesā jāiesaistās ikvienam kopienas loceklim. Kopienas vajadzību izpētē jāakcentē visi kopienas piederīgie, jānoskaidro, kas tie ir par cilvēkiem, kādas ir viņu gaidas un vēlmes attiecībā uz bibliotēku (Pateman, & Vincent, 2010, pp. 128-129). Iespējams, kopienas un tās vajadzību izpēte ir jāsāk tieši ar bibliotēkas nelietotājiem, lai saprastu, kādēļ viņi neizmanto bibliotēkas pakalpojumus, kas jāmaina, jāuzlabo pakalpojumu sniegšanā, lai bibliotēkas pakalpojumi sasniegtu pēc iespējas vairāk tieši to cilvēku, kam tās ir visvairāk vajadzīgas. Bet, iespējams, orientācija uz kopienu kā uz vienotu veselumu, nesadalot to bibliotēkas lietotājos un nelietotājos, pavērs jaunas iespējas gan bibliotēkai, gan kopienai.

Uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojuma modelis iesaista visu vietējo sabiedrību (kopienu) publiskās bibliotēkas pakalpojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un arī novērtēšanā (atgriezeniskās saites moments). Šāds domāšanas veids nesadala sabiedrību (kopienu) bibliotēkas lietotājos vai nelietotājos, jo ikviens ir ieinteresēta persona un var būt daļa no bibliotēkas pakalpojuma modeļa – sabiedrība (kopiena) par bibliotēkas pakalpojumiem, par iespēju tos realizēt, maksā ar saviem nodokļiem, tādēļ pastāv iespēja tos ietekmēt, izteikt viedokli, iesaistīties šajā procesā (Pateman, 2007, pp. 8-9). Vairāk koncentrējoties uz kopienas vajadzību apmierināšanu (tādu pakalpojumu radīšana un piedāvāšana, kas atbilst kopienas vajadzībām), par virsmērķi izvirzot kopienas attīstību (arī par pašu bibliotēku jādoma kā par kopienas daļu, bibliotēka ne tikai atrodas kopienā, bet arī ir kopienas daļa; organiska saikne starp bibliotēkas un kopienas vajadzībām) ir iespējams ieviest un vadīt uz vajadzībām balstītus bibliotēkas pakalpojumus (Pateman, 2007, p. 10, p. 13).

Likumsakarīgi, ka uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojuma modelis kardināli atšķiras no tradicionālā, pasīvā pakalpojuma modeļa, jo uz kopienu orientēts, uz vajadzībām balstīts pakalpojuma modelis ir proaktīvs, tas prasa domāšanas virzību uz kopienu, interesēties par to, būt informētam par apkārt notiekošo, kas arī ļaus paredzēt un izprast kopienas vajadzības (Pateman, 2007, pp. 21-22). Vēl ir svarīgi atzīmēt to, ka darbs ar kopienu, ar tās vajadzībām ir

arī par attiecībām un to veidošanu. Bibliotēkai (tās darbiniekiem) veidojot attiecības ar vietējo kopienu, tiek ieguldīts liels darbs kopienas attīstībā, attiecību veidošanā izpaužas rūpes, empātija un vajadzību apmierināšana. Un tikai apmācīti, zinoši darbinieki var tikt galā ar šo lomu (Pateman, 2007, pp. 23-24). Interesanti ir arī tas, ka tradicionālie veidi, kas atspoguļo bibliotēkas nozīmi un ietekmi (statistikas rādītāji, piemēram, grāmatu izsniegums, apmeklējuma skaits u.c.) nevar tikt izmantoti par pamatu, lai runātu par sociālo ieguvumu, ko sniedz publiskās bibliotēkas. Bibliotēkām ir jācenšas identificēt un izmērīt uz vajadzībām balstītās pieejas ietekme, ir jāizgūst pierādījumi par kopienas dzīves kvalitātes uzlabošanu, kuru apkalpo konkrētā bibliotēka. Ir jāizstrādā jauni kritēriji un tādi darba rādītāji, kas spētu atspoguļot bibliotēku patieso ietekmi uz kopienas attīstību (Pateman, 2007, p. 10, p. 20). Peitmens uzskata, ka šos kritērijus un rādītājus jāizstrādā, konsultējoties ar kopienu, kas arī ir iesaistīta, līdzdarbojas bibliotēkas pakalpojumu plānošanā, izstrādē, sniegšanā un novērtēšanā (Pateman, 2007, p. 20). Darba autore uzskata, ka šobrīd Latvijas publiskajām bibliotēkām nav izstrādātas vienotas vadlīnijas, nav pārdomāts jautājums par tādu bibliotēku darba rādītāju izveidi, kas spētu uzrādīt ne tikai tradicionālos statistikas rādītājus (izsniegums, apmeklējums u.c.), bet arī bibliotēkas ietekmi un ieguvumus, ko praktiski gūst kopiena, apkalpotā sabiedrība. Iespējams, šajā jautājumā būtu jāizmanto kvalitatīvi (aprakstošus) dati pretstatā kvantitatīvajiem datiem (statistika), jo tie varētu uzrādīt praktiskus, lietderīgus ieguvumus, bibliotēkas vērtību. 2022. gada reģistrētais standarts "LVS ISO 16439:2022 Informācija un dokumentācija. Metodes un procedūras bibliotēku ietekmes novērtēšanai" satur gan kvantitatīvas, gan kvalitatīvas metodes, ar kuru palīdzību ir iespējams noteikt bibliotēku ietekmi un vērtību, taču tas nav plaši un viegli pieejams ikvienam bibliotēkas darbiniekam (LVS ISO 16439:2022).

Uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojuma modelis ir transformējošs, novatorisks, izaicinošs. Bibliotēka, kas balstās uz kopienas vajadzībām, ir elastīga, pastāvīgi tiecas pēc pārmaiņām un pilnības. Uz vajadzībām balstītās bibliotēkas ir iekļaujošas un atvērtas visiem (Pateman & Pateman, 2017, p. 26).

Secinājumi

Pragmatisms, tā teorētiskais ietvars atbilst šim maģistra darbam un tā pētāmajiem jautājumiem, jo tā mērķis ir izpētīt publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbiozi no praktiskā viedokļa. Simbioze ir process, mainīgā patiesība, kas palīdz apmierināt vietējās kopienas vajadzības un attaisno publisko bibliotēku pastāvēšanu. Pietiekami kvalitatīvi izstrādāti, pamatoti bibliotēku pakalpojumi, kas atbilsts kopienas vajadzībām, ir praktiski izmantojami, šo pakalpojumu izmantošana, līdzdalība un sadarbība, atgriezeniskā saite, arī ir šis mainīgais

patiesības nepārtrauktais process, kas palīdz risināt jautājumus, noved pie labākas sociālās dzīves.

Strukturālais funkcionālisms apskata sabiedrību kā vienotu sociālu sistēmu, kas sastāv no dažādām sociālām struktūrām un starp šīm struktūrām ir izveidojies ciešs kontakts, līdzatkarīgas attiecības. Arī publiskās bibliotēkas un vietējās kopienas, to saikni, abpusēji izdevīgas attiecības var aplūkot no strukturālā funkcionālisma perspektīvas. Publiskās bibliotēkas ir sociālās institūcijas, kas apmierina vajadzības un ieņem noteiktu vietu sabiedrības attīstībā. Tāpat arī vietējās kopienas kā sociālās kopienas vai grupas, kurām ir līdzīgas normas, vērtības, paražas, identitāte, ietekmē sabiedrības kopējo virzienu. Un abas kopā šīs sociālās struktūras pastāv vienotā veselumā un mijiedarbojas savā starpā, līdzīgu mērķu vadītas.

Sociālā kapitāla teorija apstiprina, ka kopīgu mērķu vadīti, kopienas locekļu savstarpējo kontaktu veidošanas, uzturēšanas, sadarbības rezultātā ikviens tās dalībnieks gūst sev lietderīgu resursu. Ar sociālā kapitāla teoriju var arī skaidrot kopienu un bibliotēku mijiedarbību, kuras pamatā arī ir kāds kopīgs mērķis, un šīs mijiedarbības rezultātā ieguvēji ir abas puses.

Džona Peitmena uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojumu modelis rosina publiskajām bibliotēkām orientēties uz reālām kopienas vajadzībām, kas tiek regulāri apzinātas un pētītas. Ikvienam kopienas loceklim vajadzētu būt iesaistītam bibliotēkas pakalpojumu sniegšanas procesā, lai starp bibliotēkām un kopienām veidotos organiska saikne, kas veicina abu iesaistīto pušu attīstību. Modelis palīdz mainīt domāšanu no bibliotēkas lietotāju vajadzību apmierināšanas uz visas kopienas vajadzību izpēti un aprūpi, kas ietver iedziļināšanos, patiesu ieinteresētību, empātiju.

3. VIETĒJĀ KOPIENA

Ar jēdzienu “kopiena” (*community*) tiek apzīmēta konkrēta vide, kurai cilvēki jūtas piederīgi, tā ir arī teritorija (pagasts, pilsēta, reģionu), kas aptver dažāda vecuma, etniskās, reliģiskās, sociālās iedzīvotāju grupas (Providus, 2023). Šis jēdziens ir sociāli konstruēts, tas var tikt lietots vairākās nozīmēs, piemēram, attiecinot gan uz teritoriju, kurā notiek kopienas locekļu mijiedarbība, gan uz cilvēkiem, kas sadarbojas kopīgu interešu dēļ (Paula, 2023). Kopienas raksturīgākās iezīmes ir kopīga identitāte, vietas sajūta/piesaiste, attiecību veidošana un uzturēšana ar līdzcilvēkiem un kultūra. Kopienas definē ne tikai ģeogrāfiskā vieta, kopienas locekļu kopīgas intereses, mērķi, bet arī kopienas motivācija, iesaiste, līdzdalība, lai šos kopīgus mērķus sasniegtu (Ozoliņa, 2021).

Informatīvā telpa ir pārpildīta ar kopienu saistītiem jēdzieniem (līdzdalība, sociālais kapitāls, saliedētība, kopdarbība, pašorganizēšanās u.c. jēdzieni), gan kopienas jēdziens, gan citi ar to saistītie jēdzieni kļūst arvien aktuālāki, tie parādās arī dažādos plānošanas dokumentos, taču pašas kopienas nemaz neidentificē sevi ar šo jēdzienu, sabiedrībai kopumā trūkst vienotas kopienas jēdziena izpratnes (Jātniece, 2019). Patiesi, veicot šo pētījumu, darba autorei nācās secināt, ka kopienas jēdziens ir populārs un aktuāls publiskajā telpā, piemēram, jaunais Pašvaldību likums un tajā iestrādātās vietējo kopienu iedzīvotāju padomes, kas veicina lielāku kopienu līdzdalību pašvaldības darbā, nodrošina iedzīvotāju interešu pārstāvību, veicina savstarpējo sadarbību un saskaņotu rīcību kopējam labumam (Pašvaldību likums, 01.01.2023). Par vietējām kopienām var atrast daudzveidīgu informāciju dažādos resursos (žurnālu rakstos, grāmatās, dažādos dokumentos, arī likumos), taču reālās kopienas parasti sevi identificē kā ciema/pagasta iedzīvotājus, iespējams, šis jēdziens vēl nav guvis apstiprinājumu no pašām kopienām, nav līdz galam izprasts. Arī Ansis Bērziņš, bijušais Valmieras novada fonda valdes priekšsēdētājs un Kopienu fondu kustības koordinators, šobrīd ir Aktīvu iedzīvotāju fonda vadītājs (*Active citizens fund*), atzīmē, ka jēdziens kopiena ir sarežģīts (Bērziņš, b.g.). Līga Paula, LBTU Ekonomikas un sabiedrības attīstības fakultātes, Sociālo un humanitāro zinātņu institūta asociētā profesore un vadošā pētniece, LU SZF izstrādātajā promocijas darbā “Kopienu rīcībspēja lauku attīstībā Latvijā” secināja, ka kopienas jēdziens ārpus akadēmiskās vides nav ierasts un iesakņojies. Paši kopienu locekļi, lauku cilvēki to lieto un izmanto salīdzinoši maz (Paula, 2016, 168. lpp.). Iespējams, jāturpina jēdziena skaidrošana pašām kopienām, lai tās stiprinātu lokālo identitāti, veicinātu piederības sajūtu, jo skaidra jēdziena izpratne sekmē jēgpilnu kopienas resursu izmantošanu, kas ir ne tikai finansiālie līdzekļi, bet arī kontakti, zināšanas, kopumā viss kopienas potenciāls.

3.1. Kopienas jēdziena saturiskā attīstība

Jēdzienu “kopiena, kopība” (vācu val. *Gemeinschaft*) un “sabiedrība” (vācu val. *Gesellschaft*) ieviesa vācu zinātnieks Ferdinands Tennīss (*Ferdinand Tönnies*) (Paula, 2023). Daudzi 20. gadsimta autori kopienu pozicionēja kā tikumiskāku, dziļāku un patiesāku par sabiedrību. F. Tennīss uzskatīja, ka citu cilvēku atzīšana, dzīvošana kopā ar tiem saistīta ar gribu. Kopienu kontekstā gribas nodoms ir vērsts uz kopīgiem mērķiem, kopība pati par sevi ir pašpietiekama, tai ir augstāka vērtība par katra individuālajām vēlmēm, tas ir, pamatā ir organiskas, emocionāli dziļas attiecības. Kopienās var būt radnieciskās attiecības (asins radniecība, tas ir, attiecības starp ģimenes locekļiem), vietas attiecības (attiecības starp vietējiem, kaimiņi) un gara jeb draudzības attiecības (Bičevskis, 2021, 54. lpp.). Lai gan kopienās patiešām var būt visas iepriekš uzskaitītās attiecības, to veidi, tomēr tie viens otru neizslēdz, bet tieši otrādi – papildina. Vietējās kopienās bieži vien kopā dzīvo gan radi, gan cilvēki, kurus saista noteikta lokācija un, iespējams, arī draudzība. Šajā pētījumā tika apskatītas tādas piecas vietējās kopienas, kuru vieno ģeogrāfiska vieta, teritorija, šīs kopienas ir noteiktu pagastu iedzīvotāji, taču netiek izslēgts arī cita veida šo vietējo kopienu pārstāvju attiecību veidi.

F. Tennīss skaidro, ka, ja kopienā valda organiskas attiecības, kuru pamatā ir kopība, kopdarbība, kopīgi mērķi, tad sabiedrībā katrs ir vērsts uz individuālo mērķu sasniegšanu un savstarpējās attiecības citam ar citu ir tikai un vienīgi līdzeklis, rīks, kas palīdz nonākt pie mērķa (Bičevskis, 2021, 54.-55. lpp.). Darba autore uzskata, ka arī mērogam ir nozīme, tas ir, kopienās parasti pulcējas kopā salīdzinoši mazāks cilvēku skaits, nekā visā sabiedrībā kopsummā, tādēļ var saprast, kādēļ attiecības kopienā var būt daudz emocionālākas, tuvākas un dziļākas. Nav iespējams veidot tuvas, intensīvas attiecības, regulāri uzturēt ciešu saikni ar lielu cilvēku skaitu, bet vietējās kopienas ir ļoti piemērotas spēcīgām, rūpīgām mijiedarbībām.

Attīstoties sabiedrībai, mainās arī izpratne un viedoklis par sociālās struktūras elementiem, tas ir, arī kopienas jēdziens mainās un var tikt dažādi interpretēts. Piemēram, Zigmunts Baumans (*Zygmunt Bauman*) grāmatā “Plūstošā modernitāte” (“*Liquid modernity*”) detalizēti skaidro savu teoriju par plūstošo modernitāti, tai tiek doti daudzveidīgi piemēri no daudzām mūsdienu pasaules realitātēm, tiek analizēts arī kopienu fenomens. Autors uzskata, ka mūsdienu pasaules *plūstamība*, nepastāvīgums izpaužas arī kopienu parādībā, jo sabiedrība kopumā ir uz individualismu vērsta, arī patērētāju sabiedrības fenomens turpina uzplaukt, tādēļ arī kopienām kā sociālajām struktūrām ir vairāk individualizētas izpausmes, to sociālās attiecības ir mainīgas, nestabilas, nenoturīgas. Pēc Z. Baumana domām, mūsdienu kopienas veidojas, lai apmierinātu nevis kopīgās vajadzības, bet savas individuālās vajadzības (Paula, 2023).

Kopienu jēdzienam tiek piešķirta arvien lielāka nozīme arī bibliotēku nozarē. Piemēram, bibliotēkas joprojām tiek asociētas kā fiziskas vietas, kuru telpas vietējā kopiena var izmantot dažādām vajadzībām (satikties, mācīties, strādāt utt.), tāpēc tām jābūt pievilcīgām, noderīgām un pieejamām visiem kopienas iedzīvotājiem. Arī pēc Covid-19 pandēmijas šis fiziskās telpas jautājums ir aktuāls, jo cilvēki sāk atgriezties bibliotēkās (IFLA, 2022, 10. pp.). Bibliotēkām jāspēj palīdzēt visai kopienai, jāapmierina visas kopienas vajadzības, nešķirojot cilvēkus, tāpēc jebkura veida diskriminācija ir nepieļaujama (IFLA, 2022, 12. pp.). Kopienas un arī bibliotēkas izjūt klimata pārmaiņas, tāpēc bibliotēkas var veicināt lielāku izpratni par klimata jautājumiem, būt paraugam savā vietējā kopienā, mazināt negatīvo ietekmi uz apkārtējo vidi (IFLA, 2022, 13. pp.). Parasti bibliotekāri labprāt iesaistās apkārtējās vides uzlabošanas pasākumos, piemēram, organizē talkas lokālā kopienā, iesaista arī kopienas pārstāvjus tajās piedalīties. Lai gan ir svarīga bibliotēka kā fiziska telpa, tomēr pieaug arī tās nozīme ārpus telpām. Bibliotēka ir arī ārpus kopienas fiziskās teritorijas, pieaug attālināto pakalpojumu nozīme (IFLA, 2022, 14. pp.). Bibliotēkas tiek raksturotas arī kā kopienas labklājības un labbūtnības veicinātājas (IFLA, 2022, 16. pp.). Atkal jau aktualizējas bibliotēkas loma kopienas dzīves kvalitātes uzlabošanā. Un, visbeidzot, tiek uzsvērts arī mūžizglītības nozīmīgums, jo bibliotēkas turpina apliecināt savu lomu kopienas izglītošanā visa mūža garumā (IFLA, 2022, 21. pp.).

3.2. Kopienas vajadzību izpēte

Sabiedrības (šī darba kontekstā vietējās kopienas) iesaistīšanās (*community engagement*) ir aktuālākais veids, kā var izpētīt kopienas vajadzības pēc noteiktiem bibliotēkas pakalpojumiem. Iesaistoties, līdzdarbojoties bibliotēkas pakalpojumu plānošanā, ieviešanā, realizēšanā un arī novērtēšanā, kopumā bibliotēkas darbībā un procesos, kopiena izsaka savas vajadzības. Tas ir par attiecību veidošanu, par tikšanos, par ieklausīšanos, empātiju (Cassell, 2021, p. 116). Kopienas iesaistīšanās ir bibliotēkas sadarbības process ar kopienas locekļiem, kura gaitā tiek uzlabota kopienas dzīve (ALA, 2018). Bibliotēkai jābūt atvērtai ne tikai fiziski (publiskās bibliotēkas ir atvērtas ikvienam sabiedrības loceklim, tās nešķiro cilvēkus, ikviens ir gaidīts un svarīgs), bet arī tās darbiniekiem jābūt emocionāli pieejamiem savai kopienai, jo tikai tad var veidoties attiecības, var notikt komunikācija, sadarbība, kura palīdz noskaidrot kopienas vajadzības. Kad bibliotēka sadarbojas ar kopienas un otrādi, tad ir iespējams spriest par kopienas kā vienota veseluma attīstību un dzīves kvalitātes uzlabošanu, jo arī bibliotēka kā institūcija ir kopienas daļa.

2009. gada LU SPPI pētījumā „Pašvaldību publiskās bibliotēkas: vērtība, uzticēšanās un apmierinātība ar pakalpojumiem” noskaidrojās, ka pašvaldību iedzīvotāji bibliotēku

darbinieku darbu un pakalpojumu kvalitāti vērtē atzinīgi arī tad, ja paši neapmeklē bibliotēkas (SPPI, 2009, 104. lpp.). Interesanti arī tas, ka dažādu pašvaldību iedzīvotāji visumā ir labi informēti par bibliotēku pakalpojumiem arī tad, ja tos neizmanto, bet daudzi cilvēki izmanto bibliotēkas pakalpojumus pastarpināti (SPPI, 2009, 217. lpp.). Bibliotēku nav iespējams izraut no kopienas, skatīt atsevišķi no kopienas arī tad, ja tās pakalpojumus neizmanto visas kopienas iedzīvotāji, jo bibliotēka un vietējā kopiena ir saistītas, ietekmē vienu otru neatkarīgi no pakalpojumu izmantošanas. Piemēram, arī tiem kopienas iedzīvotājiem, kuri neapmeklē vietējo pagasta bibliotēku, ir viedoklis par to, pozitīva vai negatīva attieksme, iespējams, viņi ir informēti par bibliotēkas darbību no vietējās pašvaldības avīzes, iespējams, bibliotēkai ir plaša publicitāte un tā nonāk arī līdz nelietotājiem utt. Principā noteikts bibliotēkas tēls var veidoties arī to cilvēku apziņā, kuri ikdienā neapmeklē bibliotēku.

Tēls var būt mērķtiecīgi vai arī stihiski radīts, tas var atspoguļot kādas noteiktas pazīmes par bibliotēku, kas ir būtiskas konkrētam cilvēkam, bet tām nav obligāti jābūt objektīvām (Glosiene, 2001, 19. lpp.). Tātad, nav obligāti jābūt objektīvi informētam par aktuālo bibliotēkas darbību, izmantot bibliotēkas pakalpojumus, lai apziņā veidotos tēls par konkrēto bibliotēku. Tēls ir dinamiska parādība, tā atspoguļojums var mainīties (Glosiene, 2001, 19. lpp.), tāpēc arī tā kopienas daļa, kura kādu iemeslu dēļ neizmanto publiskās bibliotēkas pakalpojumus, var mainīt savas domas par bibliotēku, tās darbību un iesaistīties tās procesos. Tēla jēdziena nestabilitāte, mainība ir pozitīva iezīme, jo to var apzināti mainīt un pielāgot.

Mūsdienās nav daudz tādu iestāžu, kur ikviens ir gaidīts un var iekļauties, bet bibliotēkas tieši ir tās institūcijas, kurās ikviens var justies ērti. Keja Ena Kassella (*Kay Ann Cassell*), Rutgers Universitātes (*Rutgers, The State University of New Jersey*) Bibliotēku un informācijas zinātnes emeritētā profesore, piedāvā vadlīnijas, kas var palīdzēt izveidot stipras attiecības starp bibliotēku un kopienu:

- jāsāk ar bibliotēkas apkalpotās kopienas izpēti (pēc iespējas plašāk, dziļāk, vispusīgāk), jāizmanto visi pieejamie dati par kopienu. Jānoskaidro gan demogrāfiskā situācija, statistika, gan dažādos veidos jāinteresējas par kopienas vajadzībām. Der gan formālā, gan neformālā izpēte;
- ir jāveido komunikācija ar kopienas līderi, lai noskaidrotu, ko vēl bibliotēka var darīt, lai nodrošinātu kopienai nepieciešamos pakalpojumus;
- jāveido piemērotas iespējas kopienas ideju ģenerēšanai, kur ikviens ir laipni gaidīts izteikties un ietekmēt bibliotēkas procesus. Tā var būt jebkura ikvienam kopienas loceklim piemērota vieta (arī ārpus bibliotēkas), kura motivētu kopienas runāt par to, kas viņiem patiesi ir vajadzīgs, kas varētu palīdzēt nodrošināt kopienas attīstību (atvērta vieta diskusijām un komunikācijai ar bibliotēku);

- nepārtraukti ir jāveic piedāvāto pakalpojumu izvērtēšana, lai pārliecinātos, ka bibliotēka strādā pareizā virzienā, ka piedāvātie pakalpojumi ir aktuāli un atbilstoši. Nevis stagnācija un stabilitāte, bet attīstība un mainība;
- bibliotēkas darbiniekiem jāiet fiziski ārpus bibliotēkas telpām un jānoskaidro par kopienu to, ko nevar uzzināt, atrodoties bibliotēkā. Tas ir, bibliotēkas darbiniekiem nepieciešams laiks darbam ārpus bibliotēkas, lai varētu labāk iepazīt cilvēkus, organizācijas un kopienu kā vienotu veselumu (tikšanās ar cilvēkiem, sarunas, informācijas vākšana);
- jāsažinās un jānodibina kontakti ar tām organizācijām, kas var kļūt par bibliotēkas sadarbības partneriem (skola, veselības/labklājības organizācijas, vietējās interešu izglītības organizācijas un ikviena cita iestāde, kura gatava sadarboties). Arī šo organizāciju un iestāžu viedoklis ir svarīgs, jānoskaidro, ko tās sagaida no bibliotēkas;
- svarīgi pacietīgi un mērķtiecīgi virzīties uz priekšu (Cassell, 2021, pp. 117-119; 120-122).

Sadarbība ir lielisks veids, kā ierobežotu resursu apstākļos var sasniegt pēc iespējas vairāk, lai nodrošinātu vietējai kopienai pēc iespējas jēgpilnākas iespējas attīstībai un pašrealizācijai. Kopienas iesaistīšana bibliotēkas procesos liek kopienai apzināties, ka tās idejas un viedoklis ir svarīgs, ka līdzdarbojoties iespējams veidot ilgtspējīgus pakalpojumus kopienas attīstībai, vispārējai dzīves kvalitātes uzlabošanai. Publiskā bibliotēka, ieklausoties kopienas vajadzībās, izrāda savu spēju ieklausīties, prasmi mācīties un gatavību mainīties (Cassell, 2021, p. 120).

Kopienai ir svarīgi apzināties, ka tā var pieņemt lēmumus un ietekmēt bibliotēkas procesus, savukārt bibliotēkai jāļauj kopienai iesaistīties, līdzdarboties un pakāpeniski, mērķtiecīgi jāiesaista kopiena arvien vairāk un vairāk. Mūsdienās vairs nav pietiekami koncentrēties tikai uz lasītājiem/lietotājiem, apkalpot tikai to kopienas daļu, kas pati labprāt apmeklē bibliotēku. Bibliotēkas darbiniekiem jābūt proaktīviem, jāseko līdzi kopienas interesēm, jābūt tur, kur ir kopiena (jāiet ārpus bibliotēkas fiziskajām telpām) (Cassell, 2021, pp. 120-125).

Arī iepriekš pieminētais autors Dž. Peitmens (*John Pateman*) uzsver kopienas iesaistīšanās/līdzdalības un saliedētības nozīmīgumu publiskās bibliotēkas darba prioritātēs. Publiskās bibliotēkas ir īpašas iestādes, jo tās palīdz attīstīt sociālo kapitālu, tās var uzņemties vadošo lomu, atbalstot vietējās kopienas iesaistīšanos. Bibliotēkas ir drošas, atvērtas, iekļaujošas iestādes, kuras lielākoties ir informētas par kopienas aktualitātēm (bet tik un tā regulāri jāpapildina, jāatjauno zināšanas par kopienu un tās vajadzībām), tām ir resursi, lai strādātu ar kopienu un tās labā (Pateman, & Vincent, 2010, pp. 131-135). Bibliotēkām ir visas iespējas, lai runātu kopienas vārdā, aizstāvētu vietējās kopienas intereses, lai veidotu un

piedāvātu tādus pakalpojumus, kas veicinātu kopienas vispārējo labklājību un labbūtību (*wellbeing*), piemēram, bibliotēkas var:

- veidot, stiprināt vietējo identitāti;
- pārstāvēt vietējo kopienu;
- veicināt kopienas saliedētību;
- izzināt, saprast, sekmēt vietējās kopienas vajadzības, vēlmes un regulāri pārliecināties, ka kopienai tiek piedāvāti atbilstoši pakalpojumi;
- sadarboties arī ir citām struktūrām, organizācijām, lai pārvarētu izaicinājumus;
- mēģināt paredzēt, izprast un palīdzēt vadīt, veicināt pārmaiņas savā kopienā, uzņemties atbildību, rūpēties par kopienas labklājību (Pateman, & Vincent, 2010, p. 138).

LU SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas docente Sandra Cīrule 2018. gadā veica pētījumu par Latvijas lauku bibliotēkām un kopienām (*“Small rural library and community: attendance, assistance, identity”*). Aptaujātie respondenti minēja sešas aktivitātes, kas palīdz bibliotekāriem sasniegt publicitāti, atgriezenisko saiti un savstarpēju gandarījumu par paveikto darbu:

- ieklausīšanās;
- iedziļināšanās;
- sapratne;
- iesaistīšanās;
- sadarbība;
- palīdzība (Cīrule, 2020, pp. 7-8).

Visas šīs minētās darbības kopumā veicina kopienas izpēti, attīsta prasmi ieklausīties un izprast vajadzības, atspoguļo publiskās bibliotēkas ieinteresētību un atvērtību ikvienam kopienas loceklim. Izrādot patiesu aizraušanos un pretimnākšanu, bibliotēka sper soli kopienas virzienā, rosina uzticēties, piedalīties bibliotēkas pakalpojumu plānošanas, ieviešanas procesā, jo abas puses ir ieinteresētas veidot uz sadarbību balstītas attiecības, kuru pamatā ir cieša mijiedarbība.

Secinājumi

Kopiena (arī vietējā kopiena) ir sociālā struktūra, kas parasti veidojas dabiski, organiski, tā sastāv no nevienlīdzīgām cilvēku grupām un to pamatmērķis ir ilgtermiņa, nepārtraukta kopienas attīstība.

Kopienas raksturo sadarbība, partnerība, pārliecība, ka kopā ir vieglāk nonākt pie mērķa. Lai kopā darbotos pie kopienas attīstības, dzīves kvalitātes uzlabošanas jautājumiem, kopienai nepieciešams būt saliedētai, atbalstošai, jāveic regulāra komunikācija starp kopienas locekļiem,

jāinvestē savstarpējās attiecībās. Kopiena var kalpot par iedvesmas avotu jēgpilnai, ilgtspējīgai vietējās kopienas attīstībai.

Sociālajās zinātnēs kopienu izpētes jautājumi joprojām ir aktuāli, taču arī tie nepaliek nemainīgi, bet, attīstoties sabiedrībai, tajā valdošajām tendencēm, mainās arī pieejas, kā tiek skaidrotas kopienas.

Bibliotēkas, arī publiskās bibliotēkas, sniedz lielu ieguldījumu kopienu motivācijā, potenciāla apzināšanā un izmantošanā. Tās ir kopienu atbalstošas iestādes, kuras rūpējas par kopienu attīstību, uztur ar tām ciešas attiecības, nepārtraukti mijiedarbojas, kopīgu mērķu vadītas.

Bibliotēkas darbiniekiem apzināti jāveic kopienas vajadzību izpēte, jānodrošina tāda atbalstoša, motivējoša bibliotēkas vide, lai kopiena vēlētos skaidri paust savas vajadzības un iesaistīties bibliotēkas procesos. Mūsdienu bibliotēkām jābūt proaktīvām iestādēm, kas regulāri seko līdzi kopienai aktuālām tendencēm, ir gatavas pielāgoties, mainīties, atrodas nepārtrauktās mijattiecībās ar vietējo kopienu. Bibliotēkām jā rūpējas par kopienu labklājību un arī labbūtību lokālā līmenī, kas gala rezultātā pozitīvi ietekmēs visas sabiedrības dzīves līmeni un kvalitāti.

4. LATVIJAS PUBLISKĀS BIBLIOTĒKAS

Latvijā bibliotēku nozare ir Kultūras ministrijas pārziņā. Kultūras ministrija izstrādā bibliotēku nozari reglamentējošus dokumentus un valsts politiku bibliotēku jomā. Latvijas Bibliotēku padome ir konsultatīva institūcija, kas piedalās stratēģijas izveidē bibliotēku jomā, veicina bibliotēku attīstību, palīdz pieņemt lēmumus, kas skar bibliotēku darbību (Bibliotēkas, 2020). Savukārt LNB organizē un vada svarīgus nozares procesus, piemēram, apkopo nozares informāciju, veic starptautiskā abonementa funkcijas (Dreimane & Vilks, 2023), arī veicina bibliotēku darbinieku izaugsmi utt.

Bibliotēku likumā 1. pantā teikts, ka bibliotēka ir izglītojoša, informatīva un kultūras institūcija vai tās struktūrvienība, kura veic šajā likumā noteiktās funkcijas un ir reģistrēta šajā likumā noteiktajā kārtībā (Bibliotēku likums, 21.05.1998). Latvijas bibliotēku sistēma sastāv no valsts, pašvaldību un juridisko personu bibliotēkām (Bibliotēkas, 2020). Bibliotēkas var iedalīt zinātniskajās un publiskajās bibliotēkās. Hierarhiju nosaka arī akreditācijas procesā iegūtais statuss – valsts nozīmes bibliotēka, reģiona galvenā bibliotēka, vietējās nozīmes bibliotēka (Dreimane & Vilks, 2023).

Publiskās bibliotēkas veido vislielāko bibliotēku kopumu Latvijas bibliotēku sistēmā – 2021. gadā Latvijā bija 770 publisko bibliotēku, no tām 755 pašvaldību publiskās bibliotēkas (LNB, 2022, 12. lpp.). Pašvaldību bibliotēkas nodrošina bibliotēku pakalpojumus noteiktu administratīvo teritoriju iedzīvotājiem (Bibliotēku sistēma, b. g.).

Latvijas Bibliotekāru portālā, sadaļā “Bibliotēkas Latvijā”, apakšsadaļā “Bibliotēku sistēma” ir teikts, ka

Latvijas bibliotēku tīkls pārklāj visu valsts teritoriju, nodrošinot kvalitatīvus informācijas, kultūras un mūžizglītības pakalpojumus un vēsturiskā un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un pieejamību, sekmējot zināšanu un kultūras vērtību pārnesi jaunu zināšanu un kultūras vērtību radīšanai, organizējot rakstpratības un lasīšanas veicināšanas aktivitātes, attīstot iedzīvotāju medijpratības un informācijpratības iemaņas, piedāvājot atvērtu un iekļaujošu izglītošanās un tikšanās telpu, veicinot iedzīvotāju sabiedrisko un pilsonisko aktivitāti un visas valsts attīstību (Bibliotēku sistēma, b. g.).

No iepriekš minētā izriet, ka bibliotēkām kopumā ir piešķirts plašs, vispusīgs darbības lauks, kas iekļauj daudzveidīgu pakalpojumu klāstu, lai faktiski nodrošinātu Latvijas valsts un tās iedzīvotāju pilnveidošanos. Viennozīmīgi bibliotēkas ir vienas no tām institūcijām, kuras nodrošina sociālā kapitāla veidošanos, uzkrāšanos, piemēram, nodrošinot minētos mūžizglītības pakalpojumus, veicinot medijpratības prasmes. Bibliotēkas, tai skaitā publiskās bibliotēkas, nepastarpināti veicina kopienu dzīves kvalitātes uzlabošanos, kam ir praktiska jēga, jo lietderīgus rezultātus gūst gan katrs atsevišķs kopienas loceklis, gan kopiena kā vienots veselums, gan plašāka sabiedrības daļa, tai skaitā valsts.

4.1. Bibliotēku loma un ietekme

Lai noskaidrotu spēkā esošas bibliotēku jomas aktualitātes, kas ietekmē arī publisko bibliotēku darbību gan valsts, gan lokālā līmenī, lai uzzinātu, kāda loma un ietekme Latvijā tiek piešķirta bibliotēkām, darba autore izvēlējās izvērtēt aktuālos dokumentus, kas regulē bibliotēku nozari. Īpaša uzmanība tika pievērsta bibliotēkas un sabiedrības mijiedarbības jautājumiem, bibliotēkas un sabiedrības attiecību atspoguļojumam, kas ir autores pētnieciskās intereses pamatā.

Šobrīd vēl nav pabeigts darbs pie bibliotēku nozares jaunās stratēģijas, bet iepriekšējai stratēģijai "Radošā Latvija: Bibliotēku nozares stratēģija 2014 – 2020", kas aktualizēta 2017. gadā, ir beidzies darbības termiņš (Radošā Latvija, 2017). Taču 2022. gadā ir pieņemtas "Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2022.-2027. gadam "Kultūrvalsts", kas aptver arī bibliotēku nozares aktualitātes. Kultūrpolitikas mērķis ir

stiprināt sabiedrības valstsgribu un piederības sajūtu un mīlestību pret savu zemi, veidojot sabiedrības kultūras identitāti kā daļu no nacionālās, reģionālās un lokālās identitātes, kas balstīta unikālajās Latvijas vēsturiskajās kultūrtelpās, un caur kultūras mantojuma apzināšanu un kopšanu veidojot mūsdienīgu latvisko dzīvesziņu kopējā Eiropas kultūras kontekstā ("Kultūrvalsts", 2022).

Pamatnostādnēs ir definētas piecas prioritātes, kurām jāpalīdz sasniegt kultūrpolitikas mērķis: 1. sabiedrībai pieejams kultūras piedāvājums (bibliotēkas nodrošina visplašāko kultūras piedāvājuma tīklu); 2. aktīva sabiedrības līdzdalība kultūras procesos (piemēram, kopienas iesaiste novadpētniecības procesā); 3. kultūras mantojuma saglabāšana un radoša izmantošana (krājuma veidošana, saglabāšana, interpretēšana un pieejamība); 4. kultūras un radošo nozaru ilgtspējīga attīstība; 5. talantu ataudze un kultūras darbinieku profesionālā izaugsme ("Kultūrvalsts", 2022). Izvirzītais mērķis un prioritātes ir pamatotas un aktuālas mūsdienu situācijai gan valsts, gan lokālā līmenī, jo, piemēram, publiskās bibliotēkas nodarbojas ar lokālās identitātes stiprināšanu, padara bibliotēku pakalpojumus par pieejamiem plašai sabiedrības daļai, veicina sabiedrības līdzdalību gan kultūras, gan citos svarīgos lokālos procesos – tas vēlreiz apstiprina publisko bibliotēku plašo darbības lauku un saiknes pastāvēšanu ar vietējo kopienu, jo mijiedarbības rezultātā var veicināt līdzdalības procesu.

Pēc darba autores domām, sevišķi svarīgi, ka "Kultūrvalsts" reģionālās attīstības kontekstā bibliotēkām tiek piedēvēta iespēja iesaistīties valsts un pašvaldības pakalpojumu pieejamības nodrošināšanā reģionos, veidojot jaunas sinerģijas starp kultūras un citu nozaru iestādēm ("Kultūrvalsts", 2022).

Un patiesi, Latvijā ir tādas publiskās bibliotēkas, kurās darbojas arī VPKAC, piemēram, Alūksnes novada Pededzes pagasta bibliotēkā, un centra speciāliste ir bibliotēkas vadītāja (Alūksnes novada pašvaldība, 2022). Alūksnes novada pašvaldības domes

priekšsēdētājs Dzintars Adlers VPVKAC atklāšanas pasākumā sacīja, ka “klientu apkalpošanas centriem pagastos būs nākotne, jo tādā veidā pašvaldības un valsts iestāžu pakalpojumi cilvēkiem kļūst tuvāki... Pēc administratīvi teritoriālās reformas valstiski tiek saskatīta vietējās nozīmes klientu apkalpošanas centru perspektīva tieši bibliotēku pārraudzībā” (Alūksnes novada pašvaldība, 2022). Arī Jelgavas novada Ānes bibliotēkā darbu uzsāka VPVKAC, arī šī centra speciāliste ir līdzšinējā bibliotēkas vadītāja (līdz šim VPVKAC Jelgavas novadā ir bijuši tikai pagasta pārvaldēs, centra speciālistes – pagasta lietvedes) (Jelgavas novada pašvaldība, 2023). Arī citās Latvijas pašvaldībās tiek plānots ieviest VPVKAC tieši pašvaldību bibliotēkās, piemēram, Valmieras novada pašvaldība turpina pakalpojumu saņemšanas tīkla izveidi tuvāk iedzīvotāju dzīvesvietām, tādēļ domes sēdē pieņemts lēmums izveidot 12 VPVKAC realizāciju gūs tieši bibliotēkās (Valmieras novada pašvaldība, 2022).

VPVKAC jautājums tika aktualizēts bibliotēku nozarē 2022. gada 23. februārī, kad notika profesionālās literatūras lasīšanas veicināšanas cikla “Virtuālās trešdienas bibliotekāriem: profesionālo publikāciju apskats” pasākums, kas bija veltīts VPVKAC, to sniegtajiem pakalpojumiem un bibliotēku lomai šajā procesā (Deksne u.c., 2022). Šajā virtuālajā pasākumā tika minēti iemesli, kādēļ bibliotēkas ir ļoti piemērotas vietas VPVKAC izveidei: piemērota atrašanās vieta, telpas un infrastruktūra, kompetenti darbinieki; popularitāte iedzīvotāju vidū; bibliotēku lietotāji – potenciāli VPVKAC klienti; bibliotēkas jau līdz šim ir bijušas e-pakalpojumu pieejas punkti un atbalsta centri; bibliotēkas resursi – papildus pievienotā vērtība procesā (Deksne u.c., 2022). Dažādu publisko bibliotēku darbinieki dalījās savā pieredzē, minot arī ieguvumus un zaudējumus bibliotēkai, kā arī kopienai. Visbiežāk kā zaudējumu bibliotēkai bibliotekāri nosauca to, ka cieš bibliotekārais darbs, to ir sarežģītāk plānot un organizēt, jo VPVKAC klienti var atnākt jebkurā laikā. Bet ieguvumi ir tādi, ka palielinās bibliotēkas apmeklējumu skaits, aug bibliotekāru zināšanu līmenis, tiek uzlaboti pakalpojumi. Interesanti, ka kopienas kontekstā tika minēti tikai ieguvumi, piemēram, pakalpojumi pieejamība, nav jāgaida rindas uz pakalpojumu, tas ir ērti un klientiem tiek sniegta nenovērtējama palīdzība (Deksne u.c., 2022).

Lai gan bibliotēku un VPVKAC jautājums ir strīdīgs, komplicēts, tam ir savi plusi un arī mīnusi, tomēr nevar neatzīmēt vietējās kopienas ieguvumu, ja bibliotēkā uz vietas tiek sniegti arī VPVKAC pakalpojumi. Viennozīmīgi gan bibliotekāro, gan VPVKAC pakalpojumu sniegšanas un izmantošanas rezultātā tiek stiprināta bibliotēkas un kopienas saikne, arī bibliotēku nelietotāji, bet VPVKAC klienti var mainīt savus uzskatus par bibliotēku, tās darbību un kļūt par bibliotēkas lietotājiem. VPVKAC pakalpojumu nodrošināšana pašvaldību bibliotēkās, it īpašu pagastu bibliotēkās, ir lielisks piemērs tam, kā bibliotēka un kopiena sadarbojas, kā bibliotēka gūst vēl lielāku lokālu nozīmi pagasta kopienas sociālajā dzīvē. Tā kā

VPVKAC klienti var būt arī bibliotēku pakalpojumu nelietotāji, tas ir, VPVKAC klients var būt ikviens pagasta iedzīvotājs, tad tā ir vienreizēja iespēja uzrunāt plašāku kopienu, gūt kopienas uzticību, popularizēt bibliotēkas tēlu, kas turpmāk var novest līdz jaunām līdzdalības formām. VPVKAC ir viens no piemēriem publisko bibliotēku un vietējo kopienu sadarbības formām, kas var abām pusēm (gan bibliotēkai, gan kopienai) sagādāt praktiskus ieguvumus, ja pašvaldība spēj rast labāko risinājumu šādam darba modelim, ja vien bibliotēka nezaudē spēju realizēt bibliotekāros pakalpojumus .

Arī citos nozīmīgos nacionālajos politikas plānošanas dokumentos var atrast saistību ar bibliotēkām, bibliotēku lomu definēšanu sociālo procesu risināšanā. Piemēram, “Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam” (Latvija 2030) prioritātē “Kultūras telpas attīstība” (saglabāšana, mijiedarbība, bagātināšana) bibliotēkas tiek raksturotas kā pašvaldību un vietējās sabiedrības kompetenču centri, kas veic kultūras, mūžizglītības un informācijas centru funkcijas. Savukārt prioritātē “Ilgtermiņa ieguldījums cilvēkkapitālā” teikts, ka bibliotēkas, to pakalpojumi var veicināt ekonomisko aktivitāti, sniegt ieguldījumu visa vecumu grupu sabiedrības izglītības, cilvēkkapitāla produktivitātes kāpināšanā. Kopumā dokumentā tiek akcentēta bibliotēku līdzdalība sabiedrības dzīves kvalitātes uzlabošanas procesā (LR Saeima, 2010).

Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam bibliotēkas tiek saistītas ar prioritāti “Kultūra un sports aktīvai un pilnvērtīgai dzīvei”, lai ikvienam sabiedrības loceklim būtu pieejams dinamisks kultūras un sporta pakalpojumu klāsts, kas ļautu attīstīt talantus un veidot spēcīgu Latvijas tēlu pasaulē, arī paaugstināt Latvijas sabiedrības dzīves kvalitāti (Pārresoru koordinācijas centrs, 2020).

Apskatītie attīstības un stratēģiju dokumenti apstiprina bibliotēku nozīmīgumu gan vietējā, gan valsts līmenī. Svarīgi un jēgpilni ir tas, ka dokumentu izvirzītie mērķi, prioritātes nav neizpildāmas, tās raksturo mūsdienu Latvijas publisko bibliotēku darbību un procesus, kurus publiskās bibliotēkas ietekmē. Visus apskatītos dokumentus vieno tas, ka bibliotēkām tiek piedēvēta svarīga loma iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanā, ka bibliotēkas sniedz ieguldījumu cilvēkkapitāla veicināšanā. Lai gan ne vienmēr bibliotēku sniegto ieguldījumu var aptvert un fiziski izmērīt, tomēr oficiālie dokumenti apstiprina to, ka bibliotēkas ir nozīmīgas iestādes, kuras kopumā rūpējas par Latvijas tautas attīstību gan valsts, gan vietējā līmenī.

4.2. Publisko bibliotēku pakalpojumi sabiedrībai

Kā jau iepriekš nodaļā 1.1. Jēdzienu un terminu analīze tika minēts, bibliotēkas pakalpojums tiek skatīts plašākā jēdzieniskajā saturā, tas ir, netiek izcelts kāds konkrēts bibliotēkas pakalpojums, jo tie katrā publiskajā bibliotēkā var būt ļoti dažādi, pamatojoties uz

apkalpotās kopienas vajadzībām. Nav gluži vienādu kopienu, tāpēc arī pakalpojumi nevar būt vienādi, tie būs orientēti uz specifiskām kopienas vajadzībām (Cassell, 2021, p. 119). Svarīgas ir šo pakalpojumu sniegtās iespējas, ietekme kopienas attīstībā, sociālā kapitāla piesaistīšanā un vairošanā.

Bibliotēku likumā 3. pantā bibliotēkām tiek definētas divas funkcijas: 1. pasaules kultūras mantojuma — iespieddarbu, elektronisko izdevumu, rokrakstu un citu dokumentu — uzkrāšana, sistematizēšana, katalogizēšana, bibliografēšana un saglabāšana; 2. bibliotēkas krājumā esošās informācijas publiskas pieejamības un izmantošanas nodrošināšana un bibliotēkas pakalpojumu sniegšana (Bibliotēku likums, 21.05.1998). Pirmkārt, bibliotēkas glabā resursus un, otrkārt, padara šos resursus pieejamus. Ministru kabineta noteikumos Nr.355 “Vietējas nozīmes bibliotēku tīkla darbības noteikumos” 4. pantā minēts, ka pašvaldību bibliotēkas sniedz iedzīvotājiem universālo informācijas pakalpojumu (Vietējas nozīmes bibliotēku tīkla darbības noteikumi, 07.08.2001), tomēr ir skaidrs, ka mūsdienu bibliotēku pakalpojumu universālums izpaužas ne tikai informācijas pakalpojumu sniegšanā, bet arī nodrošinot vispārējus, plaši pielietojamus pakalpojumus vietējai kopienai, kas atbilst konkrētas kopienas vajadzībām. Bibliotēkas var diezgan brīvi un radoši izpausties, pildot likumā noteiktās funkcijas, nodrošinot bibliotēkas pakalpojumus, kādi ir nepieciešami apkalpotai kopienai, tādejādi veicinot bibliotēkas un kopienas mijiedarbību.

Dž. Dzirkale-Maļavkina, bijusī LNB KAC vadītāja, uzskata, ka bibliotēkas ir atbildīgas ne tikai par informācijas meklēšanu, glabāšanu un izplatīšanu (kas ir pieskaitāmas pie bibliotēkas pamatfunkcijām), bet arī par sabiedrības izglītošanu visplašākajā nozīmē, kas rezultējas ar dzīves kvalitātes uzlabošanu (ko var definēt kā bibliotēkas praktisku, ilgtermiņa ieguldījumu sabiedrības labā) (Dzirkale-Maļavkina, 2010, 86.lpp.). Var teikt, ka bibliotēku virsmērķis ir tādu uz vajadzībām balstītu pakalpojumu piedāvāšana, kas veicina kopienas sociālo kapitālu, uzlabo dzīves kvalitāti, kas ir tendēti uz attīstību un pilnveidi. Publisko bibliotēku pakalpojumi var būt ļoti dažādi, daudzveidīgi, individuāli pielāgoti konkrētai vietējai kopienai, taču tiem jābūt informācijas, izglītības un kultūras jomu ietvaros.

Iestādes misija ir atzinums par tās eksistēšanas nozīmi un būtību, tā ir institūcijas darbības pamatvirziens. Misija veido pamatu lomas, mērķu un uzdevumu formulēšanai (Glosiene, 2001, 27. lpp.). Publiskai bibliotēkai jādefinē misija, lai gan paši bibliotēkas darbinieki, gan kopienas iedzīvotāji zinātu, kādēļ bibliotēka eksistē, ko tā grib panākt kopienas kontekstā. Bibliotēkas lomas izvēle, apzināšanās, pielāgošana konkrētai sabiedrības daļai ļauj noteikt arī galvenās veicamās funkcijas, savukārt funkciju izvēli nosaka tieši sabiedrības vajadzības (Dzirkale-Maļavkina, 2010, 86. lpp.). Tātad saprotot un definējot publiskās bibliotēkas lomu vietējā kopienā, bibliotēka var noteikt papildus funkcijas likumā noteiktajām,

kas palīdzēs nodrošināt tādus lietderīgus pakalpojumus, kas spēs apmierināt konkrētas kopienas vajadzības.

IFLA skaidro, ka publiskajām bibliotēkām ir jāpiedāvā daudzveidīgi resursi un pakalpojumi, lai apmierinātu izglītības, informācijas un personības pilnveides vajadzības, ieskaitot atpūtu un brīvā laika pavadīšanu (IFLA, 2008, 2. lpp.). Svarīgi atzīmēt, ka publiskās bibliotēkas ir institūcijas, kas apmierina vietējās kopienas vajadzības, nodrošina tādus pakalpojumus, kas konkrētai kopienai ir nepieciešami. Likumsakarīgi, ka piedāvātajiem pakalpojumiem jābūt atbilstošiem vietējām vajadzībām, kas regulāri tiek novērtētas, pārskatītas un aktualizētas. Bibliotēka var zaudēt saikni ar kopienu, nerealizēt savu potenciālu, ja kopienas vajadzības netiks pētītas un ņemtas vērā (IFLA, 2008, 9. lpp.). Darbs bibliotēkā principā nav nemainīgs, pastāvīgs, piemēram, tāpat kā bibliotēkas krājums prasa regulāru izvērtēšanu, tāpat bibliotēkas pakalpojumi prasa regulāru kritisko analīzi, atgriezenisko saiti no kopienas, jo tikai uzdodot kopienai konkrētus jautājumus par vajadzībām, vēlmēm un gaidām var saņemt konkrētas atbildes, noskaidrot, vai bibliotēkas pakalpojumi atbilst kopienas ekspektācijām.

Tā kā publiskās bibliotēkas apkalpo visu sabiedrību bez izņēmumiem, piedāvā pakalpojumus plašai sabiedrībai, tad šīs darbības un sadarbības rezultātā bibliotēkas rada pievienoto vērtību, jo tās nodod zināšanas sabiedrībai, kas tālāk pielieto gūtās zināšanas, un galarezultātā tās kļūst par cēloni dažādu jomu attīstībai (kultūras, ekonomikas, sociālās u.c.) un, protams, veicina visas sabiedrības attīstību (Sporāne, 2002, 62. lpp.). Tieši tāpēc ir tik būtiski piedāvāt lietderīgus un praktiski izmantojamus pakalpojumus, lai tiktu izmantots gan publiskās bibliotēkas potenciāls, gan veidotos spēcīga saikne ar apkalpoto kopienu, kas tālāk rezultētos ar visas sabiedrības sociālā kapitāla veidošanos un uzkrāšanos. Tas savukārt nodrošina ne tikai lokālas kopienas, bet visas valsts attīstību kopumā.

Profesore Baiba Sporāne uzsver, ka bibliotēkas funkcijas mainās, transformējas un kārtējās sabiedrības attīstības pārmaiņas rada jaunus jautājumus par bibliotēkas ilgtspēju un vietu sabiedrībā (Sporāne, 2006, 197. lpp.). Mūsdienīgas bibliotēkas pamatā ir mainības stratēģija (Sporāne u.c., 2008, 149. lpp.). Bibliotēku var salīdzināt ar dzīvu organismu, kas aug un attīstās, elastīgi pielāgojas mainīgajai videi, lai izdzīvotu, turpinātu pastāvēt un kalpot sabiedrības labā, tāpēc ir dabiski, likumsakarīgi, ka mainās bibliotēkas funkcijas. Un, mainoties funkcijām, mainās arī bibliotēkas pakalpojumi, jo tie palīdz nodrošināt bibliotēkas funkcionēšanu.

Bibliotēku pakalpojumu filozofisko maiņu raksturo tilta stratēģija, ko IFLA saista ar jēdzienu "bibliotēku 2.0" (jēdziens "bibliotēka 2.0" ir pārņemts no jēdziena "business 2.0"). Bibliotēkas 2.0 pamatā ir pārliecība, ka ir nepārtraukti jāiesaista lasītāji jeb lietotāji bibliotēkas pakalpojumu veidošanā, attīstībā un ieviešanā, ir jānodrošina atgriezeniskā saite. Šis tilta

modelis (tilts starp bibliotekāru un lasītāju) ir pretstatā tradicionālajai vienvirziena pakalpojumu piedāvāšanas filozofijai, jauns domāšanas veids mudina bibliotekārus būt proaktīviem un rīkoties, pirms lasītājs ir izrādījis interesi, bet pakalpojumiem jābūt arvien derīgākiem (Sporāne u.c., 2008, 149. lpp.). Nākamais bibliotēkas attīstības solis ir fokusēties ne tikai uz bibliotēkas lietotājiem, bet uz plašāku sabiedrības daļu. Dž. Peitmens (*John Pateman*) uzskata, ka pārāk liela uzmanība tiek pievērsta bibliotēkas lietotājiem un pārāk maza uzmanība tiek pievērsta tiem, kas bibliotēku neapmeklē, bet kam bibliotēka ir visvairāk vajadzīga (Pateman, & Vincent, 2010, pp. 128–129). Tātad, lai bibliotēka spētu ieviest un piedāvāt kopienai tādas pakalpojumus, kas atbilstu tās ekspektācijām, ir jānoskaidro ne tikai bibliotēkas lietotāju viedoklis, bet arī to kopienas iedzīvotāju viedoklis, kas dažādu iemeslu dēļ bibliotēku neapmeklē. Tas ir, nav nepieciešams īpaši sadalīt kopienu bibliotēkas lietotājos un/vai nelietotājos, ir jāaptver visa kopiena, jāuzrunā, jādiskutē ar kopienu kā ar vienotu veselumu, nevis tikai ar tās atsevišķām daļām. Aicinot un uzrunājot visus kopienas iedzīvotājus, iespējams runāt par kopienas vajadzību izpēti.

Secinājumi

Publiskās bibliotēkas ir pēc skaita lielākais bibliotēku tips Latvijā. Tās ir izglītojošas, informatīvas un kultūras iestādes. Latvijas bibliotēku sistēma aptver valsts, pašvaldību un privātpersonu bibliotēkas. Pašvaldību bibliotēkas nodrošina pakalpojumus konkrēto administratīvo teritoriju iedzīvotājiem. Bibliotēkas veic noteiktas likumā norādītās funkcijas, un bibliotēku pakalpojumi palīdz realizēt šīs funkcijas.

Bibliotēku pakalpojumi var būt tik dažādi, cik dažādas ir kopienas. Bibliotēku pakalpojumiem ir ne tikai jānodrošina likumā noteikto funkciju izpilde, bet arī jāveicina sabiedrības vispārējā attīstība, jāuzlabo dzīves kvalitāte. Publiskās bibliotēkas sniedz tādas pakalpojumus, kas veicina, stiprina gan lokālas kopienas izaugsmi, gan valsts attīstību kopumā. Izmantojot bibliotēku piedāvātos pakalpojumus, sabiedrība uzkrāj sociālo kapitālu, kas tālāk garantē citu jomu uzplaukumu. Visa kopiena (nevis tikai lasītāji/lietotāji) ir nepārtraukti jāiesaista bibliotēkas pakalpojumu procesā (ieviešana, realizēšana, novērtēšana), lai bibliotēka spētu nodrošināt tādas pakalpojumus, kas būtu lietderīgi un praktiski izmantojami.

5. IZPĒTES PAKĀPES ANALĪZE

Šajā nodaļā darba autore apskata līdzīgus Latvijā un ārzemēs veiktus pētījumus, lai noskaidrotu, kādi ir aktuālie pētījumi publisko bibliotēku un kopienu mijiedarbības kontekstā. Visos pētījumos, kas tiek apskatīti šajā nodaļā, tika meklēti un aplūkoti līdzīgi aspekti, kas ir saistoši šai maģistra darba tēmai.

Tā kā šis maģistra darbs ir diezgan savdabīgs, jo pēta publiskās bibliotēkas un to vietējās kopienas neparastā veidā, tas ir, pievēršot pastiprinātu uzmanību bibliotēku un kopienu simbiozes jautājumam, ciešai saiknei, kas veidojas mijiedarbības laikā un tās rezultātā, pētījumu meklēšana, atlase sagādāja zināmas grūtības un gala rezultātā neizdevās atrast nevienu pētījumu, kurā bibliotēkas un kopienas tiktu vērtētas no šādas pieejas. Taču Terminu un jēdzienu analīzes nodaļā (sk. 1. nod.) termins “simbioze” tika definēts kā ciešs kontakts, saikne, mijiedarbība, kam parasti ir abpusēji labvēlīgs, arī integrējošs raksturs (Svešvārdu vārdnīca, 2007), tāpēc tika meklēti un analizēti tādi pētījumi, kuros tiek skatīts jebkurš publisko bibliotēku un kopienu kontakts, attiecības, mijiedarbība, ko var pielīdzināt simbiozei.

Jāatzīmē, ka ārzemēs publisko bibliotēku un kopienu sadarbības, līdzdalības, abu pušu iesaistīšanās jautājumi tikuši pētīti vairāk, arī sociālā kapitāla tēma, kas ir saistoša gan šim maģistra darbam, gan publisko bibliotēku un kopienu kontekstā. Latvijā biežāk izvēlas pētīt kādu noteiktu publiskās bibliotēkas mērķgrupu, piemēram, pirmsskolas vecuma bērnus, skolēnus, jauniešus, seniorus un citas grupas, kas izmanto bibliotēku pakalpojumus, tas ir, bibliotēku lietotājus. Parasti arī bibliotēka netiek skatīta kā viens veselums, kopumā kā viens institūcijas veidojums, bet gan sadalot sīkāk dažādos komponentos, piemēram, bibliotēka kā novadpētniecības veicinātāja, kā sadarbības partneris, vai arī tiek ņemti dažādi atsevišķi bibliotēku pakalpojumi un tie tiek analizēti utt.

Sākumā tika izvērtēti Latvijā veikti pētījumi, īpašu uzmanību pievēršot pētījumiem, kas tika realizēti LU SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā, pēc tam ārzemju pētījumi.

5.1. Latvijā veikti pētījumi

Lai gan LU SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas 2022. gada Sintijas Zukules maģistra darbs “Publiskā bibliotēka pašvaldības kontekstā. Latvijas gadījums” tika veidots ar mērķi uzzināt, kā tiek finansētas Latvijas publiskās bibliotēkas un kā īstenojas publisko bibliotēku un pašvaldību mijiedarbība, darba teorētiskajā pamatojumā tiek skatīta publisko bibliotēku loma un vieta mūsdienās, akcentējot bibliotēkas nozīmīgumu kopienas vajadzību apmierināšanā. Publiskā bibliotēka tiek pozicionēta kā vietējās sabiedrības kultūras, izglītības, personiskās attīstības un socializēšanās vieta (Zukule, 2022).

LU SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas 2016. gada studentes Viktorijas Agafonovas maģistra darbs “Jelgavas Zinātniskā bibliotēka – atbalsta punkts sabiedrības integrācijas procesā” atklāj, kāds ir publisko bibliotēku devums sabiedrības integrācijā Latvijā. Ar kvalitatīvās pētniecības metodēm (daļēji strukturētās intervijas, ekspertu intervijas, fokusgrupu diskusijas) iegūtie dati apliecina, ka publiskā bibliotēka darbojas kā sabiedrības atbalsta punkts jeb vieta, kurā apmeklētājiem tiek nodrošināti dažāda veida pakalpojumi, pie tam bibliotēka veicina noteiktu sabiedrības grupu sociālo integrāciju (Agafonova, 2016).

LU SZF Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļas 2009. gada Sandras Cīrules promocijas darbs “Mūsdienu publiskā bibliotēka Latvijas pagastos” tika izstrādāts ar mērķi pierādīt, ka publiskās bibliotēkas var piedalīties reģionālās attīstības veicināšanā un atbalstīt Latvijas lauku sociālās un kultūrvides attīstību. Šajā promocijas darbā bibliotēka tika skatīta kopumā, nevis kādā atsevišķā griezumā, un tika pētītas tieši lauku jeb pagasta bibliotēkas, kas ir arī šī maģistra darba autores intereses pamatā. Ar kvantitatīvām (anketēšana) un kvalitatīvām (kontentanalīze) metodēm tika noskaidrots, ka pagasta bibliotēkas un to piedāvātie pakalpojumi sabiedrībai bieži vien ir viena no nedaudzajām iespējām, kur iedzīvotāji var apmierināt savas vajadzības pēc garīgām vērtībām un zināšanām. Anketēšanas rezultāti apliecina arī to, ka publiskās bibliotēkas ir elastīgas – tās pielāgojas lietotāju vajadzībām, jo tieši tās nosaka bibliotēkas aktivitātes (Cīrule, 2009).

LU SZF Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļas 2007. gada Vinetas Gerkenas promocijas darbs “Mūsdienu bibliotekārās apkalpošanas pamattendences” sniedz abpusēju situācijas raksturojumu, jo ar divu aptauju palīdzību skaidro gan lietotāju, gan bibliotekāru domas par publiskās bibliotēkas nozīmi, kā arī bibliotēku sniegtajiem informācijas pakalpojumiem un to izmantošanas iespējām. Interesanti, ka pētījuma rezultātā autore piedāvā bibliotekārās apkalpošanas mūsdienu modeli publiskajām bibliotēkām Latvijā, kas balstās uz teorētiskām atziņām un situācijas analīzi. Modeļa pamatā ir uz lietotāju orientētas bibliotēkas veidošana, kas iekļauj jēdzienu “vietējās sabiedrības apkalpošana” – lietotāju apkalpošana, vadoties no vietējo iedzīvotāju interešu viedokļa (Gerkena, 2007). Jāpiebilst, ka kaut gan abi pēdējie divi aplūkoti pētījumi ir veikti vairāk nekā pirms desmit gadiem, tomēr Latvijas publisko bibliotēku attīstība joprojām notiek aprakstītajā veidā – publiskās bibliotēkas seko saviem lietotājiem, mēģina apzināt lietotāju vajadzības un apmierināt tās, piedāvājot daudzveidīgus pakalpojumus. It īpaši pagastu bibliotēkas piekopj individuālu, vietējām kopienām tuvinātu apkalpošanu, jo apzinās, ka pagasta bibliotēka ir viena no nedaudzajām iespējām, kas atbalsta kopienas attīstību, veicina tās sociālo kapitālu. Tādēļ šo pētījumu rezultātā gūtās atziņas joprojām ar aktuālas Latvijas publisko bibliotēku vidē.

5.2. Ārzemēs veikti pētījumi

2013. gada Hui-Yun Sungas (*Hui-Yun Sung*), pētnieces no *Chung Hsing* Nacionālās universitātes (*National Chung Hsing University*) un Marka Hepvortha (*Mark Hepworth*), pētnieka no Lafbora Universitātes (*Loughborough University*), izstrādāts pētījums “Modelējot kopienas iesaistīšanos publiskajās bibliotēkās” (“*Modelling community engagement in public libraries*”) apskata sabiedrības iesaistīšanos publiskajās bibliotēkās, kā arī palīdz izprast pozitīvu sadarbību, produktīvas attiecības starp informācijas pakalpojumu sniedzējiem un pakalpojumu lietotājiem. Pētījuma pamatā ir trīs dažādu gadījumu apskats un analīze, pētījuma datu vākšanā tika izmantotas trīs dažādas metodes, tas ir, daļēji strukturētās intervijas, novērošana un dokumentu analīze. Dati tika iegūti gan no bibliotēku darbiniekiem, gan no kopienas locekļiem, gan no sadarbības partneriem. Pētījuma rezultātā tika identificēti sabiedrības iesaistīšanās publisko bibliotēku darbībā būtiskākie elementi, kas ir atbildība, piederība, apņemšanās, komunikācija, elastīgums, patiesums, atbilstība un ilgtspējība (Sung & Hepworth, 2013).

2020. gada Rolfā Hapela (*Rolf Hapel*), Vašingtonas Universitātes (*University of Washington*) Informācijas skolas bibliotēku konsultanta, 2020. gada raksts “Mūsdienu publiskās bibliotēkas izveide caur sabiedrības iesaistīšanos: personisks ceļojums” (“*Building a contemporary public library through community engagement: a personal journey*”) sniedz autora plašu teorētisku pārskatu par kopienas iesaistīšanās fenomenu publiskās bibliotēkas darbā, pamatojot ar praktiskiem piemēriem no personīgās darba pieredzes. Autors min, ka bibliotēkas, iespējams, ir vienas no tām publiskajām iestādēm, kuras ir visvairāk piemērotas sabiedrības iesaistīšanas procesam, jo bibliotēkas arvien vairāk piedāvā tādus pakalpojumus, kuru pamatā ir kopienas stiprināšana, pilsoniskā līdzdalība, sociālais kapitāls u.c. R. Hapels sniedz daudz praktisku noderīgu ideju darbam ar kopienas, arī plašāku sabiedrības daļu, sadarbības partneru piesaistīšanai, kas kopumā sniedz labumu gan sabiedrībai, gan pašai bibliotēkai (Hapel, 2020).

2019. gada Kena Villimenta (*Ken Williment*), Halifaksas publisko bibliotēku (*Halifax Public Libraries*) sabiedrības iesaistīšanās vadītāja, raksts “Lai izveidotu bibliotēku, nepieciešama kopiena” (“*It takes a community to create a library*”) atspoguļo četrus gadu ilgu darbu pie jauna pakalpojuma plānošanas modeļa, kas balstās uz kopienas, tās vajadzībām, īpaši pievēršot uzmanību sociāli atstumto kopienas locekļu vajadzību apmierināšanai. Raksts aptver tādus teorētiskus jautājumus kā sociālā atstumtība un iekļaušana publiskajās bibliotēkās, tradicionālais pakalpojumu plānošanas modelis un sabiedrības vadīts pakalpojumu modelis, to salīdzināšana un analīze. Šī projekta pārskats sniedz kopienas viedokli par bibliotēkas pakalpojumiem, to pieejamību un izmantojamību, nevis bibliotekāru uzskatus par to, kā

efektīvāk apkalpot kopienu. Šī projekta rezultāti pierāda to, ka sadarbojoties ar kopienu, ar tās sociāli atstumtajiem locekļiem, vadoties pēc sabiedrības vadīta pakalpojuma modeļa, iespējams sasniegt ilgtspējīgu pieeju darbam ar kopienu, kas palielinās pakalpojumu kvalitāti un atbilstību reālām vajadzībām (Williment, 2019).

2018. gada Elēnas Tîrzimanes (*Elena Tîrziman*), Bukarestes Universitātes (*University of Bucharest*) profesores rakstā “Mūsdienu bibliotēka un tās loma sabiedrībā” (“*Contemporary library and its role in the community*”) tiek analizēta bibliotēku nozares literatūra, kas kopumā sniedz pozitīvu ainu par mūsdienu bibliotēku lomu kopienas dzīvē, jo publiskās bibliotēkas ir kopienas atbalsta sistēma daudzās jomās, piemēram, neformālajā izglītībā, kultūrā, sociālajā jomā, bibliotēkas ir brīvi pieejamas, nediskriminējošas publiskās iestādes. Autore īpaši uzsver publisko bibliotēku un kopienu sasaisti, jo bibliotēkas ir tās iestādes, kuras vislabāk pazīst savas kopienas locekļus, ar dažādām aktivitātēm, tai skaitā bibliotēkas pakalpojumiem, satur kopienu kopā, atbalsta visas tās grupas, jo ikviena kopienas sastāvdaļa ir svarīga (Tîrziman, 2018).

Secinājumi

Izpētes pakāpes raksturojums pierāda, ka publisko bibliotēku un to apkalpoto kopienu analīze tiek veikta no dažādiem skatupunktiem, bieži vien pētot kādu noteiktu mijiedarbības aspektu, liekot uzsvāru uz kādu noteiktu interesējošo pētījuma problēmu, piemēram, izvēloties pētīt noteiktu lietotāju grupu, analizēt kādu atsevišķu bibliotēkas pakalpojumu. Ārzemēs vairāk tiek akcentēta lokālās kopienas izpēte, tās nozīmīgums bibliotēkas pakalpojumu attīstībā. Pēc darba autores domām, arī Latvijas publiskajām bibliotēkām vajadzētu vairāk pievērsties vietējo kopienu un to vajadzību izpētei, iekļaut visu kopienu bibliotēkas darba plānošanā, nevis tikai samierināties ar bibliotēku lietotājiem un to viedokli par bibliotēku.

Izpētes pakāpes analīze ļauj salīdzināt citu autoru veiktos pētījumu rezultātus ar šī noslēguma darba pētījuma rezultātiem.

6. METODOLOĢIJA

Šajā nodaļā tiek aprakstīts pētījuma dizains, tā galvenās iezīmes, datu ieguves un analīzes metodes, kā arī citi svarīgi principi, kas ietekmēja pētījuma gaitu.

Šī pētījuma filozofiskais pamats ir pragmatisms (teorijas un prakses vienotība, derīgs ir tas, kas “strādā”), kura ietvaros tiek uzskatīts, ka lietderīgi izmantojamas ir gan objektīvās, gan subjektīvās zināšanas. Pētnieki, kuri pamatojas uz pragmatismu, izvēlas tādu labāko skaidrojumu, kas saskan ar viņu vērtību sistēmu. Balstoties uz pragmatisma metodoloģiju, pētījuma dizains jārealizē saskaņā ar tādu ideju, kas vislabāk palīdzēs atbildēt uz pētījuma jautājumiem, un rezultātā pētnieki gūs pragmatiskas zināšanas (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016, 98. lpp.).

Maģistra darbam ir gadījuma analīzes pētījuma dizains (*case study design*). Gadījuma analīzes pētījuma dizains var tikt pielietots tādā gadījumā, ja pētījuma mērķim atbilst izlase, kas sastāv no viena pamatīgi, vispusīgi izpētīta gadījuma (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016, 464. lpp.). Ar šī pētījuma dizaina palīdzību parādība tiek pētīta, analizējot vienu vai dažus gadījumus (Kristapsone, 2008, 58. lpp.). Gadījuma analīzes pētījuma dizains var saturēt gan kvalitatīvas, gan kvantitatīvas datu ieguves un apstrādes metodes, arī balstīties uz jauktu pētījuma dizainu, tāpēc bieži vien tas tiek pozicionēts kā zinātniskās metodes pielietojuma īpašs gadījums (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016, 464. lpp.). Gadījuma analīze ir intensīvs kādas parādības vai sociālās vienības (indivīds, grupa, organizācija, institūcija, kopiena) detalizēts apraksts un analīze (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016, 465. lpp.). Gadījuma pētījums ietver atsevišķa fenomena izpēti, tajā tiek izmantoti daudzveidīgi avoti (Lasmanis, 2008, 72. lpp.).

Parasti gadījuma analīzē visa uzmanība tiek pievērsta vienam gadījumam, taču arvien biežāk pētījumos ir sastopamas vairāku gadījumu analīzes (*multiple-case studies*), kuros vairāki gadījumi tiek salīdzināti (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016, 466. lpp.).

Uzsākot pētījumu, ir svarīgi saprast, kāds tieši gadījuma analīzes pētījuma dizains tas būs: tiks veikta viena vai vairāku gadījumu analīze, tiks saglabāta gadījuma vienotība (holistiska pieeja) vai arī gadījums tiks raksturots plašāk (iekļaujoša pieeja) (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016, 468. lpp.). Šī noslēguma darba gadījuma analīze ir vairāku gadījumu analīze ar iekļaujošu pieeju, jo tiek pētītas piecas dažādas vietējās kopienas (pagastu iedzīvotāji), tas ir, tiek apskatīti vairāki gadījumi, bet šī parādība (simbioze) tiek pētīta noskaidrojot gan bibliotekāru, gan kopienas viedokli (iekļautas divas analīzes vienības).

Gadījuma analīzes pētījuma izlase parasti ir vistiešākā veidā saistīta ar izvēlēto pētījuma dizainu (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016, 472. lpp.), tāpēc šajā gadījuma analīzē tiek pētītas piecu dažādu pašvaldību pagastu kopienas un šo kopienu bibliotekāri.

Darba autore izlēma pētīt piecus gadījumus, lai gūtu apstiprinošus rezultātus vienai parādībai – publisko bibliotēku un kopienu simbiozei, lai apstiprinātu vai noraidītu vienu no pētījuma programmā izvirzītajām hipotēzēm, ka bibliotēku un kopienu raksturo abām pusēm izdevīga līdzāspastāvēšana.

Kopienas un bibliotēku atlase notika pēc šādiem kritērijiem: pētāmajiem pagastiem jeb vietējām kopienām jāatrodas dažādās Latvijas vēsturiskajās zemēs, tas ir, Kurzemē, Zemgalē, Vidzemē, Latgalē un Sēlijā (Latviešu vēsturisko zemju likums, 16.06.2021); pagastā jābūt līdzīgam iedzīvotāju skaitam (apmēram 1000 iedzīvotāju) (Latvijas iedzīvotāju skaits pašvaldībās pagastu dalījumā, 2023); pagastā jābūt vismaz vienai vietējas nozīmes jeb pagasta/pašvaldības bibliotēkai. Tālāk pēc nejaušības principa tika izvēlēts viens pagasts Kuldīgas novadā (Kurzemē) ar noteiktu iedzīvotāju skaitu un pēc tam tika meklēti vēl četri pagasti citās pašvaldībās ar līdzīgu iedzīvotāju skaitu. Kopā no pagasta bibliotēku vadītājiem tika saņemti četri noraidījumi piedalīties pētījumā, līdz tika nokomplektēta nepieciešamā izlase. Gala rezultātā pētījumā piekrita piedalīties Bauskas novada (Zemgale), Kuldīgas novada (Kurzeme), Madonas novada (Vidzeme), Jēkabpils novada (Latgale) un Aizkraukles novada (Sēlija) pagasta bibliotēkas un šo bibliotēku kopienas.

Gadījuma analīzes pētījumā var izmantot jebkādas datu veidus, kas palīdz sasniegt pētījuma mērķi (Mārtinsone, Pipere & Kamerāde, 2016, 470. lpp.), tādēļ darba autore izvēlējās izmantot gan kvantitatīvu (slēgtie aptaujas jautājumi), gan kvalitatīvu (atvērtie aptaujas jautājumi; bibliotēku gada pārskatu kontentanalīze) datu ieguves metodes, kas palīdz iegūt pēc iespējas pilnīgākus gadījumu aprakstus, izsmeltošu simbiozes parādības izpratni. Iegūtie dati tiek analizēti pēc statistiskas (slēgtie aptaujas jautājumi) un kontentanalīzes (atvērtie aptaujas jautājumi; bibliotēku gada pārskati) datu analīzes metodes. Kopienas aptaujas dati tika analizēti *Microsoft Excel* programmā, arī diagrammas tika izveidotas *Excel*.

Gadījuma analīzei, kā jebkuram pētniecības dizainam, ir trūkumi, piemēram, šādā pētījumā iegūtie dati var būt idiosinkrētiski, tas ir, specifiski vai raksturīgi vienam respondentam (šajā gadījumā vairākiem pētāmajiem gadījumiem, tas ir, pagasta bibliotēku un kopienu simbiozes parādībai), svarīgs jautājums ir arī par vispārināšanu, tas ir, vai šāda pētījuma atziņas var tikt vispārinātas (Kropļijs & Rašcevska, 2004, 89. – 90. lpp.). Tieši tāpēc tika izvēlētas piecas dažādas Latvijas pašvaldības no piecām Latvijas vēsturiskajām zemēm, lai pētījuma gaitā iegūtās atziņas varētu vispārināt Latvijas mērogā.

6.1. Anketēšana

Anketēšana ir viena no plašāk izplatītajām datu ieguves metodēm, tā var tikt izmantota dažādu pētījumu veidos, aptauja sniedz “lietu pašreizējā stāvokļa momentuzņēmumu” (Mārtinsone & Pipere, 2011, 157–158. lpp.).

Pētījuma gaitā tika izveidotas divas rakstveida neklātienes grupveida un individuālās aptaujas (Mārtinsone & Pipere, 2011, 159–160. lpp.) – tika aptaujātas piecas dažādas Latvijas vietējās kopienas (grupveida aptaujas) no dažādiem kultūrvēsturiskajiem novadiem (Kurzemes, Zemgales, Vidzemes, Latgales un Sēlijas) un šo kopienu pašvaldības bibliotēku vadītāji (individuālās aptaujas). Lai gan tika izstrādāti divi aptaujas veidi (kopienām un bibliotekāriem), katra kopiena saņēma savu unikālo aptauju (kopā tādas bija piecas), lai iegūtos datus varētu atsevišķi pretstatīt bibliotekāru aptaujas atbildēm (kopā tādu bija sešas, jo vienā no pagastiem ir divas bibliotēkas). Sākumā iegūtie kopienu aptaujas dati tika analizēti kopumā (visas piecas kopienas kopā), lai noskaidrotu, vai principā kopienu un bibliotēku attiecības ir simbiotiskas, pēc tam pagasta bibliotēku vadītāju un to kopienu atbildes tika atsevišķi salīdzinātas.

Aptaujas tika izveidotas, izmantojot profesionālo tiešsaistes aptauju rīku *QuestionPro*, ko abonē Latvijas Universitāte (Aptauju rīks Questionpro, 2023). Elektroniskās jeb tiešsaistes aptaujas kļūst arvien populārākas; šajā situācijā datoram ir izšķiroša loma gan aptaujas izplatīšanā, gan aptaujas rezultātā iegūto datu apkopošanā (Satter S., n.d.). Darba autore, apsverot visus ieguvumus un zaudējumus, izvēlējās elektroniskās aptaujas veidu, jo, pirmkārt, nebūtu iespējams nedz laika ziņā, nedz finanšu ziņā apmeklēt piecus dažādus Latvijas pagastus dažādos Latvijas novados vismaz divas reizes, lai izdalītu tradicionālās anketas papīra formātā un vēlāk saņemtu tās atpakaļ. Otrkārt, pēc autores domām, ar elektronisko aptauju ir iespējams sasniegt ne tikai to kopienas daļu, kas apmeklē bibliotēku, bet arī tos, kuru dažādu iemeslu dēļ to neapmeklē. Tas ir, elektroniskā aptaujas forma ļauj attālināti uzrunāt plašāku kopienas daļu, nesadalot kopienas vienoto veselumu smalkākās vienībās. Protams, tiešsaistes aptaujas rīks negarantē, ka aptaujā piedalīsies pēc iespējas plašāks, daudzveidīgāks kopienu iedzīvotāju sastāvs, taču tas arī nesadrumstalo kopienu kā gadījumā, ja papīra formāta anketas būtu pieejamas, piemēram, vietējā bibliotēkā.

Lai gan piekļuve elektroniskai aptaujai var būt ierobežota, jo, piemēram, ne visiem vietējo kopienu pārstāvjiem ir pieejams dators, interneta pieslēgums, tas ir, elektroniskās aptaujas forma, iespējams, negarantē izlases objektivitāti, taču tā palīdz sasniegt pēc iespējas lielāku respondentu skaitu, ir ātrs izpildes laiks (ātra un ērta ir gan aptaujas nosūtīšana, gan saņemšana atpakaļ), iespējams nodrošināt datu konfidencialitāti (Satter S., n.d.). Pie zaudējumiem jāmin arī tas, ka elektroniskajām aptaujām ir iespējamas tehniskas kļūmes (Satter S., n.d.) (darba autore pētījuma laikā saskārās ar tehniskas dabas problēmu, kura ir aprakstīta

zemāk pie jautājumu analīzes), kas var ietekmēt pētījuma gaitu, taču, pēc autores domām, elektroniskajām aptaujām ir vairāk ieguvumu, nekā trūkumu.

Bibliotekāru tiešsaistes aptaujas saites tika nosūtītas bibliotēku vadītājiem uz darba e-pastiem ar lūgumu trīs nedēļu laikā tās aizpildīt – aptaujas anketas tika nosūtītas 03.04.2023. un pēdējā anketa tika saņemta 20.04.2023. Katrs bibliotēkas vadītājs saņēma savu individuālo saiti.

Vēl bibliotēku vadītājiem tika lūgts publicēt ierakstu par kopienas aptauju savos bibliotēkas sociālajos medijos (*Facebook, Twitter, draugiem.lv.*). Papildus kopienu aptaujas saites tika nosūtītas dažādām pašvaldības iestādēm, kas ir konkrētos pagastos, piemēram, pagasta pārvaldēm, jauniešu centriem, kultūras namiem, skolām un citām iestādēm ar lūgumu, lai to darbinieki izplata aptaujas saviem pagasta iedzīvotājiem, piemēram, publicējot ziņas iestāžu *Facebook* lapās, nosūtot iedzīvotājiem privātu lūgumu piedalīties pētījumā. Papildus bibliotēku vadītājiem tika lūgts nosūtīt privātas ziņas saviem pagasta iedzīvotājiem *Whatsapp* čatos, lai ir lielāka iespējamība, ka respondents atsauksies un veltīs savu laiku anketas aizpildīšanai. Diviem no pieciem pagastiem ir arī tīmekļvietnes, arī tajās tika publicētas ziņas ar aptaujas saiti, šādā veidā nodrošinot piekļuvi tiem iedzīvotājiem, kuriem nav pieejami sociālie mediji. Kopienu aptaujas tika izplatītas 03.04.2023. un bija aktīvas līdz 30.04.2023.

Aptaujas tika veidotas pēc tāda principa, lai kopienas atbildes varētu salīdzināt un pretstatīt ar bibliotekāru atbildēm, tāpēc jautājumi bija gan pilnīgi vienādi, gan ļoti līdzīgi (bibliotekāriem vairāk precizējoši). Pēc būtības aptauju mērķis bija konfrontēt vietējo kopienu un vietējo publisko bibliotēku, lai varētu noskaidrot, vai pēc abu iesaistīto pušu vērtējuma bibliotēkai un vietējai kopiena ir simbioze.

Aptaujas anketas saturēja gan atvērtos (respondentiem dota iespēja sniegt savu atbildi), gan slēgtos (noteikts alternatīvu atbilžu skaits), gan daļēji atvērtos jautājumus (dota iespēja sniegt savu atbildes variantu, ja neapmierina piedāvātie) (Mārtinsone & Pipere, 2011, 160–161. lpp.). Provizoriski anketas aizpildīšana prasa 15 – 20 minūtes, bet *QuestionPro* tiešsaistes aptauju rīks uzrādīja, ka bibliotekāri vidēji anketu aizpildīja 30 minūtes, bet pagastu iedzīvotāji – vidēji 8 minūtes. Bibliotekāru anketa saturēja 31 jautājumu, no kuriem 11 bija slēgtie, 10 atvērtie, 7 daļēji atvērtie, kā arī 3 demogrāfiskā tipa jautājumi (sk. 1. pielikumu; anketas paraugs izgūts no *QuestionPro* tiešsaistes rīka), kopienas – 27 jautājumus, no kuriem 12 bija slēgtie, 6 atvērtie, 6 daļēji atvērtie, kā arī 3 demogrāfiskā tipa jautājumi (sk. 2. pielikumu; anketas paraugs izgūts no *QuestionPro* tiešsaistes rīka). Pirms jautājumiem tika sniegtas jēdzienu “kopiena” un “simbioze” definīcijas, lai atvieglotu respondentiem anketas aizpildīšanu, radītu tādu šo jēdzienu priekšstatu, kādā tie tiek lietoti aptaujās un pētījumā. Tālāk darba autore skaidro anketas jautājumu būtību. Pamatā tiek analizēti bibliotēku vadītāju anketas jautājumi (bibliotekāru

anketa tika izveidota pirmā) un tiek minēti tikai tādi kopienas iedzīvotāju anketas jautājumi, kuri atšķiras.

Bibliotēku vadītāju anketas jautājumi. Pirmie divi jautājumi atspoguļo bibliotēku vadītāju domas par bibliotēkas nozīmi kopienā. Jautājumā **Vai, Jūsaprāt, pagasta vietējai kopienai ir vajadzīga publiskā bibliotēka?** (slēgtais; iespējams viens atbilžu variants) paredzēts noskaidrot bibliotēku vadītāju viedokli par to, vai pagasta iedzīvotājiem ir nepieciešama bibliotēka. Jautājumā **Vai, Jūsaprāt, vietējā kopiena izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas?** (daļēji atvērtais; iespējams viens atbilžu variants) darba autore vēlējās noskaidrot bibliotēku vadītāju viedokli par to, vai bibliotēkas neesamība ietekmētu pagasta iedzīvotāju ikdienu un dzīves kvalitāti. Šie jautājumi formulējumā nesatur tiešu simbiozes nozīmi, bet pastarpināti attiecas uz kopienas un publiskās bibliotēkas simbiozi.

Nākamie trīs jautājumi ir par bibliotēku un pagastu. Jautājums **Nosauciēt pagasta iestādes, ar kurām Jūsu pārstāvētai bibliotēkai ir izveidojusies sadarbība!** (daļēji atvērtais; vairāki varianti) ļauj noskaidrot, ar kurām citām pagasta iestādēm sadarbojas publiskā bibliotēka. Jautājums **Vai bibliotēka un citas pagasta iestādes saskaņo savas darbības, piemēram, plānojot budžetu, pasākumu un citas aktivitātes pagasta kopienai?** (slēgtais; viens variants) paredzēts, lai noskaidrotu, vai pagasta iestādes savā starpā veido komunikāciju, strādājot vietējās kopienas labā. Jautājums **Vai bibliotēka tiek iesaistīta pagasta pasākumu plānošanā un organizēšanā?** (slēgtais; viens variants) atspoguļo, cik bieži (vienmēr, bieži, dažreiz, nekad vai grūti pateikt) bibliotēka piedalās pagasta sociālajā dzīvē. Šie jautājumi ļauj parādīt sociālo atmosfēru kopienā, kas ietekmē simbiozes veidošanos.

Nākamie trīs jautājumi ir par bibliotēkas pakalpojumiem un kopienas vajadzībām. Jautājums **Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējas kopienas vajadzībām?** (slēgtais; viens variants) sniedz bibliotēku vadītāju viedokli par pakalpojumiem un to atbilstību kopienas vajadzībām. Jautājums **Vai Jūsu pārstāvētā bibliotēka ir veikusi vietējās kopienas un to vajadzību izpēti?** (daļēji atvērtais; vairāki varianti), pirmkārt, paskaidro, vai bibliotēka ir veikusi kopienas vajadzību izpēti un, otrkārt, ļauj noskaidrot, ar kādiem paņēmieniem tas tika darīts. Ir iespējams arī atbilžu variants "Kopiena un tās vajadzības netiek pētītas". Jautājums **Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi?** (slēgtais; viens variants) paredzēts, lai noskaidrotu, vai, pēc bibliotēku vadītāju domām, pakalpojumi satuvina, palīdz veidot ciešu saikni ar kopienā. Arī šie jautājumi pastarpināti attiecas uz kopienas un publiskās bibliotēkas simbiozi.

Nākamie divi jautājumi ir par kopienas informētību. Jautājums **Vai, Jūsaprāt, vietējā kopiena ir pietiekami informēta par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem?** (slēgtais; viens atbilžu variants) un jautājums **Kā Jūsu pārstāvētā**

bibliotēka informē kopienu par bibliotēkas darbību, pakalpojumiem? (daļēji atvērtais; vairāki atbilžu varianti) atspoguļo pagasta iedzīvotāju informētību par bibliotēku, pakalpojumiem. Pietiekams/apmierinošs informētības līmenis var veicināt simbiozi.

Nākamie divi jautājumi ir par vietējās kopienas iesaistīšanu bibliotēkas darbā. Jautājums **Vai Jūs iesaistāt vietējo kopienu bibliotēkas darba plānošanā, lēmumu pieņemšanā?** (slēgtais; viens atbilžu variants) un jautājums **Lūdzu, miniet, kā tieši kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā, lēmumu pieņemšanā?** (atvērtais) paredzēts, lai noskaidrotu, vai kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darbā un kā tieši tas notiek. Ja respondents atbild, ka kopiena netiek iesaistīta, tad nākamais jautājums par piemēra minēšanu tiek izlaists. Arī šo jautājumu formulējums pastarpināti attiecas uz kopienas un publiskās bibliotēkas simbiozi.

Nākamie divi jautājumi ir par bibliotēkas tēlu. Jautājums **Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētās bibliotēkas tēlu vietējā kopienā, kur 0 ir ļoti negatīvs un 10 – ļoti pozitīvs!** (novērtēšanas skala) un jautājums **Kas, Jūsaprāt, liecina par Jūsu pārstāvētās bibliotēkas pozitīvu vai negatīvu tēlu?** (atvērtais; vairāki atbilžu jautājumi) ļauj novērtēt bibliotēkas tēlu un sniedz pamatojumu šim novērtējumam. Jautājuma parametrā tika uzstādīts, ka vērtējums 0-4 ir negatīvs, 5 – neitrāls, bet 6-10 ir pozitīvs. Šie jautājumi palīdz noskaidrot, kā lokālā kopienā bibliotēkas tēlu novērtē pati iestāde un kopiena.

Nākamie pieci jautājumi ir par simbiozi. Jautājums **Vai, Jūsaprāt, Jūsu pārstāvētai bibliotēkai un vietējai kopienai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības?** (slēgtais; viens atbilžu variants) pauž bibliotēku vadītāju viedokli par attiecībām starp bibliotēku un kopienu. Ja atbilde bija pozitīva, tas ir, “Jā”, tad respondenti tika novirzīti uz jautājumu **Lūdzu miniet, kas liecina par to, ka bibliotēkai un kopienai ir simbiotiskas attiecības?** (atvērtais), bet, ja atbilde bija negatīva “Nē” vai arī “Grūti pateikt”, tad respondenti tika novirzīti uz jautājumu **Lūdzu, aprakstiet, kas, Jūsaprāt, jādara, lai starp bibliotēku un kopienu veidotos simbioze?** (atvērtais). Tālāk sekoja jautājums **Kas, Jūsaprāt, ir bibliotēkas un vietējās kopienas kopsīves/simbiozes pamatā?** (atvērtais), kas ļauj noskaidrot, kas, pēc bibliotēku vadītāju domām, ir ciešu attiecību pamatā. Un jautājums **Vai, Jūsaprāt, kopiena var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību?** (daļēji atvērtais; viens atbilžu variants) paredzēts, lai noskaidrotu, vai pagasta bibliotēkā, kur strādā viens bibliotekārais darbinieks, ir iespējams nodalīt robežas starp institūciju un personību. Šis jautājums arī ļauj apstiprināt vai noraidīt otru pētījuma hipotēzi – kopienas var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību.

Nākamie četri jautājumi ir par bibliotēkas un kopienas attiecību veidiem. Jautājums **Atzīmējiet, kurš izteikums, Jūsaprāt, precīzāk atspoguļo Jūsu pārstāvētās bibliotēkas un**

pagasta vietējās kopienas attiecības! (slēgtais; viens atbilžu variants) un tālāk sekojošie trīs atvērtie jautājumi ir atkarīgi no tā, kāds atbilžu variants bija uz iepriekšējo jautājumu. Šie jautājumi tieši norāda uz simbiozi.

Nākamie divi jautājumi ir par bibliotēku un vietējo pašvaldību. Jautājums **Vai, Jūsprāt, vietējai pašvaldībai rūp bibliotēka un tās ieguldījums kopienas attīstībā?** (daļēji atvērtais; viens variants) un jautājums **Lūdzu, miniet, kā izpaužas pašvaldības ieinteresēta attieksme!** (atvērtais), ja uz iepriekšējo jautājumu respondents sniedza pozitīvu atbildi “Jā”. Šie jautājumi parāda lokālās kopienas sociālo atmosfēru, kas var ietekmēt simbiozi.

Jautājums **Kas, Jūsprāt, mainītos, ja pagastā nebūtu bibliotēkas?** ir līdzīgs ar anketas otro jautājumu (**Vai, Jūsprāt, vietējā kopiena izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas?**), taču tas ir atvērtais jautājums, tātad ļauj precizēt, iespējams, labāk pārdomāt un izteikties konkrētāk. Arī šis jautājums pastarpināti norāda uz simbiozi.

Jautājums **Atzīmējiet, kurš izteikums, Jūsprāt, visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības!** (slēgtais; viens variants) ļauj izvēlēties vienu publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturojošu attiecību veidu. Tieši norāda uz simbiozi.

Tālāk seko vieta viedoklim, ierosinājumiem un komentāriem par publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbiozi. Šis jautājums nav obligāts, to var izlaist.

Anketu noslēdza trīs demogrāfiskā tipa jautājumi (dzimums, vecums, izglītība), kuri pieļauj iespēju nenorādīt atbilstošo kritēriju.

Vietējās kopienas anketas jautājumi. Tiek analizēti tikai tie jautājumi, kuri nebija bibliotēku vadītāju anketā, vai arī atšķīrās no bibliotēku vadītāju anketas jautājumiem, bet sākumā komentārs par tehnisko kļūmi, kas radās ar kopienas anketu.

Bija paredzēts, ka pirmais anketas jautājums būs filtrējošais, tas ir, **Esmu konkrēta (pagasta nosaukums) pagasta iedzīvotājs** (atbilžu variants “Jā” vai “Nē”). Ja respondenta atbilde būtu negatīva, tad viņš tiktu novirzīts uz anketas beigām, tas ir, aptauja noslēgtos. Tad jautājums **Vai Jūs apmeklējat pagasta bibliotēku un izmantojat tās pakalpojumus?** (slēgtais; viens variants) un jautājums **Nosauciet iemeslus, kādēļ Jūs neapmeklējat un neizmantojat vietējās bibliotēkas pakalpojumus!** (daļēji atvērtais; vairāki varianti) ļautu noskaidrot, vai respondents apmeklē bibliotēku un, ja neapmeklē, tad kādi tam ir iemesli. Taču neparedzamu apstākļu vai kādas tehniskas kļūmes dēļ šie trīs jautājumi bija neaktīvi un respondenti tos neredzēja, tie nebija viņiem pieejami. Grūti spriest, vai tas kardināli iespaidoja pētījuma gaitu un rezultātus. Iespējams, tas pat ir labāk, jo nesadala kopienu bibliotēkas lietotājos un nelietotājos.

Jautājums **Vai Jūs varat iedomāties savu ikdienu bez bibliotēkas un tās piedāvātajiem pakalpojumiem?** (slēgtais; viens variants) paredzēts, lai noskaidrotu, vai

bibliotēka pagastā ir nepieciešama, vai pagasta iedzīvotāji var dzīvot bez tās. Jautājums ir līdzīgs jautājumam **Vai, Jūsaprāt, pagasta vietējai kopienai ir vajadzīga bibliotēka?**, taču ir centrēts uz konkrētu iedzīvotāju un tā situācijas novērtējumu. Jautājumi pastarpināti norāda uz simbiozi.

Jautājums **Vai, Jūsaprāt, bibliotēka pietiekami daudz sadarbojas ar citām pagasta iestādēm?** (slēgtais; viens variants) ļauj noskaidrot iedzīvotāju informētību par bibliotēkas un citu pagasta iestāžu sadarbību. Kopienai netika lūgts nosaukt konkrētās iestādes, ar kurām sadarbība notiek, jo, iespējams, iedzīvotāji nav tik padziļināti par to informēti, taču pašu sadarbības procesu nevar nepamanīt. Tā paša iemesla dēļ kopienai netika jautāts, **vai bibliotēka tiek iesaistīta pagasta pasākumu plānošanā un organizēšanā.**

Jautājumam **Kas, Jūsaprāt, liecina par bibliotēkas pozitīvu vai negatīvu tēlu?** (daļēji atvērts; vairāki varianti) nebija tik daudz un detalizētu atbilžu variantu kā bibliotēku vadītāju anketai, jo, iespējams, kopiena nav informēta par apmeklējuma skaitu pieaugumu/kritumu utt.

Jautājumi par simbiozi. Kopienai netika uzdots jautājums **Kas, Jūsaprāt, ir bibliotēkas un vietējās kopienas kopdzīves/simbiozes pamatā?**, bet pārējie jautājumi par simbiozi bija iekļauti abās anketās.

Jautājumi par attiecību veidiem. Atzīmējot vienu no izteikumiem (jautājums **Atzīmējiet, kurš izteikums, precīzāk atspoguļo bibliotēkas un pagasta vietējās kopienas attiecības!**), respondenti netika padziļināti iztaujāti, novirzīti uz citiem jautājumiem par vienas no pusēs iesaistīšanos, kā tika iztaujāti bibliotēku vadītāji, bet tikai atzīmējot atbilžu variantu “Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās”, respondenti tika novirzīti uz jautājumi **Lūdzu, miniet vismaz vienu bibliotēkas un kopienas līdzdarbošanās piemēru!** Jautājums tieši norāda uz simbiozi.

Kopienai netika arī lūgts minēt, **kā izpaužas pašvaldības ieinteresēta attieksme**, jo, iespējams, kopiena nav tik detalizēti informēta, nevarētu konkrēti minēt piemērus.

Arī kopienas anketas beigās bija vieta komentāriem un to noslēdza trīs demogrāfiskā tipa jautājumi.

Abas aptaujas anketas bija anonīmas, izņemot darba autorei, nebija piekļuve tām, tika nodrošināta datu konfidencialitāte.

6.2. Dokumentu analīze

Kā papildus datu vākšanas metode tika izmantota dokumentu analīzes metode, kas palīdz gūt informāciju par noteiktu parādību. Pirms uzsākt dokumentu analīzi, pētniekam jādefinē, kas tiks analizēts, kāda informācija tiks atlasīta, kā notiks iegūto datu fiksācija (Mārtinsone & Pipere, 2011, 188. lpp.). Darba autore izvēlējās analizēt pētāmo publisko

bibliotēku novada/reģiona trīs pēdējo gadu pārskatus, lai uzzinātu, vai tajos ir iespējams atrast informāciju par konkrētas bibliotēkas un kopienas simbiotiskām attiecībām. Novada/reģionu gada pārskati ir primārie dokumenti, un tie tika analizēti pēc kontentanalīzes metodes (Mārtinsone & Pipere, 2011, 188. lpp.). Kontentanalīzes rezultātā paredzēts iegūt koncentrētu un izanalizētu parādības attēlojumu, kā arī kategorijas, kas apraksta pētāmo parādību (Mārtinsone, Pipere, & Kamerāde, 2016, 374. lpp.). Darba autore izvēlējās izmantot induktīvo datu analīzes pieeju – datu analīzē notiek virzība no konkrētā uz vispārējo, process ietver kodēšanu, kategoriju veidošanu, grupēšanu un vispārināšanu (Mārtinsone, Pipere, & Kamerāde, 2016, 377. – 378. lpp.). Jāatzīmē, ka dokumentu analīze ir diezgan subjektīva metode (Mārtinsone & Pipere, 2011, 188. lpp.), taču tā sniedz iespēju atrast identificēto parādību rakstiskos materiālos, izvērtēt tās dažādās interpretācijas.

Darba autore izvēlējās analizēt novada/reģiona gada pārskatus, jo, pirmkārt, šis dokumenta tips ir līdzīgs pēc formas, struktūras un satura visām Latvijas publiskajām bibliotēkām (strādājot pie tā, ir jāievēro LNB izstrādātās vadlīnijas, kas katru gadu tiek aktualizētas), otrkārt, visām Latvijas publiskajām bibliotēkām šis dokuments ir obligāts, treškārt, novada/reģiona gada pārskati sniedz informācija par publisko bibliotēku gada svarīgākajiem procesiem (tie ir sastādīti, pamatojoties uz katras atsevišķas novada/reģiona bibliotēkas gada pārskatu).

Tika skatīti Bauskas reģiona bibliotēku 2020. gada pārskats, Bauskas novada 2021. un 2022. gada pārskati, Kuldīgas reģiona bibliotēku pēdējo trīs gada pārskati, Madonas, Cēsaines, Ērgļu, Lubānas un Varakļānu novada bibliotēku 2020. gada pārskats, Madonas un Varakļānu novada bibliotēku 2021. un 2022. gada pārskati, Jēkabpils reģiona un Neretas novada bibliotēku 2020. un 2021. gada pārskati, Jēkabpils novada bibliotēku 2022. gada pārskats, Aizkraukles reģiona bibliotēku gada pārskati. Atsevišķiem bibliotēku gada pārskatiem ir dažādi pašvaldību nosaukumi, jo 2021. gadā Latvijā notika administratīvi teritoriālā reforma (Informācija par 43 jaunizveidojamām pašvaldībām, 2021).

Darba autore analizēja bibliotēku gada pārskatus noteiktā veidā, lai uzzinātu, vai novada/reģionu gada pārskati atspoguļo pētāmo parādību, tas ir, kopienu un bibliotēku simbiozi un, vai spriežot pēc pārskatiem, tā vispār veidojas. Tā kā reģiona/novada bibliotēku gada pārskati tiek veidoti, apkopojot visas novada publisko bibliotēku gada pārskatus, tad darba autore gada pārskatos meklēja konkrētas bibliotēkas (1. kritērijs), kas tika pētītas šajā darbā un vērtēja, vai atrastā informācija liecina par bibliotēkas un kopienas mijiedarbību (2. kritērijs). Tālāk darba autore mēģināja identificēt, kāda veida mijiedarbība ar kopienu tā ir – analizētajos dokumentos atrastā informācija tika kategorizēta. Netika skatīti statistikas rādītāji (lietotāju skaits, apmeklējums, izsniegums utt.), dati par krājumu, bibliotēkas materiālais nodrošinājums

u.c. informācija, kura, pēc autores domām, neatspoguļo publiskās bibliotēkas un vietējās kopienas simbiozi.

Bauskas novada gadījumā tika skatītas divas publiskās bibliotēkas, jo pētāmajā pagastā ir divas vietējās nozīmes bibliotēkas.

Secinājumi

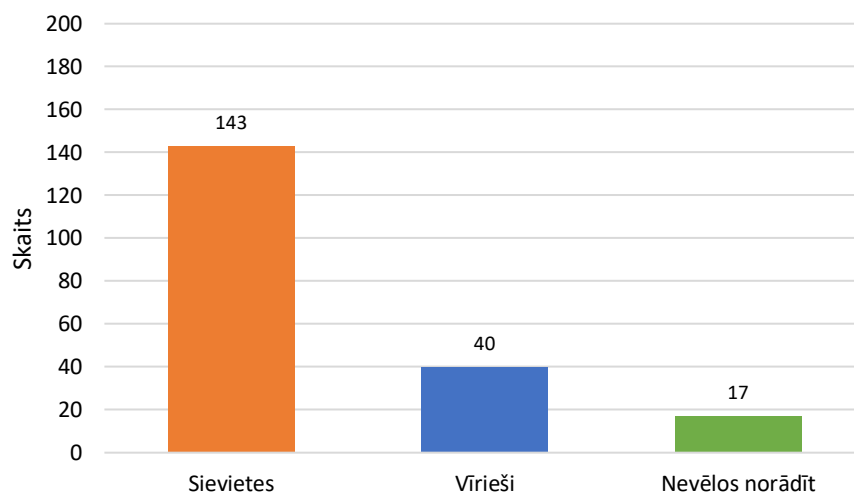
Pētījumam ir gadījuma analīzes pētījuma dizains, tajā tiek analizēti vairāki simbiozes parādības gadījumi, iekļaujot šīs parādības abas iesaistītās puses.

Noslēguma darbā tika izmantotas gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās datu ieguves un analīzes metodes. Datu ieguves un analīzes daudzveidība ļauj pētniekam pamatīgi, rūpīgi izpētīt konkrētus gadījumus, gūt daudzpusīgu priekšstatu par pētāmo fenomenu.

Pētījuma galvenā datu ieguves metode ir anketēšana, to papildina dokumentu analīze.

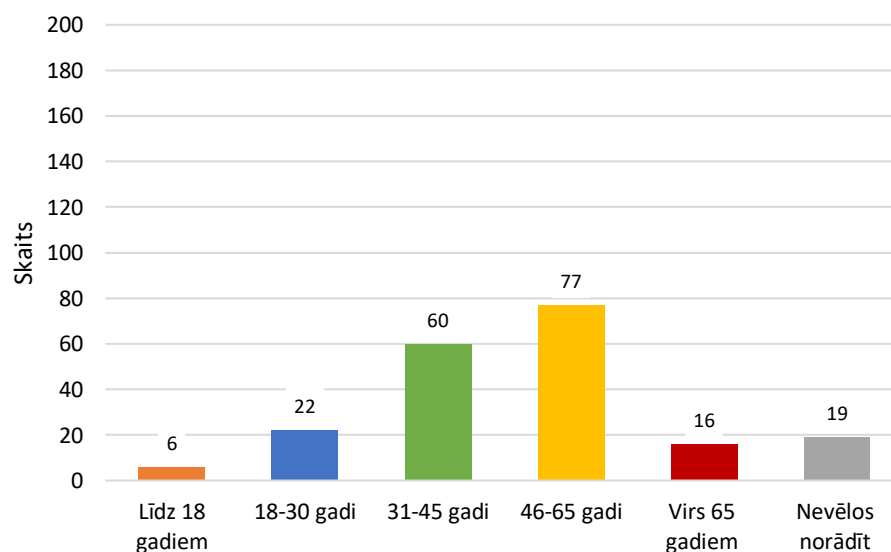
7. REZULTĀTI

Par kopienu respondentiem. Kopā pētījumā piedalījās 200 respondentu no 5 dažādām kopienām – 143 sievietes (71,5 %), 40 vīriešu (20 %), un 17 respondenti nevēlējās norādīt savu dzimumu (8,5 %) (sk. 7.1. att.).

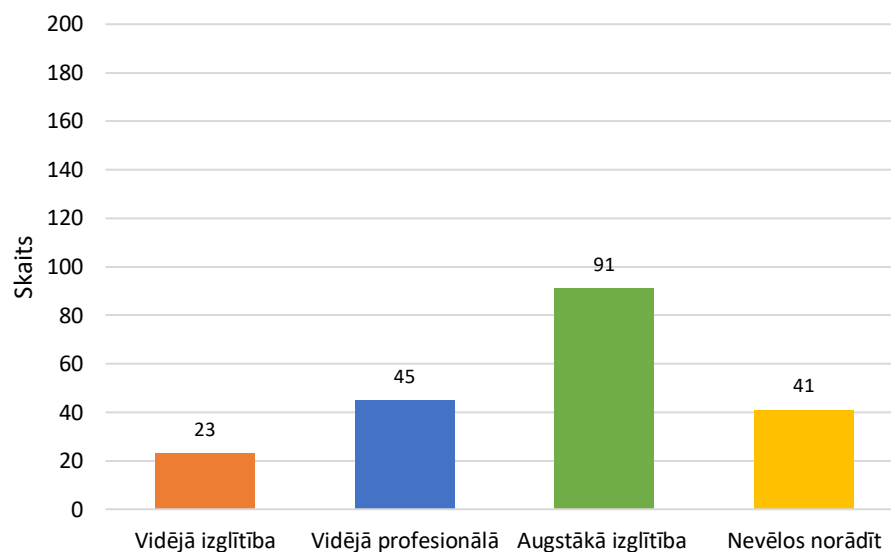
7.1. att. **Kopienų respondentų dzimums**

Jaunāki par 18 gadiem bija 6 respondenti (3 %), vecuma posmā no 18 līdz 30 gadiem 22 respondenti (11 %), no 31 līdz 45 gadiem 60 respondenti (30 %), no 46 līdz 65 gadiem 77 respondenti (38,5 %), virs 65 gadiem – 16 respondentu (8 %). Savu vecumu nevēlējās norādīt 19 respondenti (9,5 %) (sk. 7.2. att.).

7.2. att. **Kopienų respondentų vecums**

23 respondentiem (11,5 %) ir vidējā izglītība, 45 respondentiem (22,5 %) vidējā profesionālā, augstākā izglītība – 91 (45,5 %). 41 respondents (20,5 %) nevēlējās norādīt iegūto izglītības līmeni (sk. 7.3. att.).

7.3. att. Kopienu respondentu izglītība

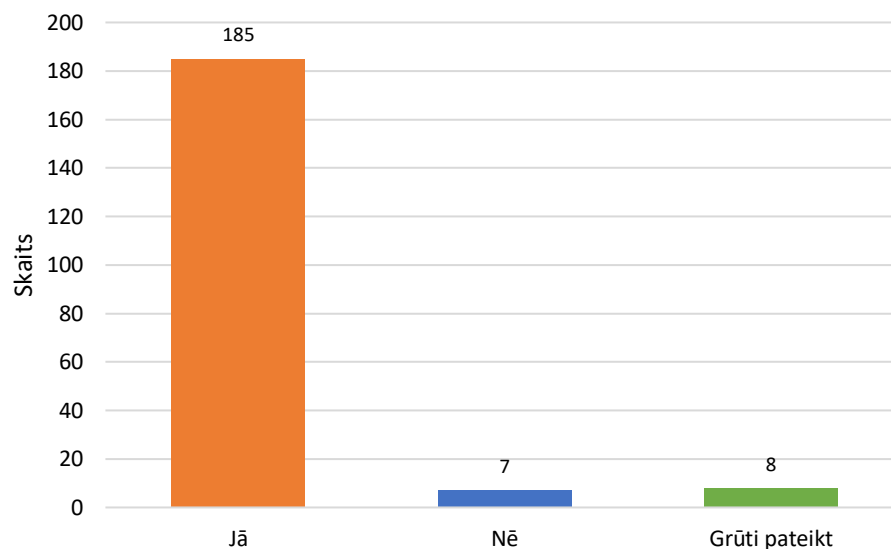
Kopumā vērojams samērā liels respondentu atbirums – aizpildīt anketas iesāka par 71 respondentu vairāk (35,5 %) no kopējā respondentu skaita. Iespējams, to var skaidrot ar nevēlēšanos iedziļināties anketas jautājumos un sniegt atbildes uz atvērtajiem jautājumiem. Iespējams, anketas jautājumu formulējums bija pārāk sarežģīts, iespējams, to bija pārāk daudz.

Par pagastu bibliotēku vadītājiem. Anketēšanā piedalījās 6 pagastu bibliotēku vadītājas no 5 Latvijas pagastiem (vienā izvēlētajā Bauskas novada pagastā ir divas publiskās bibliotēkas). Visas 6 vadītājas ir sievietes, 2 ir vecumā no 31 līdz 45 gadiem un 4 vecumā no 46 līdz 65 gadiem. 3 vadītājām ir augstākā izglītība citā specialitātē, 1 ir vidējā profesionālā bibliotekārā un 2 ir vidējā profesionālā citā specialitātē. Bibliotēku vadītāju atbildes uz anketu jautājumiem tiek skatītas un analizētas, vērtējot katra pagasta atsevišķu gadījumu.

Tālāk seko iegūto datu analīze – sākumā tiek analizēti visu piecu kopienu 200 respondentu atbildes, lai gūtu vispārējo priekšstatu par vietējo kopienu un pagasta bibliotēku simbiozes esamību vai neesamību, lai varētu secināt, kāda ir situācija kopumā. Pēc tam katra kopiena un publiskā bibliotēka tiek skatīta atsevišķi (pretstatot atbildes), lai izvērtētu, kādā mērā simbioze izpaužas vai neizpaužas katrā konkrētā pagastā.

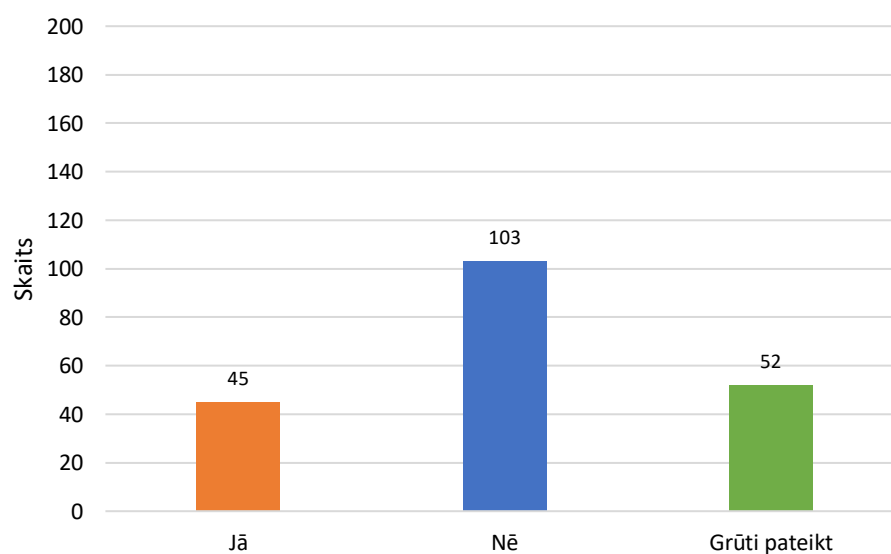
7.1. Anketēšanas rezultāti par kopienām kopumā

Lielākā respondentu daļa jeb 185 respondenti (92,5 %) uzskata, ka pagasta vietējai kopienai ir vajadzīga bibliotēka. 7 respondenti (3,5 %) norādīja, ka kopienai nav vajadzīga bibliotēka un 8 respondentiem (4 %) ir grūti atbildēt uz šo jautājumu (sk. 7.1.1. att.).

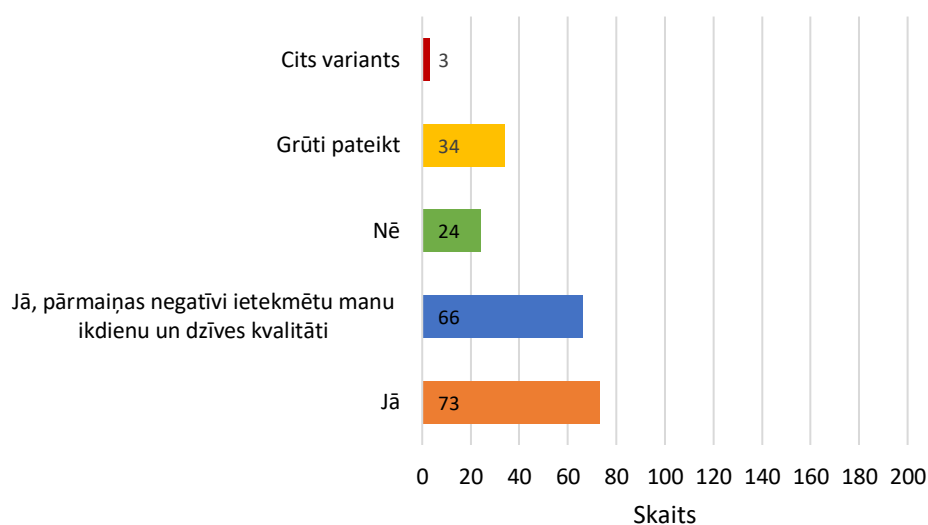
7.1.1. att. Atbildes uz jautājumu “Vai, Jūsprāt, pagasta vietējai kopienai ir vajadzīga bibliotēka”

Nedaudz vairāk par pusi jeb 103 respondenti (51,5 %) nevar iedomāties savu ikdienu bez bibliotēkas un tās piedāvātajiem pakalpojumiem. 45 respondenti (22,5 %) var iedomāties savu ikdienu bez bibliotēkas un 52 respondentiem (26 %) bija grūti atbildēt uz šo jautājumu (sk. 7.1.2. att.).

7.1.2. att. Atbildes uz jautājumu “Vai Jūs varat iedomāties savu ikdienu bez bibliotēkas un tās piedāvātajiem pakalpojumiem”

73 respondenti (36,5 %) izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas, savukārt 66 respondenti (33 %) norādīja, ka pārmaiņas negatīvi ietekmētu viņu ikdienu un dzīves kvalitāti. Tātad, ja pagastā nebūtu bibliotēkas, pārmaiņas izjustu 139 respondenti (69,5 %), no kuriem 66 respondenti (33 %) pārmaiņas raksturo kā negatīvi ietekmējošas ikdienu un dzīves kvalitāti kopumā. 24 respondenti (12 %) pārmaiņas neizjustu, 34 respondentiem (17 %) ir grūtības atbildēt uz šo jautājumu, bet 3 respondenti (1,5 %) sniedza citu atbildi. 1 respondents (0,5 %) norādīja, ka **bibliotēkas reizēm pietrūktu**, bet 2 respondenti (2 %) norādīja, ka pārmaiņas izjustu, bet **pielāgotos** tām un atrastu citas iespējas (sk. 7.1.3. att.). Respondentu atbildes uz trim iepriekšējiem jautājumiem apstiprina to, ka bibliotēka ir neatņemama kopienas sastāvdaļa.

7.1.3. att. Atbildes uz jautājumu “Vai Jūs izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas”

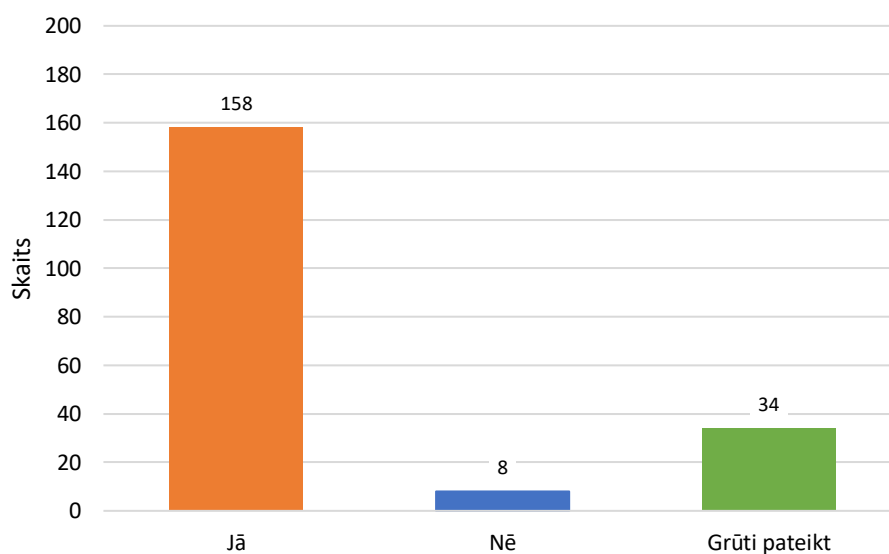
Lielākā respondentu daļa jeb 127 respondenti (63,5 %) uzskata, ka bibliotēka pietiekami daudz sadarbojas ar citām pagasta iestādēm. 9 respondenti (4,5 %) domā, ka sadarbība nav pietiekama, bet 64 respondentiem (32 %) ir grūti atbildēt uz šo jautājumu. Visas 6 pētītās pagasta bibliotēkas norādīja vismaz 2 sadarbības iestādes pagasta ietvarā (Zemgalē kopā 6, Kurzemē 7, Vidzemē 4, Latgalē 2 un Sēlijā 5).

Nedaudz vairāk par pusi jeb 104 respondentiem (52 %) ir grūti pateikt, vai bibliotēka un citas pagasta iestādes saskaņo savas darbības, piemēram, plānojot budžetu, pasākumus un citas aktivitātes. 82 respondenti (41 %) norāda, ka, viņuprāt, darbības tiek saskaņotas un 14 respondenti (7 %) uzskata, ka bibliotēka un citas pagasta iestādes savas darbības nesaskaņo. Šis jautājums par darbību saskaņošanu pagasta ietvarā loģiski izriet no iepriekšējā jautājuma par sadarbību. Interesanti, ka 63,5 % respondentu domā, ka bibliotēkai ir pietiekama sadarbība ar citām pagasta iestādēm, bet 52 % respondentu ir grūti pateikt, vai bibliotēka un citas pagasta

iestādes saskaņo savas darbības. Tikai 2 no 6 bibliotekāriem atbildēja, ka bibliotēka un citas pagasta iestādes saskaņo savas darbības, 3 atbildēja, ka nesaskaņo un 1 bija grūti pateikt.

Bibliotēku vadītājiem arī tika jautāts, vai bibliotēka tiek iesaistīta pagasta pasākumu plānošanā un organizēšanā. 2 respondenti atbildēja, ka bibliotēka tiek bieži iesaistīta, 2 respondenti atbildēja, ka dažreiz bibliotēka tiek iesaistīta, 1 respondents uzskata, ka bibliotēka tiek vienmēr iesaistīta un 1 minēja, ka reti bibliotēka tiek iesaistīta pagasta pasākumu plānošanā un organizēšanā. Tātad puse no bibliotekāru respondentiem domā, ka bibliotēka tiek bieži un vienmēr iesaistīta, otra puse uzskata, ka bibliotēka tiek dažreiz un reti iesaistīta. Trīs iepriekšējo jautājumu atbilžu rezultāti liek secināt, ka pārsvarā bibliotēkas sadarbojas ar citām pagasta iestādēm pēc savas iniciatīvas, bet pagastos kopumā trūkst pārdomātas, ilgtspējīgas sadarbības starp iestādēm (budžeta, pasākumu plānošanā), iekļaujošas, visu iestāžu (arī bibliotēku) iesaiste.

Lielākā daļa jeb 158 respondenti (79 %) uzskata, ka bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām, 8 respondenti (4 %) domā, ka pakalpojumi neatbilst vajadzībām, bet 34 respondentiem (17 %) šis jautājums sagādāja grūtības (sk. 7.1.4. att.).

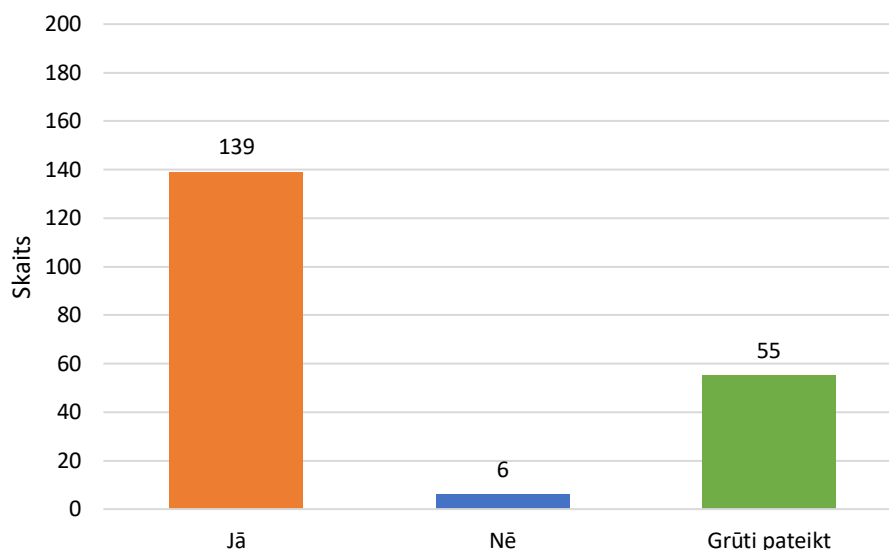

7.1.4. att. Atbildes uz jautājumu “Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām”

Atbildot uz jautājumu, vai bibliotēka ir veikusi kopienas un to vajadzību izpēti, respondenti visbiežāk (128 reizes) norāda, ka kopienas locekļi izsaka savas vajadzības individuāli mutiski. 41 reizi atzīmē, ka kopiena tika aicināta piedalīties aptaujā. 22 reizes min, ka kopiena tika aicināta piedalīties sapulcē un izteikt savas vajadzības. 30 reizes norāda, ka kopiena izsaka savas vajadzības rakstiski, piemēram, ierosinājumu grāmatā un citos veidos. 33 reizes atzīmē, ka kopiena un tās vajadzības netiek pētītas. 30 reizes tika minēta cita atbilde uz šo jautājumu.

Atbilžu analīzes gaitā citas atbildes tika klasificētas 2 kategorijās. Visbiežāk (28 reizes) atbildēs minēts, ka respondents **nezina**, nav tādas informācijas par kopienas un to vajadzību izpēti. 2 reizes tika minēts, ka **kopienas izpētes jautājums neinteresē**.

Lielākā daļā jeb 139 respondenti (69,5 %) uzskata, ka bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi. 6 respondenti (3 %) domā, ka pakalpojumi neveicina simbiozi. 55 respondentiem (27,5 %) šis jautājums sagādāja grūtības (sk. 7.1.5. att.).

7.1.5. att. Atbildes uz jautājumu “Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi”

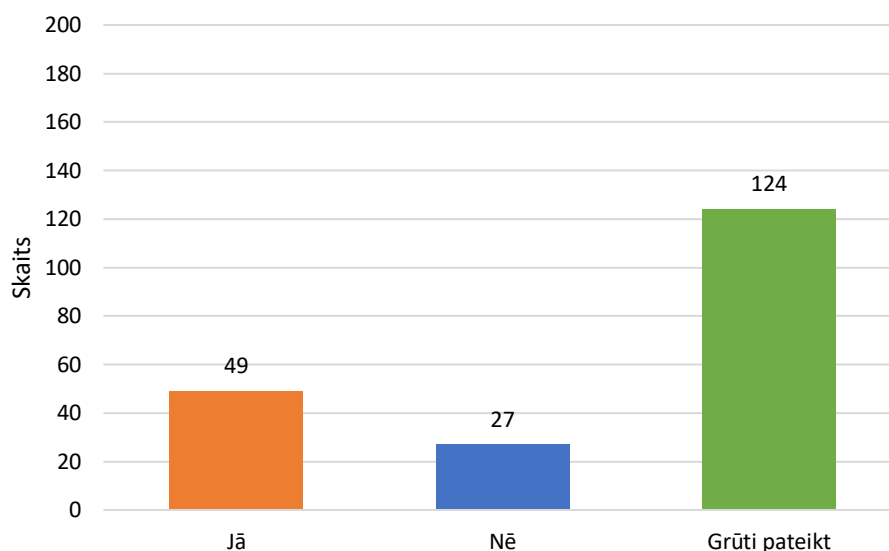
Likumsakarīgi, ka, ja bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst kopienas vajadzībām (sk. 7.1.4. att.), tad tie ir arī simbiozi veicinoši (sk. 7.1.5. att.), jo praktiski izmantojami, lietderīgi pakalpojumi var veicināt saikni starp bibliotēku un kopienu.

Lielākā daļa jeb 158 respondenti (79 %) uzskata, ka bibliotēka pietiekami informē kopienu par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem. 11 (5,5 %) respondenti domā, ka informētība nav pietiekama un 31 respondentam (15,5 %) ir grūti atbildēt uz šo jautājumu.

Atbildot uz jautājumu, kā Jūs saņemat informāciju par bibliotēkas darbību, pakalpojumiem, respondenti visbiežāk (152 reizes) norāda, ka informācija tiek publicēta bibliotēkas kontā sociālajos medijos (piemēram, *Facebook*, *Instagram*, *Twitter*, *draugiem.lv* u.c.). Kā otrā biežākā atbilde (121 reizi) tika atzīmēts variants, ka informācija tiek izvietota pagasta informācijas stendā un citās vietās. 65 reizes min, ka informācija tiek publicēta novada avīzē. 73 reizes norāda, ka informācija tiek publicēta novada tīmekļvietnē. 10 reizes atzīmē, ka informācija par bibliotēku netiek saņemta. 19 reizi tiek dota cita atbilde.

Atbilžu analīzes gaitā citas atbildes tika klasificētas 4 kategorijās. Visbiežāk (9 reizes) tika minēts, ka informācija tiek saņemta **personīgi no bibliotekāres** (piezvanot, uzrakstot īsziņu). 6 reizes tika minēts, ka **bibliotēkā uz vietas** var saņemt visu nepieciešamo informāciju. 3 reizes minēts, ka pagasta **iedzīvotāji cits citam pasaka**. 1 reizi minēts, ka pagasta aktīvākajiem iedzīvotājiem ir savs **Whatsapp lietotnes čats**, kurā viņi dalās ar informāciju.

Lielākai daļai jeb 124 respondentiem (62 %) ir grūti pateikt, vai vietējā kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā. Iespējams, grūtības atbildēt ir saistītas ar to, ka kopiena piedalīšanos bibliotēkas darbā neidentificē ar iesaistīšanos, līdzdalību, iespēju ietekmēt bibliotēkas darbību. 49 respondenti (24,5 %) uzskata, ka kopiena tiek iesaistīta, bet 27 respondenti (13,5 %) domā, ka kopiena netiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā (sk. 7.1.6. att.).

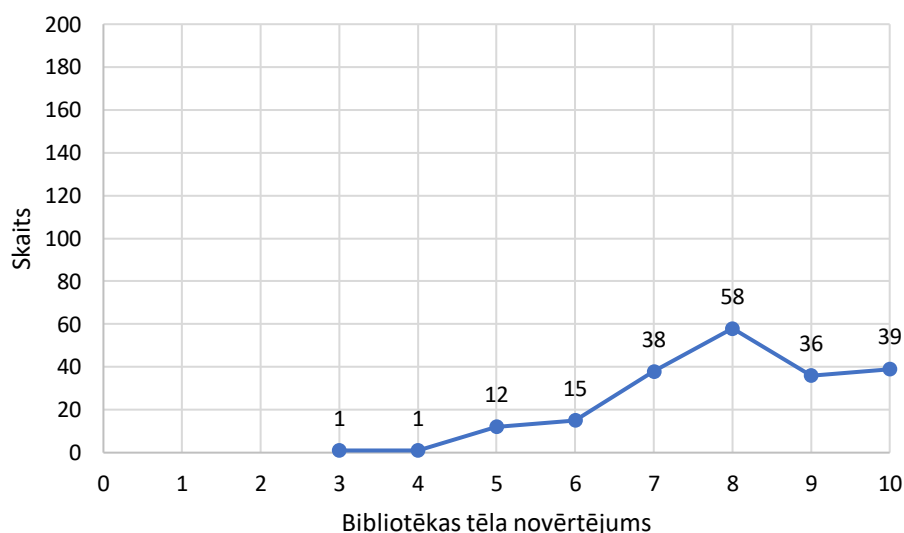

7.1.6. att. Atbildes uz jautājumu “Vai vietējā kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā”

Uz atvērto obligāto jautājumu “Lūdzu, miniet, kā tieši kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā?” atbildēja 49 respondenti, kas uz iepriekšējo jautājumu deva apstiprinošu atbildi. No 49 atbildēm 5 bija nederīgas (respondenti atbildes vietā ierakstīja dažādus simbolus, kas ļāva doties pie nākamā jautājuma). No 45 atbildēm izdevās izdalīt 63 kopienas iesaistīšanās piemērus, kuri tika apkopoti 11 kategorijās. Visbiežāk (16 reizes) respondenti atbild, ka kopiena iesaistās bibliotēkas darba plānošanā, iesakot iegādei jaunākās grāmatas un žurnālus, ko abonēt. Būtībā kopiena iesaistās bibliotēkas **krājuma komplektēšanā**. 13 reizes minēts, ka kopiena iesaistās **pasākumu plānošanā**, iesaka, kādus tieši pasākumus rīkot. 10 reizes tika minēts, ka **kopiena izsaka bibliotēkas vadītājam dažādus ierosinājumus, idejas**, kas var noderēt, attīstot pakalpojumus. 5 reizes minēta bibliotēkas **darba laika saskaņošana**. 4 reizes tika minēts, ka **bibliotekārs aicina kopieni izteikt priekšlikumus, vēlmes**. 3 reizes minētas

sarunas ar bibliotekāru kā iespēja izteikties un tikt uzklausi, izsakot vajadzības. Pa 2 reizēm tika minētas **iedzīvotāju rokdarbu izstādes, lasītāko grāmatu izstādes** veidošana, **iedzīvotāju aptaujas, informācijas izplatīšana** kopienai (aktīvākie iedzīvotāji izstāsta bibliotēkas aktualitātes citiem). 1 reizi minēts, ka tiek rīkotas kopīgas pagasta apkārtnes uzkopšanas **talkas**.

Uz jautājumu novērtēt bibliotēkas tēlu vietējā kopienā, kur 0 ir ļoti negatīvs un 10 ir ļoti pozitīvs (5 – neitrāls), tikai 2 respondenti (1 %) no 200 novērtēja bibliotēkas tēlu kā negatīvu (vērtējums 3 un 4), 12 respondenti (6 %) novērtēja kā neitrālu, bet 186 respondenti (93 %) bibliotēkas tēlu novērtēja kā pozitīvu (vērtējumu 6 minēja 15 respondenti, 7 norādīja 38 respondenti, vērtējumu 8 atzīmēja 58 respondentu (kas ir visbiežākais rādītājs), 9 minēja 36 respondenti un 10 norādīja 39 respondenti). Kopumā bibliotēku tēla novērtējums ir pozitīvs (sk. 7.1.7. att.).

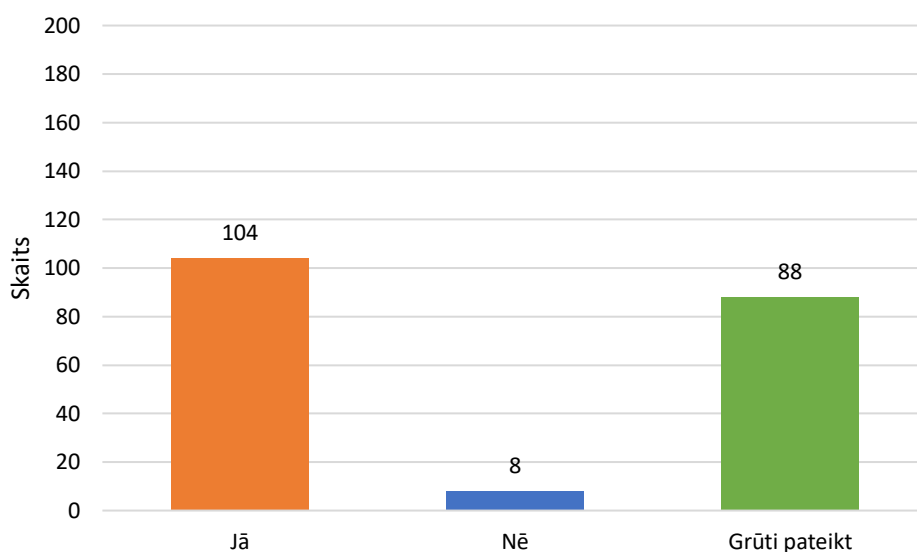
7.1.7. att. Atbildes uz jautājumu “Lūdzu, novērtējiet bibliotēkas tēlu vietējā kopienā, kur 0 ir ļoti negatīvs un 10 - ļoti pozitīvs”

Uz jautājumu, kas, Jūsuprāt, liecina par bibliotēkas pozitīvu vai negatīvu tēlu, visbiežāk (112 reizes) respondenti norādīja, ka pozitīvas/negatīvas atsauksmes liecina par bibliotēkas tēlu, otrā biežākā atbilde (90 reizes) ir, ka bibliotēkas publicitāte/tās neesamība liecina par bibliotēkas tēlu. 52 reizes atzīmē, ka šis jautājums sagādā grūtības. Un ir sniegtas 27 citas atbildes.

Atbilžu analīzes gaitā citas atbildes tika klasificētas 5 kategorijās. Visbiežāk (14 reizes) tika minēts, ka **bibliotekārs veido bibliotēkas tēlu**. 5 reizes norādīts, ka **pieredze/iespāids** ir noteicošais. 4 reizes minēts, ka **bibliotēku pakalpojumu praktiska izmantošana, vajadzība** pēc tiem nosaka iestādes tēlu. 3 reizes norādīts, ka **iedzīvotāju viedoklis** ir noteicošais. Un 1 reizi norādīts, ka **pasākumi** ir noteicošie.

Interesanti, ka atbildot uz jautājumu, kā Jūs saņemat informāciju par bibliotēkas darbību, pakalpojumiem, respondenti visbiežāk norādīja bibliotēkas kontus sociālajos medijos kā informācijas avotus. Un respondenti norādīja, ka bibliotēkas publicitāte liecina par bibliotēkas tēlu (otrā biežākā atbilde) – šī korelācija apliecina, ka bibliotēku kontiem sociālajos medijos ir ietekme un nozīme.

Nedaudz vairāk par pusi jeb 104 respondenti (52 %) uzskata, ka vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības. 8 (4 %) respondenti domā, ka kopienai un bibliotēkai nav simbioze. 88 respondentiem (44 %) šis jautājums sagādāja grūtības (sk. 7.1.8. att.).

7.1.8. att. Atbildes uz jautājumu “Vai, Jūsprāt, vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības”

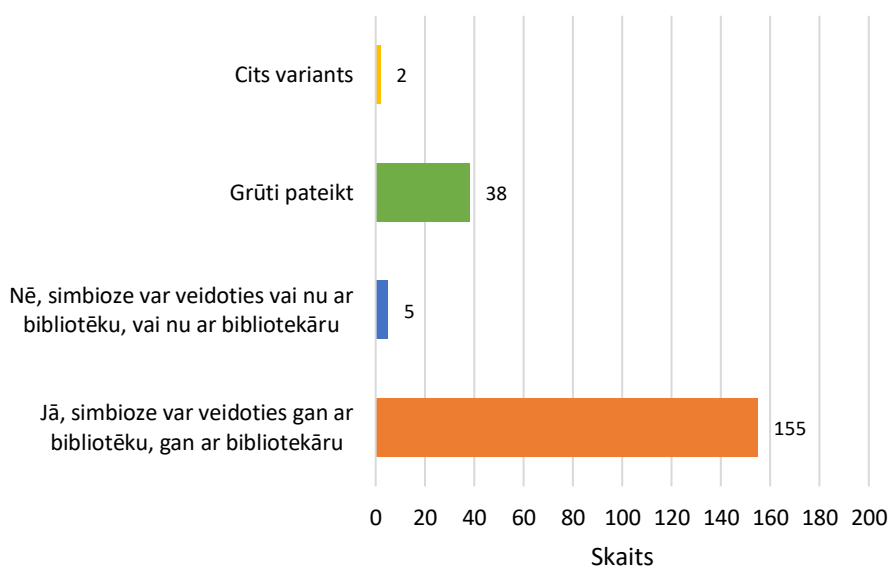
Uz atvērto obligāto jautājumu “Lūdzu, miniet, kas liecina par to, ka starp kopienu un bibliotēku ir simbioze!” atbildēja 104 respondenti, kas uz iepriekšējo jautājumu sniedza apstiprinošu atbildi. No 104 atbildēm 9 bija nederīgas (respondenti atbildes vietā ierakstīja dažādus simbolus, kas ļāva doties pie nākamā jautājuma). No 95 atbildēm izdevās izdalīt 129 pazīmes, kas liecina par simbiozi. Šīs pazīmes tika apkopotas 14 kategorijās. Visbiežāk (20 reizes) tika minēta dažāda veida **sadarbība** starp bibliotēku un kopienu (krājuma komplektēšanā, norišu organizēšanā utt.), arī iestāžu sadarbība pagasta ietvaros (parasti ar skolu, PII). 18 reizes minēts bibliotēkas **apmeklējums** (ja bibliotēka tiek apmeklēta, tad tā ir vajadzīga utt.). Arī **pasākumi**, to kopīga plānošana, rīkošana tika minēti 18 reizes. 13 reizes minēta **savstarpējā komunikācija** (veiksmīga, pozitīva, labvēlīga utt.). 10 reizes tika minēta pozitīva **bibliotekāra/bibliotēkas vadītāja personība**, kas veicina simbiozi. Arī bibliotēkas piedāvātie **pakalpojumi**, to daudzveidīgais klāsts minēti 10 reizes. 9 reizes minēta

palīdzība/konsultēšana (ne tikai par bibliotēkas pakalpojumiem, bet vispārīgi; palīdzības sniegšana dažādās dzīves situācijās, arī atbalsts). Pa 5 reizēm minēta bibliotēkas **sociālā funkcija** (sarunas, kopābūšana, satikšanās vieta ar citiem iedzīvotājiem utt.), **kopienas un bibliotēkas vienotība** pagasta attīstībai, **kopienas aktivitāte/atsaucīgums** bibliotēkas aktivitātēs. Pa 4 reizēm minēts **apmierinājums** ar bibliotēkas pakalpojumiem, **bibliotēkas aktivitāte/ieinteresētība** iesaistīties pagasta dzīvē, **bibliotēkas esamība** (tas, ka bibliotēka pagastā ir ilgu gadus), **prieks nākt uz bibliotēku** (jo ikvienu tur gaida utt.).

Uz atvērto obligāto jautājumu “Lūdzu, aprakstiet, kas, Jūsaprāt, būtu jādara, lai starp kopienas un bibliotēku veidotos simbioze” tika saņemtas 200 atbildes, taču 16 atbildes nebija derīgas (respondenti atbildes vietā ierakstīja dažādus simbolus, kas ļāva doties pie nākamā jautājuma). 26 respondenti atbildēja, ka viņi nezina, ir grūti pateikt. Gala rezultātā tika analizētas 158 atbildes. No 158 atbildēm izdevās izdalīt 195 darbības, kas, pēc kopienas domām, būtu jādara, lai starp kopienas un bibliotēku veidotos simbioze. Šīs darbības tika apkopotas 26 kategorijās. Visbiežāk (22 reizes) respondenti min, ka abām pusēm ir **jāsadarbojas**, lai veicinātu saikni. 19 reizēm tiek minēts, ka **savstarpēji jākomunicē**, jāveido dialogs, jāuzklausā cits citam. 15 reizes minēts, ka bibliotēkas vadītājam **vēl vairāk jānodrošina informācija** par bibliotēku un tās pakalpojumiem, vairāk jāpopularizē tā. 15 reizes minēts arī tas, ka jāpiedāvā kopienai **vairāk/biežāk saturīgus un kvalitatīvus pasākumus**. Un vēl 15 reizes nosaukts, ka bibliotēkai kopienai ir vairāk **jāuzrunā, jāmotivē, jāiesaista**, lai notiktu savstarpējā mijiedarbība. 14 reizes tiek minēts, ka kopienas locekļiem pašiem **jāizsaka savas vajadzības un vēlmes**, lai bibliotēkas vadītājs zinātu par tām un spētu reaģēt. 12 reizes minēts, ka **kopienai jāizrāda lielāka interese, iniciatīva, jābūt aktīvākiem**. 12 reizes minēts, ka **viss jāturpina kā tagad**. Vēl 12 reizes minēts, ka **neko nevajag speciāli veidot/veicināt** (simbioze ir dabiska parādība, veidojas pati utt.). 9 reizes respondenti nosauca, ka **simbioze jau ir**. 5 reizes minēts, ka bibliotēkai jāpiedāvā **pārdomāti pakalpojumi**, kurus izmantos, tad arī veidosies simbioze. Vēl 5 reizes tika minēts, ka **jāorganizē iedzīvotāju sapulce**, kurā ikvienam būtu iespēja izteikties. Pa četrām reizēm tika nosaukts, ka bibliotēkai apzināti **jāveic kopienas vajadzību izpēte**, ka **bibliotēkai jābūt pieejamai** (attāluma ziņā), **bibliotēkai vairāk jāiesaistās pagasta dzīvē**, jālīdzdarbojas pagasta notikumos un ka **bibliotēkas telpas varētu izmantot dažādiem sarīkojumiem** ārpus bibliotēkas darba virziena (dažādu organizāciju, klubu tikšanās vieta utt.). Vēl 4 reizes minēts, ka bibliotēkas vadītājam **aktīvāk, rosīgāk jāstrādā**. Pa trim reizēm minēts, ka abām pusēm **jābūt vienotām**, lai veidotos savstarpēji izdevīgas attiecības, **bibliotēkai jāpiedāvā inovatīvi pakalpojumi** un **jāorganizē kopienas saliedēšanas pasākumi**. Pa 2 reizēm respondenti min, ka jābūt **lielākam/biežākam bibliotēkas apmeklējumam**, bibliotēkai jānodrošina **kvalitatīvs krājums, individuāla pieeja** katram kopienas piederīgajam un

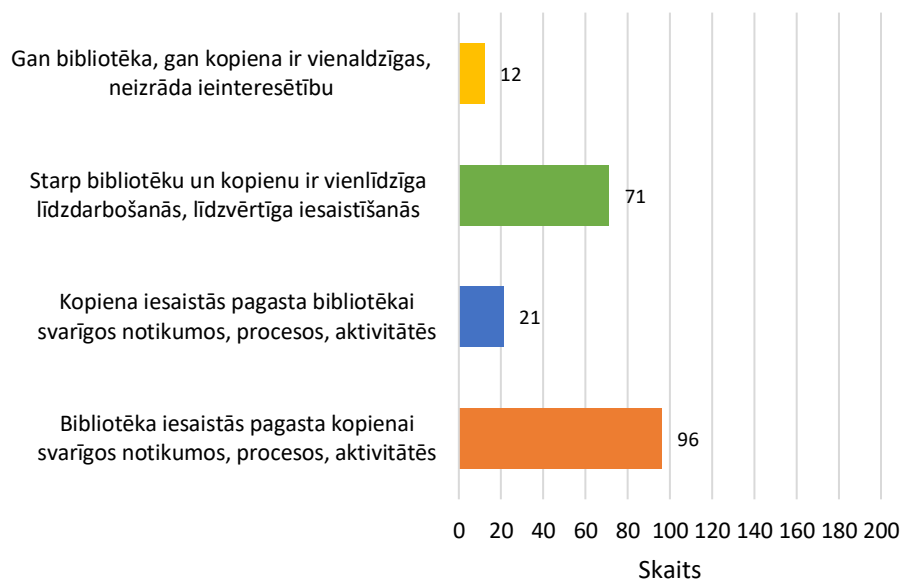
respondenti vēlas **piedalīties aptaujā**. Pa 1 reizei minēts, ka **kopā jāraksta projekti, jāorganizē norises arī ārpus bibliotēkas telpām un jānodrošina atgriezeniskā saite**.

Lielākā daļa jeb 155 respondenti (77,5 %) uzskata, ka kopiena var veidot saikni/simbiozi gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību. Likumsakarīgi, ka vairākums respondentu viena cilvēka bibliotēkā atsevišķi neizdala bibliotēku kā institūciju no bibliotekāra personības. 5 respondenti (2,5 %) domā, ka simbioze var veidoties vai nu ar bibliotēku, vai nu ar bibliotekāru. 38 respondentiem (19 %) bija grūti atbildēt uz šo jautājumu. 2 respondenti (1 %) sniedza citas atbildes. 1 respondents norāda, ka simbioze var veidoties gan ar bibliotekāru, gan ar iestādi vienlaicīgi tikai tad, ja bibliotēkā ir viens darbinieks. Un 1 respondents min, ka nekad nav aizdomājies par šo jautājumu (sk. 7.1.9. att.).

7.1.9. att. Atbildes uz jautājumu “Vai, Jūsaprāt, kopiena var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību”

Lūdzot atzīmēt apgalvojumu, kurš precīzāk atspoguļo konkrētās kopienas un bibliotēkas attiecības, vairākums jeb 96 respondenti (48 %) atzīmēja, ka bibliotēka iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs. 21 respondents (10,5 %) norādīja, ka kopiena iesaistās pagasta bibliotēkai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs. 71 respondents (35,5 %) (otrā biežākā atbilde) atzīmēja, ka starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās. Un 12 respondenti (6 %) domā, ka gan bibliotēka, gan kopiena ir vienaldzīgas, neizrāda ieinteresētību. Var secināt, ka parasti bibliotēka vairāk iesaistās pagasta dzīvē, kas ir loģiski, jo kopumā bibliotēkai jābūt proaktīvai, jāseko līdzi kopienas vajadzībām un laikus jāreaģē (sk. 7.1.10. att.).

7.1.10. att. Atbildes uz jautājumu “Atzīmējiet, kurš izteikums, Jūsaprāt, precīzāk atspoguļo Jūsu pārstāvētās bibliotēkas un vietējās kopienas attiecības”

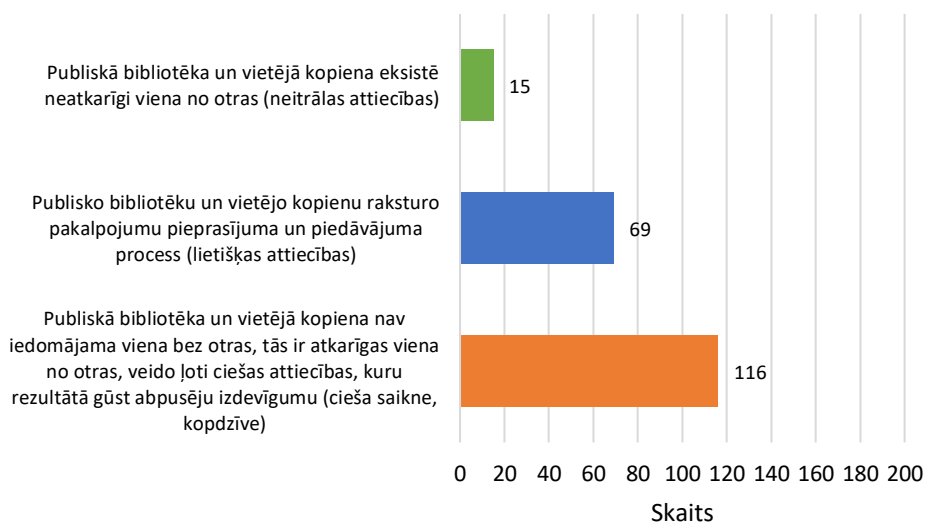
Uz atvērto obligāto jautājumu “Lūdzu, miniet, vismaz vienu bibliotēkas un kopienas līdzdarbošanās piemēru” tika saņemtas to 71 respondentu atbildes, kas iepriekšējā jautājumā norādīja, ka starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās. 3 atbildes nebija derīgas (respondenti atbildes vietā ierakstīja dažādus simbolus, kas ļāva doties pie nākamā jautājuma). Tika saņemtas 8 atbildes ar grūti pateikt/nezinu/nevaru nosaukt. Gala rezultātā tika analizētas 60 atbildes. No 60 atbildēm izdevās izdalīt 81 kopienas un bibliotēkas līdzdarbošanās piemērus. Šie piemēri tika apkopoti 11 kategorijās. Visbiežāk (26 reizes) tika minēti dažāda veida **pasākumi**, to organizēšana, apmeklēšana (tikšanās ar autoriem, pagasta svētki, Dzejas dienas utt.), kas, pēc respondentu domām, liecina par līdzdarbošanos. 14 reizes minēta **talka** (pagasta teritorijas labiekārtošana, sakopšana, arī Lielā talka) kā norise, kurā abas puses darbojas kopā, lai pagasts, tā teritorija būtu sakopta. 11 reizes minēti **kopīgi projekti** (piemēram, āra lasītavas izveide), kas tika paveikti kopīgiem spēkiem. 7 reizes minēta **sadarbība ar skolu un PII**, kas veicina bērnu lasītprasmi un vispārējo attīstību. 6 reizes nosauktas **radošās nodarbības/darbnīcas** (dekupāža, grozu pīšana, pastalu darināšana utt.). Pa 4 reizēm minētas **izstādes** (parasti rokdarbu), kurās kopienu iedzīvotāji var izlikt apskatei savus darinājumus un arī **novadpētniecība** (kopiena dalās ar materiāliem, informāciju, bibliotēka to apstrādā utt.). 3 reizes minēts, ka **ikdienas tikšanās bibliotēkā** (apmeklējums) liecina par līdzdarbošanos. Pa 2 reizēm nosauktas **informācijas/ideju apmaiņa, jauno grāmatu diena** (jaunās grāmatas tiek prezentētas, par tām notiek diskusija), **sadarbība ar citām pagasta iestādēm** (piemēram, jauniešu centru).

Vairākumam jeb 95 respondentiem (47,5 %) ir grūti pateikt, vai vietējai pašvaldībai rūp bibliotēka un tās ieguldījums kopienas attīstībā. Iespējams, vietējās kopienas nejūt, neredz pašvaldības ieinteresētību, varbūt, ka kopienām trūkst informācijas par pašvaldības attieksmi pret bibliotēkām, tādēļ ir grūti atbildēt. 85 respondenti (42,5 %) uzskata, ka pašvaldībai rūp bibliotēka. 14 respondenti (7 %) domā, ka pašvaldībai nerūp bibliotēka un tās ieguldījums kopienā. 6 respondenti (3 %) sniedza citas atbildes. 2 respondenti norādīja, ka **pašvaldībai drīzāk nerūp bibliotēka** un tās ieguldījums. 1 respondents minēja, ka **pašvaldībai vairāk jānovērtē bibliotekāri atalgojuma ziņā**. 1 respondents norādīja, ka **laikam rūp, taču bibliotēkas finansējums nav pietiekošs**. 1 respondents min, ka **gribētos ticēt, ka pašvaldībai rūp bibliotēka**. Un 1 respondents norādīja, ka **pagastam rūp, bet novadam nerūp bibliotēka** un tās ieguldījums kopienas attīstībā. Aptaujāto bibliotekāru viedoklis šajā jautājumā ir līdzīgs – 3 bibliotēku vadītājas no 6 uzskata, ka pašvaldībai rūp bibliotēka. Iespējams, bibliotēkām un pašvaldībām ir savstarpējās komunikācijas problēmas, kādi neatrisināti jautājumi.

Uz atvērto obligāto jautājumu “Kas, Jūsaprāt, mainītos, ja pagastā nebūtu bibliotēkas” saņemtas 200 atbildes, taču 9 bija nederīgas (respondenti atbildes vietā ierakstīja dažādus simbolus, kas ļāva doties pie nākamā jautājuma) un tika saņemtas 12 atbildes grūti pateikt/nezinu. Tika analizētas 179 atbildes. No 179 atbildes izdevās izdalīt 242 nosauktās pārmaiņas. Šīs pārmaiņas tika apkopotas 19 kategorijās. Visbiežāk (38 reizes) respondenti minēja, ka, ja pagastā nebūtu bibliotēkas, tad nebūtu pieejamas grāmatas, periodika, ko lasīt. Aptaujātie kopienas locekļi ļoti izjustu **lasāmvielas trūkumu**. 37 reizes respondenti nosauc, ka **pietrūktu daudzveidīgo bibliotēkas piedāvāto pakalpojumu** (kopēšana, drukāšana, interneta izmantošana utt.). 35 reizes tiek minēts, ka, ja bibliotēkas nebūtu, tas **negatīvi ietekmētu iedzīvotājus**, viņi garīgi degradētos. 24 reizes minēts, ka **trūktu socializēšanās vietas**. 18 reizes min, ka pagastā **nebūtu iespējams baudīt kultūru**, samazinātos kultūras līmenis, nebūtu kultūrtelpas. 14 reizes tiek minēts, ka **nekas nemainītos**. 9 reizes tiek minēts, ka pagastā **samazinātos pasākumu daudzums**. Pa 6 reizēm tiek minēts, ka **samazinātos brīvā laika pavadīšanas iespējas un vietējā kopiena kļūtu pasīva**. Vēl 6 reizes tiek minēts, ka **viss mainītos**, ja pagastā nebūtu bibliotēkas. Pa 5 reizēm nosaukts, ka **samazinātos informētības līmenis un būtu mazāk dažādu iespēju** (pilnveidoties, izglītoties utt.). Pa 4 reizēm minēts, ka iedzīvotāji **meklētu citas iespējas** (piemēram, apmeklētu citas bibliotēkas) kā apmierināt savas vajadzības pēc bibliotēkas un tās pakalpojumiem un ka **pagastā būtu garlaicīgi bez bibliotēkas**. Pa 3 reizēm minēts, ka **vēl par vienu iestādi pagastā būtu mazāk** (jo, piemēram, vairs nav skolas), **kopiena zaudētu savu identitāti un augtu iedzīvotāju neapmierinātības līmenis**. 2 reizes minēts, ka to **nevar pieļaut**. Interesanti, ka respondenti atsevišķi izdala **divas**

mērķgrupas, kas, viņuprāt, visvairāk ciestu no bibliotēkas neesamības. 11 reizes tiek minēti seniori un 9 reizes tiek minēti bērni, kuri visvairāk izjustu bibliotēkas trūkumu pagastā.

Lūdzot atzīmēt, kurš apgalvojums visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības (vispārīgi), lielākā daļa jeb 116 respondentu (58 %) atzīmēja, ka publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājamas viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve). 69 respondenti (34,5 %) norādīja, ka publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturo pakalpojuma pieprasījuma un piedāvājuma process (lietišķas attiecības). Mazākā daļa jeb 15 respondenti (7,5 %) domā, ka publiskā bibliotēka un vietējā kopiena eksistē neatkarīgi viena no otras (neitrālas attiecības) (sk. 7.1.11. att.).

7.1.11. att. Atbildes uz jautājumu “Atzīmējiet, kurš izteikums, Jūsuprāt, visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības”

Anketas beigās respondentiem bija iespēja izteikt savu viedokli, ierosinājumus, komentārus par publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbiozi. Drīkstēja minēt jebko, kas ienāk prātā par konkrēto tematu. Tika saņemti 66 komentāri. Visbiežāk (26 reizes) tika izteikti **pateicības vārdi bibliotekāriem** par darbu, atbalstu, palīdzību. 15 reizes tika minēts, ka **bibliotēkas ir vajadzīgas** (gan laukos, gan pilsētās), ka tās nevar likvidēt. 7 reizes minēts, ka **kopienai aktīvāk jāizmanto bibliotēkas pakalpojumi** un iespējas, ko tā piedāvā. Pa 5 reizēm minēts, ka **bibliotēkām ir nepieciešams lielāks finansējums, bibliotēka ir svarīga pagasta socializēšanās vieta** un ka **bibliotekāriem jāizrāda lielāka iniciatīva**. Un 3 reizes tika minēts, ka **kopienas un bibliotēkas attiecībās ir simbioze**.

7.2. Anketēšanas rezultāti par kopienām atsevišķi

Lai pretstatot bibliotēku vadītāju un kopienu respondentu atbildes uz anketas jautājumiem atbilžu analīze būtu pārskatāma un saprotama, tika izveidotas tabulas, kurās attēlotas gan bibliotekāru, gan kopienu vairākuma respondentu atbildes. Tabulās ir iekļauti jautājumi, kuri abām pētījumā iesaistītajām pusēm bija identiski un kuri tieši vai netieši norāda uz simbiozi. Šāda pieeja ļauj salīdzināt abu pušu situācijas redzējumu, uzskatāmi ieraudzīt sakarības, raksturot katru gadījumu atsevišķi, saprast, cik lielā mērā simbioze izpaužas katrā konkrētā gadījumā. Apgalvojumi (sk. 3., 4., 5., 6., 7. pielikumus) izgūti no anketu jautājumu formulējuma. Tabulās iekavās pie sniegtajām atbildēm ir norādīts respondentu skaits, kas sniedza šo atbildi.

Darba autore mēģināja izmērīt, noteikt, cik lielā mērā simbioze pastāv katrā pagastā. Ja bibliotēku vadītāju un respondentu vairākuma atbildes saskan, tās norāda uz simbiozi (pozitīva, mijiedarbību apliecināša atbilde), tad tabulas kolonā pie rezultāta tiek ielikts 1 punkts, ja atbildes saskan daļēji, bet tās ir pozitīvas, simbiozi apliecināšas, tad tiek ielikts 0,5 punkts, bet, ja atbildes nesaskan, vai arī tā ir negatīva, mijiedarbību neapliecināša, tad tiek ielikta 0. Tā kā šajā pieejā tika analizēti 10 identiskie jautājumi, tad tika izlemts, ka, ja kopsummā būs vismaz 5 punkti, tad simbioze ir. Jo lielāka rezultāta kopsumma, jo lielākā mērā pagastā starp bibliotēku un kopienu izpaužas simbioze.

Tālāk seko darba autores tabulu analīze un komentāri.

Zemgale (sk. 3. pielikumu). Kopā no Bauskas novada kopienas aptaujā piedalījās 48 respondenti (41 sieviete, 5 vīrieši, 2 respondenti nevēlējās norādīt savu dzimumu). Pētītajā pagastā ir divas publiskās bibliotēkas, tādēļ aptaujā piedalījās divas bibliotēku vadītājas. Šis faktors ir jāņem vērā, analizējot datus, jo respondentu (gan bibliotekāru, gan iedzīvotāju) atbildes var būt dažādas – pagastā ir divi ciemi, katrā ir vietējās nozīmes bibliotēka, tādēļ respondentu atbildes var būt nevienmērīgas. Lai gan šajā darbā kopienas jēdziens tiek skatīts pagasta ietvarā, tomēr šis gadījums atspoguļo situāciju, ka kopiena var tikt sadalīta vēl sīkākās vienībās, tas ir, katrs ciems var tikt skatīts kā atsevišķa kopiena.

Gan abas bibliotēku vadītājas, gan lielākā daļa respondentu uzskata, ka kopienai ir vajadzīga bibliotēka (sk. 1. apgalvojumu). Abas puses uzskata, ka, ja pagastā nebūtu bibliotēku, tad kopiena sajūtu pārmaiņas, un tās negatīvi ietekmētu ikdienu un dzīves kvalitāti (sk. 2. apgalvojumu). Abas puses uzskata, ka bibliotēkas pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām (sk. 3. apgalvojumu). Kopiena izsaka savas vajadzības bibliotekāriem individuāli mutiski un vienā no ciemiem iedzīvotāji piedalījās aptaujā (sk. 4. apgalvojumu). Viena no bibliotekārēm domā, ka pakalpojumi veicina simbiozi, otrai ir grūti pateikt. Bet kopienas respondenti uzskata, ka pakalpojumi veicina simbiozi (sk. 5. apgalvojumu). Gan bibliotekāres,

gan kopiena domā, ka ir pietiekami daudz informācijas par bibliotēku, tās pakalpojumiem (sk. 6. apgalvojumu). Viena bibliotēkas vadītāja min, ka kopiena netiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā, otram bibliotēkas vadītājam ir grūti pateikt, un arī respondentu vairākumam ir grūti atbildēt uz šo jautājumu (sk. 7. apgalvojumu). Pārsteidzoši, ka aptaujātās kopienas vairākums uzskata, ka bibliotēkai un kopienai ir izveidojusies simbioze, bet viena bibliotekāre domā, ka ciešas saiknes nav, savukārt otram bibliotekārei ir grūti atbildēt (sk. 8. apgalvojumu). Tas varētu liecināt par to, ka bibliotēku vadītājas nav informētas, neizjūt atgriezenisko saiti no kopienas iedzīvotājiem, vai arī savstarpējo komunikāciju, savstarpējās attiecības nenovērtē kā ciešas, simbiotiskas.

Viena no bibliotekārēm domā, ka bibliotēka vairāk iesaistās kopienas dzīvē, otra bibliotekāre uzskata, ka starp abām pusēm ir vienlīdzīga līdzdarbošanās. Kopiena domā, ka bibliotēka vairāk iesaistās kopienas procesos. (sk. 9. apgalvojumu). Viena no bibliotēkas vadītājām kā bibliotēkas iesaistīšanos kopienai svarīgos procesos anketā minēja kopienas informēšanu par aktuāliem jautājumiem, palīdzības sniegšana, noformējot iesniegumus un citus dokumentus. Kā kopienas un bibliotēkas līdzdarbošanās piemērs tika minētas vingrošanas nodarbības – kopiena vēlējās sportot, bet bibliotēkas vadītāja sameklēja treneri, telpas un gadu pārraudzīja šo aktivitāti.

Gan bibliotēku vadītājas, gan aptaujātās kopienas vairākums uzskata, ka publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (sk. 10. apgalvojumu).

5., 7., 8. apgalvojumā var novērot bibliotekāru dažādo viedokli, bet 8. apgalvojums pierāda to, ka kopienas redzējums krasi atšķiras no bibliotēku vadītāju viedokļa par simbiozes esamību.

Kopumā šis gadījums tika novērtēts ar **7,5** punktiem no 10, tātad šajā pagastā kopienai un bibliotēkām var novērot simbiotiskas attiecības, simbioze pastāv.

Kurzeme (sk. 4. pielikumu). No Kuldīgas novada kopienas aptaujā piedalījās 46 respondenti (36 sievietes un 10 vīrieši). Pagastā ir viena publiskā bibliotēka.

No 4. pielikuma tabulas var secināt, ka kopienas un bibliotēkas vadītājas atbildes ļoti saskan, tās pārsvarā visas ir pozitīvas, simbiozi apliecinošas, izņemot 7. apgalvojumu. Bibliotekāre uzskata, ka kopiena netiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā, bet kopienai ir grūti atbildēt uz šo jautājumu (sk. 7. apgalvojumu). Kā bibliotēkas un kopienas līdzdarbošanās piemērs tiek minēta āra lasītavas izveide pie bibliotēkas ēkas (bibliotēkas vadītāja vairāk nodarbojās ar projektu, dokumentāciju, savukārt iedzīvotāji palīdzēja praktiski izveidot āra lasītavu).

Šis analizētais gadījums tika novērtēts ar **9** punktiem no 10, tātad arī šajā pagastā kopienai un bibliotēkai simbioze ir, tā izpaužas lielā mērā.

Vidzeme (sk. 5. pielikumu). No Madonas novada kopienas aptaujā piedalījās 40 respondenti (27 sievietes, 9 vīrieši un 4 respondenti nevēlējās norādīt savu dzimumu). Pagastā ir viena publiskā bibliotēka.

Gan bibliotekāre, gan kopiena uzskata, ka bibliotēka ir vajadzīga (sk. 1. apgalvojumu). Kopienas respondenti domā, ka, ja bibliotēkas nebūtu, tad kopiena izjustu pārmaiņas, taču bibliotēkas vadītāja uzskata, ka kopiena ne tikai izjustu pārmaiņas, bet tās arī negatīvi ietekmētu tās ikdienu un dzīves kvalitāti (sk. 2. apgalvojumu). Pēc abu pušu domām bibliotēkas pakalpojumi atbilst kopienas vajadzībām (sk. 3. apgalvojumu). Kopiena izsaka savas vajadzības bibliotekārei individuāli mutiski, un bibliotekāre saņem arī rakstiskus ierosinājumus (sk. 4. apgalvojumu). Abas puses uzskata, ka pakalpojumi veicina simbiozi (sk. 5. apgalvojumu). Negaidīti, ka bibliotēkas vadītāja domā, ka kopiena nav pietiekami informēta, jo anketā tika norādīti 6 informācijas izplatīšanas veidi (novada avīze, pagasta avīze, novada tīmekļvietne, pagasta informācijas stends, bibliotēkas konts soc. medijos un arī individuāli). Iespējams, bibliotekāre nav pārliecināta, ka informācija nonāk līdz iedzīvotājiem. Kopienā apmierina informētības līmenis (sk. 6. apgalvojumu). Gan bibliotekārei, gan kopienai ir grūti pateikt, vai kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā (sk. 7. apgalvojumu). Abas puses uzskata, ka kopienai un bibliotēkai ir izveidojusies simbioze (sk. 8. apgalvojumu). Kopiena domā, ka bibliotēka vairāk iesaistās kopienas dzīvē, bet bibliotēkas vadītājam šķiet, ka ir līdzvērtīga iesaistīšanās (sk. 9. apgalvojumu). Kā līdzdarbošanās piemērs tiek minēts tradicionālais vasaras pasākums, kad bibliotēka kopā ar iedzīvotājiem izpušķo bibliotēkas un pagasta pārvaldes pagalmu, veidojot ziedu kompozīcijas.

Gan bibliotekāre, gan kopienas respondenti domā, ka publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras (sk. 10. apgalvojumu).

2., 6., un 9. apgalvojumā ir novērota viedokļu atšķirība, bet 7. apgalvojuma atbildes, iespējams, var liecināt par to, ka abas puses līdz galam neizprot iesaistīšanās jēdzienu.

Kopumā šis gadījums tika novērtēts ar **7,5** punktiem no 10, tātad šajā pagastā kopienai un bibliotēkai var novērot simbiotiskas attiecības, simbioze pastāv.

Latgale (sk. 6. pielikumu). No Jēkabpils novada kopienas aptaujā piedalījās 36 respondenti (21 sieviete, 11 vīrieši un 4 respondenti nevēlējās norādīt dzimumu). Pagastā ir viena publiskā bibliotēka.

Pēc abu pušu domām, kopienai ir vajadzīga bibliotēka (sk. 1. apgalvojumu). Ja pagastā nebūtu bibliotēkas, tad kopiena izjustu pārmaiņas, un tās negatīvi ietekmētu ikdienu un dzīves kvalitāti – tā uzskata gan bibliotekāre, gan kopienas respondentu vairākums (sk. 2.

apgalvojumu). Bibliotēkas vadītājam ir grūti pateikt, vai pakalpojumi atbilst kopienas vajadzībām, bet kopiena domā, ka atbilst (sk. 3. apgalvojumu). Kopiena izsaka savas vajadzības bibliotēkai individuāli mutiski, un bibliotēkai saņem arī rakstiskus ierosinājumus (sk. 4. apgalvojumu). Bibliotēkas vadītājam ir grūti pateikt, vai pakalpojumi veicina simbiozi, bet kopienas uzskata, ka veicina (sk. 5. apgalvojumu). Bibliotēkai ir grūti pateikt, vai kopiena ir pietiekami informēta, lai gan anketā ir minēti 3 informācijas izplatīšanas veidi (novada tīmekļvietne, pagasta informācijas stends, bibliotēkas konts sociālajos medijos). Kopiena ir apmierināta ar informētības līmeni (sk. 6. apgalvojumu). Pēc bibliotēkas vadītājas domām, kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā. Anketā norādīts, ka kopiena izsaka savas vēlmes par pasākumiem, grāmatām un žurnāliem. Kopienas respondentiem ir grūti atbildēt uz šo jautājumu (sk. 7. apgalvojumu). Iespējams, tas ir saistīts ar to, ka respondenti līdz galam neizprata jautājumu. Abām pusēm ir grūti pateikt, vai kopienai un bibliotēkai ir izveidojusies simbioze (sk. 8. apgalvojumu). Bibliotēkai domā, ka starp bibliotēku un kopienām ir vienlīdzīga iesaistīšanās, taču kopiena uzskata, ka tomēr bibliotēka vairāk iesaistās kopienas procesos (sk. 9. apgalvojumu). Kā bibliotēkas un kopienas līdzdarbošanās piemēru bibliotēkas vadītāja min sadarbību ar kopienām, kas veidojas, plānojot un rīkojot pasākumus, kas atbilst kopienas interesēm.

Pēc bibliotēkas vadītājas domām, publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturo pakalpojumu pieprasījumu un piedāvājuma process (lietišķas attiecības). Savukārt kopiena uzskata, ka publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras (sk. 10. apgalvojumu).

3., 5., 6., 7., 9., un 10. apgalvojumā ir novērota viedokļu atšķirība, bet 8. apgalvojuma atbildes ir neitrālas, sagādā grūtības. 3., 5. un 6. apgalvojumā var novērot, ka bibliotēkas vadītāja bibliotēkas darbību kopumā novērtē zemāk nekā kopiena. Arī bibliotēkas tēlu vietējā kopienā bibliotēkai novērtēja ar 5, kas ir neitrāls, bet kopienas respondentu vairākums bibliotēkas tēlu novērtēja ar 7, kas ir pozitīvs. Anketas sadaļā, kur varēja dalīties ar viedokli un komentāriem, bibliotēkas vadītāja minēja, ka bibliotēkai ir izveidojusies simbioze ar mazaizsargātām kopienas grupām, kam visvairāk bibliotēka ir nepieciešama, bet par pārējiem iedzīvotājiem ir grūti spriest.

Kopumā šis gadījums tika novērtēts ar 6 punktiem no 10, tātad šajā pagastā kopienai un bibliotēkai var novērot simbiotiskas attiecības, simbioze pastāv, bet mazākā mērā nekā iepriekšējos gadījumos.

Sēlija (sk. 7. pielikumu). Kopā no Aizkraukles novada kopienas pētījumā piedalījās 30 respondenti (18 sievietes, 5 vīrieši un 7 respondenti nevēlējās norādīt dzimumu). Pagastā ir viena publiskā bibliotēka.

Pēc abu pušu domām, kopienai ir vajadzīga bibliotēka (sk. 1. apgalvojumu). Kopienas respondenti domā, ka, ja bibliotēkas nebūtu, tad kopiena izjustu pārmaiņas, taču bibliotēkas vadītāja uzskata, ka kopiena ne tikai izjustu pārmaiņas, bet tās arī negatīvi ietekmētu tās ikdienu un dzīves kvalitāti (sk. 2. apgalvojumu). Pēc abu pušu domām bibliotēkas pakalpojumi atbilst kopienas vajadzībām (sk. 3. apgalvojumu). Kopiena izsaka savas vajadzības bibliotēkarei individuāli mutiski (sk. 4. apgalvojumu). Abas puses uzskata, ka pakalpojumi veicina simbiozi (sk. 5. apgalvojumu). Gan bibliotēkare, gan kopiena domā, ka ir pietiekami daudz informācijas par bibliotēku, tās pakalpojumiem (sk. 6. apgalvojumu). Bibliotēkas vadītāja uzskata, ka kopiena netiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā, bet kopienai ir grūti atbildēt uz šo jautājumu (sk. 7. apgalvojumu). Abām pusēm ir grūti pateikt, vai kopienai un bibliotēkai ir izveidojusies simbioze (sk. 8. apgalvojumu). Bibliotēkare domā, ka starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga iesaistīšanās, taču kopiena uzskata, ka tomēr bibliotēka vairāk iesaistās kopienas procesos (sk. 9. apgalvojumu). Kā bibliotēkas un kopienas līdzdarbošanās piemēru bibliotēkas vadītāja min mijiedarbību izglītojošos pasākumos, kuros tiek iesaistīti skolēni.

Gan bibliotēkas vadītāja, gan kopienas respondenti domā, ka publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturo pakalpojumu pieprasījumu un piedāvājuma process (lietišķas attiecības) (sk. 10. apgalvojumu).

2., 7. un 9. apgalvojumā ir novērota viedokļu atšķirība, bet 8. apgalvojuma atbildes ir neitrālas, sagādā grūtības. Lai gan abas puses norādīja, ka bibliotēkas pakalpojumi veicina simbiozi, tomēr abām pusēm ir grūti pateikt, vai simbioze veidojas, un arī kopumā bibliotēkas un kopienas attiecības tika novērtētas kā lietišķas.

Kopumā šis gadījums tika novērtēts ar **6,5** punktiem no 10, tātad šajā pagastā kopienai un bibliotēkai var novērot simbiotiskas attiecības, simbioze pastāv, bet mazākā mērā nekā Zemgales (Bauskas novadā), Kurzemes (Kuldīgas novadā) un Vidzemes (Madonas novadā) gadījumos, bet lielākā mērā nekā Latgales (Jēkabpils novadā) gadījumā.

Atsevišķu piecu gadījumu analīzes rezultātā var secināt, ka katrā no analizētajiem gadījumiem publiskai bibliotēkai un vietējai kopienai ir saikne, abpusēji labvēlīga mijiedarbība, starp bibliotēku un kopienu ir simbioze, taču katrā gadījumā tā izpaužas lielākā vai mazākā mērā. Visciešākā publiskās bibliotēkas un vietējās kopienas simbioze ir Kuldīgas novada kopienā (9 punkti no 10). Bauskas un Madonas novada kopienai ir 7,5 punkti no 10, Aizkraukles novada kopienai 6,5 punkti, bet visvājākā simbioze ir Jēkabpils novada kopienā (6 no 10 punktiem) (sk. 7.2.1. tabulu).

Publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbiozes rezultāta kopvērtējums

	<i>Simbiozes rezultāts</i>
<i>Zemgale (Bauskas novada kopiena)</i>	7,5
<i>Kurzeme (Kuldīgas novada kopiena)</i>	9
<i>Vidzeme (Madonas novada kopiena)</i>	7,5
<i>Latgales (Jēkabpils novada kopiena)</i>	6
<i>Sēlija (Aizkraukles novada kopiena)</i>	6,5
<i>Kopā</i>	36,5
<i>Vidēji</i>	7,3

7.3. Dokumentu analīze

Bauskas novads. Abas pagasta bibliotēkas tiek skatītas un vērtētas kopā, jo šajā darbā kopienas jēdziens tiek attiecināts uz iedzīvotājiem pagastā, nevis ciema/apdzīvotas vietas ietvarā.

2020. gada Bauskas reģiona bibliotēku gada pārskatā netika minēta neviena no divām pētītajām bibliotēkām.

2021. gada Bauskas novada bibliotēku pārskatā izdevās sameklēt 3 bibliotēku un kopienas mijiedarbības: vingrošanas nodarbības iedzīvotājiem trenere pavadībā, kuras organizēja un pārraudzīja bibliotēkas vadītāja (**pasākums**); ikmēneša regulāras tikšanās ar PII bērnu grupām, tai skaitā, lasīšanas veicināšanas nodarbības, radošās nodarbības (**pasākums**); bibliotēkas vadītājam piešķirts atzinības raksts par atbildīgu, lojālu un pašizstrādātu darbu novada iedzīvotājiem (**novērtējums**) (Bauskas novada bibliotēku darba pārskats 2021, 2022).

2022. gada Bauskas novada bibliotēku pārskatā tika sameklētas 5 bibliotēku un kopienas savstarpējās darbības formas: iedzīvotāju regulāra mutiska iztaujāšana un uzklauššana, lai pielāgotu bibliotēkas darbību iedzīvotāju vajadzībām (**vajadzību izpēte**); pastaigu spēle/orientēšanās pagastā iedzīvotājiem (**pasākums**); turpinās vingrošanas nodarbības (**pasākums**); turpinās ikmēneša tikšanās ar PII bērnu grupām (**pasākums**); vietējās iedzīvotājas rokdarbu izstāde (**izstāde**) (Bauskas novada bibliotēku darba pārskats 2022, 2023).

Analizējot divu pēdējo gadu Bauskas novada bibliotēku gada pārskatus, tika sameklēti tādi bibliotēku un kopienas mijiedarbības piemēri, kurus izdevās iedalīt 4 kategorijās: **pasākums** (5), **novērtējums** (1), **vajadzību izpēte** (1) un **izstāde** (1).

Kuldīgas novads. 2020. gada Kuldīgas reģiona bibliotēku gada pārskatā tika sameklētas 3 bibliotēkas un kopienas savstarpējās darbības formas: tika iesākts jauns lasīšanas veicināšanas pasākumu cikls bērniem un ģimenēm (**pasākums**); bibliotēka iesaistījās UNESCO LNK tīklā "Stāstu bibliotēkas" un notikuši trīs stāstu vakari par vietējās kopienas agrāko dzīvi

(**pasākums**); veidotas virtuālās novadpētniecības izstādes (**izstāde; novadpētniecība**) (Kuldīgas reģiona bibliotēku pārskats par darbu 2020. gadā, 2021).

2021. gada Kuldīgas reģiona bibliotēku gada pārskatā tika sameklēti 4 bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemēri: pasākumi tiešsaistē pandēmijas laikā (**pasākums**); veiksmīgi turpinās iesāktais grāmatu lasīšanas cikls bērniem un ģimenēm (**pasākums**); bibliotēka turpināja veidot virtuālās novadpētniecības izstādes (**izstāde; novadpētniecība**); iesaistīšanās *Erasmus* projektā pieaugušo un senioru mūžizglītības veicināšanai (**projekts**) (Kuldīgas reģiona bibliotēku darba pārskats 2021, 2022).

2022. gada Kuldīgas reģiona bibliotēku gada pārskatā tika sameklēti 6 bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemēri: āra lasītavas izveide, ko izmanto vietējas kopienas iedzīvotāji lasīšanai un lietderīgai brīvā laika pavadīšanai (**projekts**); gada balva par pārliecinošu, aktīvu un sekmīgu darbu, kas devis labumu ne tikai lasītājiem un iedzīvotājiem, bet arī spējis iedvesmot citus bibliotekārus un bibliotekāro sabiedrību kopumā (**novērtējums**); turpināja veidot virtuālās novadpētniecības izstādes, kas guva plašu skatījumu un novērtējumu gan no kolēģu, gan no kopienas puses (**izstāde; novadpētniecība; novērtējums**); “Ceļā uz Viedo ciemu” atzinības iegūšana (bibliotēka realizēja pašvaldības projektu un organizēja mācības datorprasmju, informācijpratības un medijpratības zināšanu apguvei) (**novērtējums, projekts**); pasākums par godu pagastam, lai veicinātu vietējo iedzīvotāju piederības sajūtu dzimtajai vietai (**pasākums**) (Kuldīgas reģiona bibliotēku darba pārskats 2022, 2023).

Analizējot trīs pēdējo gadu Kuldīgas reģiona bibliotēku gada pārskatus, tika sameklēti tādi bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemēri, kurus izdevās iedalīt 5 kategorijās: **pasākums** (5), **izstāde** (3), **novadpētniecība** (3), **projekts** (3), **novērtējums** (3).

Madonas novads. 2020. gada Madonas, Cescvaines, Ērgļu, Lubānas un Varakļānu novada bibliotēku gada pārskata tika sameklēti 5 bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemēri: UNESCO LNK “Stāstu bibliotēkas” tematisks pasākums (**pasākums**); vietējo iedzīvotāju ceļojumu iespaidi, stāsti par dažādiem hobijiem (**pasākums**); bibliotēkas un pagasta pārvaldes pagalma dekorēšana ar ziedu kompozīcijām kopā ar iedzīvotājiem (**pasākums**); izstādes bibliotēkas logos (**izstāde**); ar iedzīvotāju atbalstu veiksmīga piedalīšanās Līgatnes papīrfabrikas rīkotajā makulatūras vākšanas konkursā (**akcija**) (Pārskats par Madonas, Cescvaines, Ērgļu, Lubānas un Varakļānu novadu pašvaldību bibliotēku darbību 2020. gadā, 2021).

2021. gada Madonas un Varakļānu novada bibliotēku gada pārskatā (pārskata nosaukuma maiņa saistīta ar administratīvi teritoriālo reformu) sameklēti 4 bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemēri: lasītāju apkalpošana mājās (**individuāla pieeja**); UNESCO LNK tīklu “Stāstu bibliotēkas” pasākums (**pasākums**); bibliotēkas logos bija apskatāma

vietējās kopienas iedzīvotājas akvareļu un citās tehnikās veidotu darbu izstāde (**izstāde**); ar iedzīvotāju atbalstu izdevās atkārtoti veiksmīgi piedalīties Līgatnes papīrfabrikas rīkotajā makulatūras vākšanas konkursā (**akcija**) (Pārskats par Madonas un Varakļānu novadu pašvaldību bibliotēku darbību 2021. gadā, 2022).

2022. gada Madonas un Varakļānu novada bibliotēku gada pārskatā sameklēti 4 bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemēri: bibliotēkā gada nogalē veikta neliela aptauja par bibliotēkas nepieciešamību pagasta teritorijā (ekspresintervija) (**vajadzību izpēte**); turpinās lasītāju apkalpošana mājās (**individuāla pieeja**); UNESCO LNK “Stāstu bibliotēkas” tematisks pasākums (**pasākums**); vietējā pagasta iedzīvotājas gleznu izstāde (**izstāde**) (Pārskats par Madonas un Varakļānu novadu pašvaldību bibliotēku darbību 2022. gadā, 2023).

Analizējot trīs pēdējo gadu Madonas reģiona bibliotēku gada pārskatus, tika sameklēti tādi bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemēri, kurus izdevās iedalīt 5 kategorijās: **pasākums** (5), **izstāde** (3), **akcija** (2), **individuālā pieeja** (2), **vajadzību izpēte** (1).

Jēkabpils novads. Jēkabpils novada pētītā pagasta bibliotēka tika minēta tikai 2021. gada pārskatā par Jēkabpils reģiona un Neretas novada bibliotēku darbību.

2021. gada pārskatā par Jēkabpils reģiona un Neretas novada bibliotēku darbību tika atrasts 1 bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemērs: bibliotēkas pandēmijas laikā ir sociālā atbalsta punkts (ievērojot drošības noteikumus, skolēniem, kam nav mājās tehnoloģiju, interneta pieslēguma, atļauts bibliotēkas telpās piedalīties attālinātajās mācībās) (**palīdzība; tehnoloģijas**) (Pārskats par Jēkabpils reģiona un Neretas novada bibliotēku darbību 2021. gadā, 2022).

Aizkraukles novads. Aizkraukles novada pētītā pagasta bibliotēka tika minēta tikai 2022. gada Aizkraukles reģiona bibliotēku gada pārskatā.

2022. gada pārskatā par Aizkraukles novada bibliotēku darbību tika atrasts 1 bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemērs: akcija Starptautiskajā kafijas dienā – Kafijas pauze bibliotēkā. Apmeklējot bibliotēku, bija iespējams izdzert kafijas tasīti. Akcijas laikā iedzīvotāji tika konsultēti kopkataloga lietošanā (**pasākums; konsultācija**) (Aizkraukles novada publisko bibliotēku darba atskaite 2022, 2023).

Analizējot pieejamo informāciju par sešām bibliotēkām novada/reģionu gada pārskatos par pēdējiem trim gadiem, darba autore atrastos bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemērus klasificēja kategorijās. Kopā atrastās savstarpējās iedarbības pazīmes izdevās iedalīt 10 kategorijās: **pasākums** (16), **izstāde** (7), **novērtējums** (4), **projekts** (3), **novadpētniecība** (3), **akcija** (2), **individuāla pieeja** (2), **vajadzību izpēte** (2), **palīdzība** (1), **tehnoloģijas** (1). Kontentanalīzes rezultātā var nonākt pie secinājuma, ka visbiežāk (16) bibliotēkas un kopienas mijiedarbība izpaužas ar pasākumu palīdzību. Pasākuma, izstādes, novadpētniecības,

individuālās pieejas, vajadzību izpēti, tehnoloģijas kategorijas var vispārināt un attiecināt uz bibliotēku piedāvātajiem pakalpojumiem.

Interesanti, ka Kuldīgas novada publiskās bibliotēkas un vietējās kopienas simbiozes kopvērtējums bija visaugstākais (9 punkti no 10) (sk. 7.2.1. tabulu) un Kuldīgas reģiona bibliotēku gada pārskatos varēja atrast visvairāk (17) bibliotēkas un kopienas mijiedarbības piemēru. Bet par tām bibliotēkām, kuras tika novērtētas ar zemāku simbiozes kopvērtējumu (Jēkabpils novads ar 6 punktiem un Aizkraukles novads ar 6,5 punktiem), varēja sameklēt tikai 1 mijiedarbības piemēru novadu/reģionu gada pārskatos. Acīmredzot pastāv sakarība starp bibliotēkas aktivitāti kopienā (mijiedarbība) un simbiozes ciešumu. Bauskas novada bibliotēka un tās kopiena simbiozes kontekstā tika novērtēta ar 7,5 punktiem un pārskatos tika sameklēti 8 mijiedarbības piemēri (divu pēdējo gadu pārskatos), Madonas novada publiskā bibliotēka un vietējā kopiena tika novērtēta arī ar 7,5 punktiem un tika atrasti 13 mijiedarbības piemēri (trīs pēdējo gadu pārskatos).

Secinājumi

Kopienų aptaujā piedalījās 200 respondenti, vairākums no tiem sievietes (143 respondenti). Respondentu vecums visbiežāk (77) bija no 46 līdz 65 gadiem. Lielākai daļai respondentu (91) ir augstākā izglītība. Bibliotekāru aptaujā piedalījās 6 pagastu bibliotēku vadītājas no 5 dažādiem Latvijas pagastiem. Visas 6 vadītājas ir sievietes, 4 vecumā no 46 līdz 65 gadiem. 3 vadītājam ir augstākā izglītība citā specialitātē.

Kopīgie kopienu anketēšanas rezultāti ļauj secināt, ka kopienām ir vajadzīgas bibliotēkas, to ikdiena nav iedomājama bez bibliotēkām un, ja pagastā nebūtu bibliotēkas, tad iedzīvotāji sajūstu pārmaiņas.

Lielākā respondentu daļa uzskata, ka bibliotēku piedāvātie pakalpojumi atbilst kopienu iedzīvotāju vajadzībām un tie ir simbiozi veicinoši.

Pārsvārā respondentiem ir grūti pateikt, vai kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā. Kā iesaistīšanās piemēri visbiežāk tiek minēti ieteikumi, kādas grāmatas komplektēt, kādus žurnālus abonēt.

Vairākums respondentu novērtē bibliotēku tēlu vietējā kopienā kā pozitīvu, visbiežāk respondenti norādīja, ka pozitīvas/negatīvas atsauksmes liecina par bibliotēkas tēlu.

52% respondentu uzskata, ka vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības. Par to visbiežāk liecina abpusēja sadarbība. Un visbiežāk respondenti min, ka abām pusēm ir jāsadarbojas, lai veicinātu saikni.

77,5 % respondentu uzskata, ka kopiena var veidot saikni/simbiozi gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību.

Vairākums respondentu norādīja, ka bibliotēka ir tā, kas vairāk iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs.

Ja vietējā kopienā nebūtu bibliotēkas, tad aptaujātie respondenti izjustu lasāmvielas trūkumu, pietrūktu arī daudzveidīgo bibliotēkas piedāvāto pakalpojumu un bibliotēkas trūkums vispārīgi negatīvi ietekmētu iedzīvotājus.

Lielākā daļa respondentu norādīja, ka kopumā publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājamas viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu.

Atsevišķi skatītie anketēšanas gaitā iegūtie rezultāti ļauj secināt, ka katrā no pētītajiem gadījumiem publiskajai bibliotēkai un vietējai kopienai veidojas saikne, ir abpusēji labvēlīga mijiedarbība, starp bibliotēku un kopienu ir simbioze, taču katrā gadījumā tā izpaužas citādi, tas ir, lielākā vai mazākā mērā.

Dokumentu analīze pierādīja, ka pārsvarā novada/reģionu gada pārskatos var atrast informāciju par bibliotēkas un kopienas mijiedarbību. Visbiežāk bibliotēkas un kopienas mijiedarbība izpaužas ar pasākumu palīdzību. Kopumā mijiedarbības piemērus var attiecināt uz bibliotēku piedāvātajiem pakalpojumiem.

8. DISKUSIJA

Pētījuma gaitā iegūtos rezultātus var interpretēt, pamatojoties uz pētījuma teorētisko bāzi.

No pragmatiska metateorijas skatījuma derīgs ir tas, kas tiek praktiski izmantots, kam ir praktiskā jēga, tātad noslēguma darba kontekstā publiskās bibliotēkas pakalpojumiem jābūt uz kopienas vajadzību izpēti balstītiem un praktiski izmantojamiem, lietderīgiem, lai tie veicinātu bibliotēkas un kopienas simbiotiskas attiecības, kopumā sekmētu kopienas attīstību. Maģistra darba pētījuma rezultāti apliecina, ka kopumā publisko bibliotēku piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējo kopienu vajadzībām, tie veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi.

No strukturālā funkcionālisma viedokļa gan publiskās bibliotēkas kā institūcijas, gan kopienas kā iedzīvotāju grupas savā starpā mijiedarbojas, veido attiecības, ir neatņemamas sabiedrības sastāvdaļas un kopā veido organisku sistēmu. Pētījuma rezultāti parāda, ka kopumā vietējām kopienām ir vajadzīgas publiskās bibliotēkas, pārsvarā tās nevar iedomāties savu ikdienu bez bibliotēkām un kopienas izjustu pārmaiņas, ja pagastos nebūtu bibliotēku. Arī atsevišķu kopienu analīzes gadījumi pierāda, ka kopienām ir vajadzīgas bibliotēkas un tās izjustu pārmaiņas, ja bibliotēku nebūtu.

Sociālā kapitāla jēdziens izskaidro nepieciešamību pēc vajadzības veidot attiecības, sociālos tīklus, kas veicina gan katra atsevišķa indivīda (kopienas iedzīvotāja), gan plašākas grupas (kopienas), gan sabiedrības sociālā kapitāla veidošanos un uzkrāšanos. R. Patnems (*Robert Putnam*) savos darbos īpaši uzsvēra, ka ar sadarbību, apvienošanos var veidot un palielināt sociālo kapitālu, kas parasti ir aktivitāšu neapzināta pievienotā vērtība (Daugavietis, 2014, 13. lpp.). Maģistra darba rezultāti atspoguļo, ka kopienas un bibliotēkas daudzveidīgā sadarbība, bibliotēkas apmeklējums, bibliotēkas rīkotie pasākumi (kopābūšana tajos) un pozitīva komunikācija (savstarpējās attiecības) var liecināt par to, vai bibliotēkai un kopienai ir izveidojusies simbioze, ko arī var attiecināt pie sociālā kapitāla faktoriem. Sadarbība, abpusēja komunikācija, saturīgi un kvalitatīvi pasākumi var būt gan simbiozes stimulatori, gan sociālā kapitāla attīstītāji.

Dž. Peitmena (*John Pateman*) uz vajadzībām balstīts bibliotēkas pakalpojumu modelis pauž tādu pamatdomu, ka visai vietējai kopienai jābūt iesaistītai publiskās bibliotēkas pakalpojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un arī novērtēšanā. Tas ir proaktīvs, uz kopienu orientēts domāšanas veids, kura pamatā ir kopienas vajadzības (Pateman, 2007, pp. 8-9, 21-22). Pētījuma rezultāti parāda, ka kopumā vietējām kopienām ir grūti spriest par kopienu iesaistīšanu bibliotēkas darba plānošanā. Tas var liecināt, ka bibliotēkām vairāk jāstrādā šajā virzienā, regulāri un apzināti jāiesaista kopiena bibliotēkas procesos. Iespējams, kopienas līdz galam

neizprot, neidentificē pašreizējo līdzdalību kā iesaistīšanu un praktisku iespēju ietekmēt bibliotēkas darbību – arī tas nozīmē, ka jāveic izskaidrojošs darbs, lai kopienas vairāk apzinātos, ko iesaistīšanās var sniegt kopienas attīstībai. Visbiežāk kopiena izsaka savas vajadzības bibliotēkām individuāli mutiski – šis fakts arī liek domāt par to, ka bibliotekāriem nepieciešams veikt sistemātisku kopienu vajadzību izpēti, kas ietvertu arī citas metodes, piemēram, iedzīvotāju aptaujas, sapulces, kurās tiktu iesaistīti un aicināti pēc iespējas dažādāki kopienas locekļi un arī pagasta iestādes, jo šis izpētes process, tā rezultāti sniegtu pierādāmu pamatojumu vajadzību izpētei un nepieciešamo pakalpojumu attīstībai.

Maģistra darba rezultātus var salīdzināt ar citiem līdzīgiem veiktiem pētījumiem gan Latvijā, gan ārzemēs, lai gan tas nav viegli, jo šī maģistra darba temats ir savdabīgs (sk. 5. nod.).

S. Zukules maģistra darba “Publiskā bibliotēka pašvaldības kontekstā. Latvijas gadījums” rezultāti apliecina, ka bibliotēkas darbs sabiedrības piesaistīšanā (apmeklējums, tā pieaugums) un ikdienas komunikācija, sadarbība ar pašvaldību (darba vietējās kopienas un sabiedrības labā skaidrošana) ir pamats tam, kā pašvaldība lemj par bibliotēkas piešķirto finansējumu (Zukule, 2022, 66. lpp.). Šī pētījuma rezultāti parāda, ka, iespējams, tieši komunikācijas un sadarbības trūkums bibliotēkām ar pašvaldībām veido diezgan neitrālu pašvaldības tēlu kopienās. Bet faktori, ka bibliotēku tēls kopienās ir pozitīvs, ka kopumā kopienas un bibliotēkas attiecības tiek novērtētas kā ciešas, līdzatkarīgas, abpusēji izdevīgas ļauj domāt, ka bibliotēkām ir pamats pozitīvai komunikācijai ar pašvaldībām ar pozitīvu iznākumu bibliotēku pakalpojumu attīstībai, jo bibliotēkas kopumā ir pozitīvi novērtētas no kopienu puses.

V. Agafonovas maģistra darbs “Jelgavas Zinātniskā bibliotēka – atbalsta punkts sabiedrības integrācijas procesā” atklāj, ka bibliotēkas pakalpojumi veicina cilvēku sociālo integrāciju sabiedrībā un uzlabo dzīves kvalitātes līmeni (Agafonova, 2016). Šo atziņu var interpretēt šī noslēguma darba kontekstā, jo, ja pētītajos pagastos nebūtu bibliotēku, tad kopienas izjustu pārmaiņas, arī tādas pārmaiņas, kas negatīvi ietekmētu ikdienu un dzīves kvalitāti (lasāmvielas, dažādu bibliotēku pakalpojumu trūkums, vispārējā negatīvā ietekme, arī garīguma ziņā). Kopienas atzīmē bibliotēku ietekmi uz ikdienu un dzīves kvalitāti.

S. Cīrules promocijas darbs “Mūsdienu publiskā bibliotēka Latvijas pagastos” parāda, ka publiskās bibliotēkas nevar būt izolētas no vides, kurās tās atrodas, tāpēc ir jāsadarbojas gan lokālā līmenī, gan plašāk, lai bibliotēku darbība būtu sekmīga, atbalstoša un uz attīstību vērsta. Sadarbība palīdz gan realizēt bibliotēku pakalpojumus ierobežotu resursu apstākļos, gan sekmē bibliotēku publicitāti (Cīrule, 2009, 145. lpp.). Pētījuma rezultāti apliecina, ka bibliotēkas

apzinās sadarbības nozīmi, tās sadarbojas vismaz pagasta ietvarā, un kopienām ir pamanāma šo sadarbību izpausme.

V. Gerkenas promocijas darbā “Mūsdienu bibliotekārās apkalpošanas pamattendences” bibliotēkas fenomens tiek skaidrots arī ar grāmatu kā svarīgu personības garīgās dzīves elementu (Gerkena, 2007, 187. lpp.). Joprojām grāmatas (arī periodika) tiek attiecināmas pie svarīgākajiem ieguvumiem, ko bibliotēkas var sniegt kopienām – tieši grāmatu trūkums būtu visvairāk pamanāms, ja bibliotēku nebūtu. V. Gerkena uzsver arī lietotājiorientētas apkalpošanas nozīmīgumu, vajadzību izpēti, kas būtiski ietekmē bibliotēkas pakalpojumus (Gerkena, 2007, 187. lpp.). Noslēguma darba rezultāti atklāj, ka parasti kopiena pati izsaka savas vajadzības (mutiski, rakstiski), kas vēlreiz apstiprina nepieciešamību bibliotekāriem strādāt šajā virzienā, papildus izmantot arī citas metodes kopienas vajadzību apzināšanai, kas būtu arī fundamentāls līdzeklis komunikācijai ar pašvaldību, lai attīstītu praktiskus un lietderīgus pakalpojumus visai kopienai.

Hui-Jun Sungas (*Hui-Yun Sung*) un M. Hepwortha (*Mark Hepworth*) pētījuma “Modelējot kopienas iesaistīšanos publiskajās bibliotēkās” (*“Modelling community engagement in public libraries”*) viena no atziņām ir tāda, ka kopienas bibliotēku dzīvē ir jāiesaista nevis formāli, bet organiski. Sabiedrībai jābūt gatavai sniegt savu ieguldījumu bibliotēkas darbā, tā ir jāvirza uz dabisku iesaistīšanos (Sung & Hepworth, 2013, p. 12). Šo organisko iesaistīšanos, kopienas gatavību iesaistīties un līdzdarboties var panākt, ja kopiena izpratīs, kādēļ tā ir nepieciešama, ko tā sniegs gan katram atsevišķam kopienas loceklim, gan kopienai kopumā. Bibliotekāriem vairāk jākomunicē ar savu kopienu, jāstāsta, ka no līdzdalības ieguvēji būs abas puses – gan kopiena, gan bibliotēka. Jau šobrīd kopienas ir gatavas un līdzdarbojas bibliotēku krājumu komplektēšanā, pasākumu plānošanā, organizēšanā, kopīgos projektos, pagasta labiekārtošanas un citos jautājumos, kas kopienai ir aktuāli. Bibliotekāriem jāturpina būt proaktīviem un jāturpina vairāk iesaistīt kopienas, atrodot tādas unikālas kopienas attīstības iespējas, kas būs atbilstošas katrai konkrētai kopienai. Un jāturpina skaidrot šī procesa nozīmīgums, iespējams, arī pašiem bibliotekāriem trūkst informācijas par līdzdalības svarīgumu.

9. SECINĀJUMI

Maģistra darba “Publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbioze” mērķis bija noskaidrot, kā un kādēļ starp publiskajām bibliotēkām un vietējām kopienām veidojas simbioze, kā tā ietekmē bibliotēkas darbību un kopienas, un vai tā vispār veidojas.

Darba teorētiskais un praktiskais mērķis bija aktualizēt kopienu un bibliotēku savstarpējo mijiedarbību un izcelt bibliotēkas nozīmīgumu kopienas attīstības kontekstā.

Pētījums tika veikts pragmatisma filozofijas skatījumā, pievēršot uzmanību praktiskam ieguvumam, kas tiek gūts publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbiozes ietekmē. Maģistra darbam ir gadījuma analīzes pētījuma dizains. Pētījumā tika izmantotas kvantitatīvās un kvalitatīvās datu ieguves un analīzes metodes.

Lai atbildētu uz pētījuma jautājumu **“Kāpēc starp bibliotēkām un kopienām veidojas simbioze jeb kāpēc kopienai ir vajadzīga bibliotēka”** anketā tika uzdoti jautājumi “Vai, Jūsaprāt, pagasta vietējai kopienai ir vajadzīga bibliotēka”, “Vai Jūs varat iedomāties savu ikdienu bez bibliotēkas un tās piedāvātajiem pakalpojumiem”, “Vai Jūs izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas”, “Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi” un “Kas, Jūsaprāt, mainītos, ja pagastā nebūtu bibliotēkas”. Aptaujas rezultāti liecina, ka publiskās bibliotēkas ir vajadzīgas, kopienas nevar iedomāties savu ikdienu bez tām, iedzīvotāji izjustu pārmaiņas, ja pagastos nebūtu bibliotēku, un bibliotēku piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi. Kopienai ir vajadzīga bibliotēka, jo grāmatas (arī periodika), to lasīšana joprojām ieņem svarīgu lomu kopienu iedzīvotāju dzīvēs, arī bibliotēku piedāvātie daudzveidīgie pakalpojumi, iespēja garīgi pilnveidoties un socializēties.

Lai atbildētu uz jautājumu **“Kā bibliotēka iesaistās kopienas dzīvē un kā kopiena iesaistās bibliotēkas procesos”** anketās tika uzdoti jautājumi “Lūdzu, miniet kā tieši kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā” un “Lūdzu, miniet vismaz vienu bibliotēkas un kopienas līdzdarbošanās piemēru”. Kopiena iesaistās bibliotēkas krājuma komplektēšanā, pasākumu plānošanā, izsaka ierosinājumus, lai uzlabotu bibliotēkas darbību. Kopienas un bibliotēkas līdzdarbojas pasākumos (plānošana, organizēšana, apmeklēšana), talkās (pagasta labiekārtošanas norisēs), arī kopīgos projektos.

Lai atbildētu uz jautājumu **“Vai novada un reģionu bibliotēku gada pārskati atspoguļo bibliotēku un vietējo kopienu mijiedarbību”** ar kontentanalīzes metodi tika analizēti bibliotēku gada pārskati. Gada pārskatos tika atrastas tādas kopienas un bibliotēkas savstarpējās darbības formas kā pasākumi, izstādes, novērtējumi, projekti, novadpētniecība, akcijas, individuālā pieeja, vajadzību izpēte, palīdzība un tehnoloģijas.

Abas pētījuma hipotēzes **“Bibliotēku un kopienu raksturo abām pusēm izdevīga līdzāspastāvēšana”** un **“Kopienas var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību”** tika apstiprinātas. Hipotēzi “Bibliotēku un kopienu raksturo abām pusēm izdevīga līdzāspastāvēšana” apstiprina tas, ka anketēšanas rezultāti ļauj secināt, ka visos piecos apskatītajos gadījumos tika novērota simbioze starp bibliotēkām un kopienām. Hipotēzi “Kopienas var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību” apstiprina respondentu atbildes uz jautājumu “Vai, Jūsaprāt, kopiena var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību”.

Darbā tika mēģināts aplūkot bibliotēku un kopienu kā vienu veselumu, nesadalot kopienu iedzīvotājus bibliotēku lietotājos vai nelietotājos, jo publiskās bibliotēkas apkalpo visus vietējos iedzīvotājus, to pakalpojumi ir domāti ikvienam.

Maģistra darba turpmākie iespējamie pētījuma virzieni varētu būt saistīti ar pastiprinātu uzmanības veltīšanu kopienu vajadzību izpētes jautājumam, jo tas ir svarīgs priekšnoteikums jēgpilnai sadarbībai, potenciāla izmantošanai. Ja bibliotēka veic savas apkalpotās kopienas izpēti un piedāvā tai patiesi vajadzīgus pakalpojumus, tad kopiena tos izmanto, tās vajadzības tiek apmierinātas, un šīs savstarpēji izdevīgās mijiedarbības rezultātā tiek veicināta simbioze.

Latvijas publisko bibliotēku kontekstā būtu lietderīgi turpināt attīstīt ideju par vietējās kopienas veselumu, par kopienas un bibliotēkas vienotību. Autore uzskata, ka tas pavērtu jaunu perspektīvu, attīstības iespējas gan bibliotēkām, gan kopienām.

Vērtīgi būtu mēģināt izstrādāt kritērijus, kas būtu plaši pieejami bibliotekāriem un kas ļautu identificēt, kādu tieši labumu kopienām sniedz bibliotēku darbība – tas būtu lielisks instruments komunikācijas veidošanai ar pašvaldību un bibliotēkas ietekmes apzināšanās.

PATEICĪBAS

Vēlos izteikt pateicību visiem respondentiem, it īpaši pētīto bibliotēku vadītājām, par atsaucību, iedziļināšanos un piedalīšanos pētījumā. Pateicos bijušajai Jelgavas Pilsētas bibliotēkas direktores vietniecei metodiskajā darbā Dzintrai Pungai par iedrošināšanu un motivēšanu studēt. Paldies Jelgavas novada pašvaldības Kultūras pārvaldei par iespēju apvienot pilna laika klātienes studijas ar darbu. Vissirsnīgākais paldies mana maģistra darba vadītājai docentei Dr.philol. Sandrai Cīrulei par pozitīvu komunikāciju, veiksmīgu sadarbību, noderīgiem ieteikumiem un atbalstu brīžos, kad bija grūti noticēt saviem spēkiem. Pateicos arī darba recenzentei docentei Dr.philol. Dainai Pakalnai. Un, protams, paldies manai ģimenei – bez jūsu atbalsta, sapratnes un pielāgošanās manas studijas nebūtu iespējamās.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

- Agafonova, V. (2016). *Jelgavas Zinātniskā bibliotēka – atbalsta punkts sabiedrības integrācijas procesā*. (Maģistra darbs). Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa. LU noslēguma darbu datubāze.
- Aizkraukles novada publisko bibliotēku darba atskaite 2022*. (2023).
<https://dom.lndb.lv/data/obj/file/34623407.pdf>
- Alūksnes novada pašvaldība. (01.03.2022). *Pirmais valsts un pašvaldības vienotais klientu apkalpošanas centrs pagastos - atvērts Pededzē*. LV portāls.
<https://lvportals.lv/dienaskartiba/338354-pirmais-valsts-un-pasvaldibas-vienotais-klientu-apkalposanas-centrs-pagastos-atverts-pededze-2022>
- American Library Association (ALA). (2018). *What Is Community Engagement?*
<https://www.ala.org/tools/librariestransform/libraries-transforming-communities/engagement>
- Aptauju rīks Questionpro*. (2023). <https://itserviss.lu.lv/en/auth/programmatura/questionpro/>
- Bauskas novada bibliotēku darba pārskats 2021*. (2022).
<https://dom.lndb.lv/data/obj/file/33429568.pdf>
- Bauskas novada bibliotēku darba pārskats 2022*. (2023).
<https://dom.lndb.lv/data/obj/file/33963924.pdf>
- Bibliotēkas*. (30.10.2020). Kultūras ministrijas tīmekļvietne.
<https://www.km.gov.lv/lv/bibliotekas>
- Bibliotēku likums*. (21.05.1998). <https://likumi.lv/ta/id/48567-biblioteku-likums>
- Bibliotēku sistēma*. (b. g.). Latvijas bibliotēku portāls. <https://www.biblioteka.lv/biblioteku-sistema/>
- Bičevskis, R. (2021). *Sabiedrība bez pasaules*. LU Akadēmiskais apgāds.
- Bērziņš, A. (b.g.). *Kopienas darba nākotne Latvijas reģionos*.
<https://www.varam.gov.lv/sites/varam/files/exp.-uzrauga-zinojums-a.berzins.pdf>
- Bhandari, H., & Yasunobu, K. (2009). What is Social capital? A comprehensive review of the concept. *Asian Journal of Social Science*, 37. 480-510.
https://www.researchgate.net/publication/233546004_What_Is_Social_Capital_A_Comprehensive_Review_of_the_Concept
- Britannica. (2009). *Pragmatism*.
<https://library.eb.co.uk/levels/adult/article/pragmatism/108683>
- Britannica. (2020). *Structural functionalism*.
<https://library.eb.co.uk/levels/adult/article/structural-functionalism/632526>

- Cīrule, S. (2009). *Mūsdienu publiskā bibliotēka Latvijas pagastos*. (Promocijas darbs). Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa. LU noslēguma darbu datubāze.
- Cīrule, S. (2020). Small rural library and community: Attendance, assistance, identity. *Conference Proceedings of the International Conference Riga Readings in Social Sciences*, ASPRI, 2020, Riga, Latvia. (pp. 3–8). https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/56701/RRSS_Conference_Proceedings.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Canadian Urban Libraries Council. (2012). *John Pateman hired as new Chief Librarian at Thunder Bay Public Library*. <https://culc.ca/2012/09/john-pateman-hired-as-new-chief-librarian-at-thunder-bay-public-library/>
- Cassell, K. (2021). *Public libraries and their communities: an introduction*. Rowman & Littlefield.
- Daugavietis, J. (2014). *Sociālo kapitālu teorijas*. https://www.academia.edu/5915882/Soci%C4%81lo_kapit%C4%81lu_teorijas_2014
- Deksne K., Vīksna E., Anspoka M., Poiša I., Vingris D., Pipare I., Stiebrīņa I. (10.03.2022). *Profesionālo publikāciju apskats: Valsts un pašvaldību vienotie klientu apkalpošanas centri*. <https://www.biblioteka.lv/profesionalo-publikaciju-apskats-valsts-un-pasvaldibu-vienotie-klientu-apkalposanas-centri/>
- Dobelniece, S. (1996). Mūsdienu teorijas. No B. Zepa, & A. Zobena. *Cilvēks un dzīve socioloģijas skatījumā: ievadkurss skolām un pašmācībai*. Rīga: LU Socioloģijas katedra. 190. - 198. lpp.
- Dreimane, J. & Vilks A. *Bibliotēkas Latvijā*. (01.02.2023). Nacionālā enciklopēdija. <https://enciklopedija.lv/skirklis/21167-bibliotekas-Latvijā>
- Dzirkale-Maļavkina, Dž. (2010). Mūsdienu bibliotēkārās darbības principi, uzdevumi un sistēma. *Informācija un sabiedrība: Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas raksti, [tiešsaiste] 1*, 81.–94. https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/180/Informacija-un-sabiedriba_Nr1_2010-.pdf?sequence=1
- Gerkena, V. (2007). *Mūsdienu bibliotēkārās apkalpošanas pamattendences*. (Promocijas darbs). Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa. LU noslēguma darbu datubāze.
- Glosiene, A. (2001). *Sabiedrisko attiecību ABC bibliotekāriem*. Zvaigzne ABC.
- Haack, S. (2004). Pragmatism, old and new. *Contemporary Pragmatism, 1*. 3–41. https://www.researchgate.net/publication/263303152_Pragmatism_Old_and_New_2004

- Hapel, R. (2020). Building a contemporary public library through community engagement: a personal journey. *Public Library Quarterly*, 39 (5), 391-409. <https://doi.org/10.1080/01616846.2020.1772621>
- Iesaistīšanās*. Tēzauris. Psiholoģijas vārdnīca. Rīga, Mācību grāmata, 1999. <https://tezaurs.lv/iesaist%C4%AB%C5%A1an%C4%81s:1>
- Informācija par 43 jaunizveidojamām pašvaldībām*. (02.07.2021). Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas tīmekļvietne. <https://www.varam.gov.lv/lv/informacija-par-43-jaunizveidojamam-pasvaldibam>
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). (2008). *Publisko bibliotēku pakalpojumi: IFLA/UNESCO vadlīnijas attīstībai*. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/publications/archive/the-public-library-service/pg01-lv.pdf>
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). (2022). *IFLA Trend Report 2021 Update*. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/1830>
- Jātniece, I. (30.10.2019). *Kopiena zīmē un nozīmē*. <https://ir.lv/2019/10/30/kopiena-zime-un-nozime/>
- Jelgavas novada pašvaldība. (01.02.2023). *Darbu sāk valsts un pašvaldības vienotais klientu apkalpošanas centrs Ānē*. <https://www.jelgavasnovads.lv/lv/novada-zinas/18919/darbu-sak-valsts-un-pasvaldibas-vienotais-klientu-apkalposanas-centrs-ane/>
- Kopiena*. Latvijas Nacionālais terminoloģijas portāls. Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca. Zinātne, 2000. <https://termini.gov.lv/kolekcijas/71/skirklis/385817>
- Kopiena*. Tēzauris. Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca, 2023. <https://mlvv.tezaurs.lv/kopiena:1>
- Krastiņš, O. (02.03.2001). Sociālais kapitāls. Vai mums tas ir, un kāds. *Latvijas Vēstnesis*, 35. <https://www.vestnesis.lv/ta/id/4363>
- Kristapsone S. (2008). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Turība.
- Kristapsone, S. (14.09.2022). *Dzīves kvalitāte*. Nacionālā enciklopēdija. <https://enciklopedija.lv/skirklis/61290-dzives-kvalitate->
- Kropļijs, A., & Raševska M. (2004). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. Raka.
- Kuldīgas reģiona bibliotēku pārskats par darbu 2020. gadā*. (2021). <https://dom.lndb.lv/data/obj/901730.html>
- Kuldīgas reģiona bibliotēku darba pārskats 2021.* (2022). <https://dom.lndb.lv/data/obj/1042948.html>

- Kuldīgas reģiona bibliotēku darba pārskats 2022. (2023).
<https://dom.lndb.lv/data/obj/1065260.html>
- Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2022.-2027. gadam "Kultūrvalsts". (01.03.2022).
<https://likumi.lv/ta/id/330444-kulturpolitikas-pamatnostadnes-2021-2027-gadam-kulturvalsts>
- Kūle M., & Kūlis R. (1998). *Filosofija* (3. papild. izd.). Zvaigzne ABC.
- Kūlis, M. (20.02.2023). *Pragmatisma patiesības teorija*. Nacionālā enciklopēdija.
<https://enciklopedija.lv/skirklis/168695-pragmatisma-paties%C4%ABbas-teorija>
- Lasmanis, A. (2008). Mūžizglītības izpētes pamatmetodes. No *Pētījuma metodoloģiskais (II) līmenis: mācību kursa izdales materiāls*. Datorzinību centrs. 52.-73. lpp.
- Latviešu vēsturisko zemju likums. (16.06.2021). <https://likumi.lv/ta/id/324253-latviesu-vesturisko-zemju-likums>
- Latvijas bibliotēkas 2021. gadā. (2022). Kultūras ministrijas tīmekļvietne.
<https://www.km.gov.lv/lv/statistika-bibliotekas>
- Latvijas Nacionālā bibliotēka. (2022). *Latvijas bibliotēkas 2021. gadā. Pārskata ziņojums*.
<https://dom.lndb.lv/data/obj/file/33771455.pdf>
- Latvijas Republikas Saeima. (10.06.2010). *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam*. https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf
- Līdzdalības iespējas valsts pārvaldē. (2020). Ministru kabineta tīmekļvietne.
<https://www.mk.gov.lv/lv/lidzdaliba>
- Līdzdalība. Tēzauris. Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca, 2023.
<https://mlvv.tezauris.lv/1%C4%ABdzdal%C4%ABba:1>
- Latvijas standarts (14.07.2022). *LVS ISO 16439:2022 Informācija un dokumentācija. Metodes un procedūras bibliotēku ietekmes novērtēšanai*.
- Mārtinsons K., & Pipere A. (2011). *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. Raka.
- Mārtinsons K., Pipere A., & Kamerāde D. (2016). *Pētniecība: teorija un prakse*. Raka.
- Mijiedarbība. Tēzauris. Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca, 2023.
<https://mlvv.tezauris.lv/mijiedarb%C4%ABba:1>
- Ozoliņa, L. (2021). *Ķekavas novada iedzīvotāju kopienu iesaiste piederības apziņas veidošanā*.
<https://www.activecitizensfund.lv/storage/documents/projects/39/petijums-par-iedzivotaju-kopienu-veidosanas-procesiem-kekavas-novada.pdf>
- Oxford Learner's Dictionaries. Community.
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/community?q=community>

- Oxford Learner's Dictionaries. *Society*.
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/society?q=society>
- Pakalpojums*. Bibliotēku, arhīvu un muzeju terminu datubāze . LVS ISO 5127:2005. Informācija un dokumentācija. Vārdnīca.
<http://termini.lnb.lv/Home/TerminiInfo?name=pakalpojums>
- Par vēlētiem vietējo kopienu pārstāvjiem pagastu un pilsētu iedzīvotāju padomēs*. (01.02.2021).
<https://likumi.lv/ta/id/320687-par-veletiem-vietejo-kopienu-parstavjiem-pagastu-un-pilsetu-iedzivotaju-padomes>
- Pašvaldību likums*. (20.10.2022). <https://likumi.lv/ta/id/336956-pasvaldibu-likums>
- Pateman, J. (2007). Developing a needs based library service. *Information for Social Change*, 26, 8-24,
https://ia802800.us.archive.org/9/items/information_for_social_change/ISC%2026%20Whole%20Issue.pdf
- Pateman, J., Pateman, J. (2017). Managing cultural change in public libraries. *Public Library Quarterly*, 36 (3), 213-227, <https://doi.org/10.1080/01616846.2017.1318641>
- Pateman, J., & Vincent, J. (2010). *Public libraries and social justice*. Ashgate.
- Paula, L. (2016). *Kopienu rīcībspēja lauku attīstībā Latvijā*. (Promocijas darbs). Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Socioloģijas nodaļa. LU noslēguma darbu datubāze.
- Paula L. (04.01.2023). *Kopienu izpēte*. Nacionālā enciklopēdija.
<https://enciklopedija.lv/skirklis/5414-kopienu-izpete->
- Pārresoru koordinācijas centrs. (02.07.2020). *Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam*.
https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf
- Pārskats par Jēkabpils reģiona un Neretas novada bibliotēku darbību 2021. gadā*. (2022).
<https://dom.lndb.lv/data/obj/file/33429902.pdf>
- Pārskats par Madonas, Cesvaines, Ērgļu, Lubānas un Varakļānu novadu pašvaldību bibliotēku darbību 2020. gadā*. (2021). <https://dom.lndb.lv/data/obj/file/30043631.pdf>
- Pārskats par Madonas un Varakļānu novadu pašvaldību bibliotēku darbību 2021. gadā*. (2022). <https://dom.lndb.lv/data/obj/file/33430415.pdf>
- Pārskats par Madonas un Varakļānu novadu pašvaldību bibliotēku darbību 2022. gadā*. (2023). <https://dom.lndb.lv/data/obj/file/34625680.pdf>
- Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. (2023). *Latvijas iedzīvotāju skaits pašvaldībās pagastu dalījumā*. <https://www.pmlp.gov.lv/lv/media/9750/download?attachment>

- Poteyeva, M. (2018). *Social capital*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/social-capital>
- Pragmatisms*. Tēzauris. Latviešu literārās valodas vārdnīca, Zinātne, 1972.–1996. <https://tezauris.lv/pragmatisms>
- Providus. (2023). *10 jautājumi par kopienu filantropiju*. <https://providus.lv/raksti/10-jautajumi-par-kopienu-filantropiju/>
- Publiskā bibliotēka*. Bibliotēku, arhīvu un muzeju terminu datubāze. LVS ISO 2789:2016 Informācija un dokumentācija. Starptautiskā bibliotēku statistika. <http://termini.lnb.lv/Home/TerminiInfo?name=publisk%C4%81%20bibliot%C4%93ka>
- Radošā Latvija: Bibliotēku nozares stratēģija 2014 – 2020 (aktualizēta 2017.)*. <https://www.km.gov.lv/lv/media/209/download?attachment>
- Saikne*. Tēzauris. Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca, 2023. <https://mlvv.tezauris.lv/saikne:1>
- Satter S. (n.d.). *Electronic survey: what is it, benefits and drawbacks*. <https://www.questionpro.com/blog/electronic-survey/>
- Simbioze*. Tēzauris. Svešvārdu vārdnīca. Rīga, Jumava, 1999.; 3. izdevums, Rīga, Jumava, 2007. <https://tezauris.lv/simbioze>
- Sporāne, B. (2002). Publiskās bibliotēkas misija informācijas sabiedrībā. No *Latvijas Universitātes zinātniskie raksti. Bibliotēka un sabiedrība*, 646, 56.–73.
- Sporāne, B. (2006). Bibliotēkas fenomena filozofiskā izpratne. No *Latvijas Universitātes raksti. Bibliotēkzinātne. Bibliotēka un sabiedrība*, 699, 183–199.
- Sporāne, B., Pakalna D., Kalniņa I., Mukāne D., Hofmane L., Mauliņa A. (2008). Bibliotēku misija un funkcijas zināšanu sabiedrībā. No *Mūžizglītības aktuālās problēmas un bibliotēku loma zināšanu sabiedrībā: mācību kursa izdales materiāls*. Datorzinību centrs. 147. – 149. lpp.
- SPPI. (2009). *Pašvaldību publiskās bibliotēkas: vērtība, uzticēšanās un apmierinātība ar pakalpojumiem*. https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/mediji/publ_bibl_gala_zinojums%20%281%29.pdf
- Stīvensone, Dž. (2001). *Bibliotēku un informācijas pārvaldība: angļu-latviešu un latviešu-angļu terminu skaidrojošā vārdnīca*. Zvaigzne ABC.
- Sung, H., & Hepworth, M. (2013). Modelling community engagement in public libraries. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 18 (1), 1–13. <https://ejournal.um.edu.my/index.php/MJLIS/article/view/1814/2635>

- Tîrziman, E. (2018). Contemporary library and its role in the community. *Romanian Journal of Library and Information Science*, 14(2), 56–63. <https://www.researchgate.net/publication/345761216> Contemporary Library and Its Role in the Community
- Valmieras novada pašvaldība. (02.05.2022). *Valmieras novadā būs vairāk Valsts un pašvaldības vienoto apkalpošanas centru*. <https://www.valmierasnovads.lv/valmieras-novada-bus-vairak-valsts-un-pasvaldibas-vienoto-apkalposanas-centru/>
- Vietējas nozīmes bibliotēku tīkla darbības noteikumi*. (07.08.2001). <https://likumi.lv/ta/id/33429-vietejas-nozimes-biblioteku-tikla-darbibas-noteikumi>
- Vietējs*. Tēzauris. Latviešu literārās valodas vārdnīca. Zinātne, 1972.–1996. <https://tezaurs.lv/viet%C4%93js>
- Williment. K. (2019). It takes a community to create a library. *Public Library Quarterly*, 39 (5), 410-420. <https://doi.org/10.1080/01616846.2019.1590757>
- Zepa, B. (1996). Mūsdienu teorijas. No B. Zepa, & A. Zobena. *Cilvēks un dzīve socioloģijas skatījumā: ievadkurss skolām un pašmācībai*. Rīga: LU Socioloģijas katedra. 16. – 21. lpp.
- Zepa, B. (22.06.2022). *Socioloģija*. Nacionālā enciklopēdija. <https://enciklopedija.lv/skirklis/1225-sociologija>
- Zukule, S. (2022). *Publiskā bibliotēka pašvaldības kontekstā. Latvijas gadījums*. (Maģistra darbs). Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Informācijas un bibliotēku studiju nodaļa. LU noslēguma darbu datubāze.

PIELIKUMI

Bibliotēku vadītāju aptaujas anketa

Labdien! Mani sauc Irina Šanceva, esmu Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes maģistra studiju programmas “Bibliotēkzinātne un informācija” 2. kursa studente. Šobrīd rakstu maģistra darbu “Publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbioze” un vēlos noskaidrot, kā un kādēļ starp publiskajām bibliotēkām un vietējām kopienām veidojas simbioze, kā tā ietekmē bibliotēkas darbību un kopienas, un vai tā vispār veidojas. Lūdzu, atbildiet uz anketas jautājumiem, sekojot instrukcijām pie konkrētā jautājuma, vai rakstiet savu viedokli tam paredzētajā vietā! Anketas aizpildīšanai jāvelta apmēram 15 – 20 minūtes. Anketa ir anonīma, visas Jūsu atbildes tiks izmantotas tikai apkopotā veidā. Zemāk ir sniegtas divas definīcijas, kas palīdzēs atbildēt uz jautājumiem:

1. Kopiena – cilvēku grupa, kas dzīvo vienā vietā vai kuru vieno kopīga izcelsme, piederība pie kādas reliģijas, arī intereses u. Tml. (Latvijas Nacionālās terminoloģijas portāls);

2. Simbioze – ciešs kontakts, saikne, mijiedarbība, kam parasti ir abpusēji labvēlīgs, arī integrējošs raksturs. Termins ir izcēlies no grieķu valodas *symbiōsis* un tā nozīme ir kopdzīve (Tēzaurs).

1.Vai, Jūsaprāt, pagasta vietējai kopienai ir vajadzīga publiskā bibliotēka? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

2.Vai, Jūsaprāt, vietējā kopiena izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Jā, pārmaiņas negatīvi ietekmētu kopienas ikdienu un dzīves kvalitāti
3. Nē, kopiena neizjustu pārmaiņas
4. Grūti pateikt
5. Cits variants _____

3.Nosaučiet pagasta iestādes, ar kurām Jūsu pārstāvētai bibliotēkai ir izveidojusies sadarbība! (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

1. Skola
2. Skolas bibliotēka
3. Cita Jūsu pagasta bibliotēka
4. Pirmsskolas izglītības iestāde
5. Kultūras nams/ Kultūras centrs
6. Pagasta pārvalde
7. Sociālais dienests
8. Bibliotēka nesadarbojas ar citām pagasta iestādēm
9. Cits variants _____

4.Vai bibliotēka un citas pagasta iestādes saskaņo savas darbības, piemēram, plānojot budžetu, pasākumus un citas aktivitātes pagasta kopienai? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

5.Vai bibliotēka tiek iesaistīta pagasta pasākumu plānošanā un organizēšanā? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Vienmēr
2. Bieži
3. Dažreiz
4. Reti
5. Nekad
6. Grūti pateikt

6.Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

7.Vai Jūsu pārstāvētā bibliotēka ir veikusi vietējās kopienas un to vajadzību izpēti? Ja ir, tad atzīmējiet, kā tas tika darīts! (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

1. Kopiena piedalījās aptaujā
2. Kopiena piedalījās sapulcē un izteica savas vajadzības
3. Kopienas locekļi izsaka savas vajadzības individuāli mutiski
4. Kopienas locekļi izsaka savas vajadzības rakstiski (ierosinājumu grāmata u.c.)
5. Kopiena un tās vajadzības netiek pētītas
6. Cits variants _____

8.Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

9.Vai, Jūsaprāt, vietējā kopiena ir pietiekami informēta par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

10.Kā Jūsu pārstāvētā bibliotēka informē vietējo kopienu par bibliotēkas darbību, pakalpojumiem? (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

1. Informācija tiek publicēta novada avīzē
2. Informācija tiek publicēta novada tīmekļvietnē
3. Informācija tiek izvietota pagasta informācijas stendā vai citās vietās
4. Informācija tiek publicēta bibliotēkas kontā sociālajos medijos (Facebook, Instagram, Twitter, draugiem.lv u.c.)
5. Kopiena netiek informēta
6. Cits variants _____

11.Vai Jūs iesaistāt vietējo kopienu bibliotēkas darba plānošanā, lēmumu pieņemšanā? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

12.Lūdzu, miniet, kā tieši kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā, lēmumu pieņemšanā?

13.Lūdzu, novērtējiet Jūsu pārstāvētās bibliotēkas tēlu vietējā kopienā, kur 0 ir ļoti negatīvs un 10 – ļoti pozitīvs! (Iespējams viens atbilžu variants)

1. 0
2. 1
3. 2
4. 3
5. 4
6. 5
7. 6
8. 7
9. 8
- 10.9
- 11.10

14.Kas, Jūsaprāt, liecina par Jūsu pārstāvētās bibliotēkas pozitīvu vai negatīvu tēlu? (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

1. Apmeklējuma skaita pieaugums/kritums
2. Vēlēšanās/nevēlēšanās iesaistīties bibliotēkas iniciētās aktivitātēs
3. Pozitīvas/negatīvas atsauksmes
4. Bibliotēkas publicitāte/tās neesamība
5. Grūti pateikt
6. Cits variants _____

15.Vai, Jūsaprāt, Jūsu pārstāvētai bibliotēkai un vietējai kopienai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

16.Lūdzu, miniet, kas liecina par to, ka bibliotēkai un kopienai ir simbiotiskas attiecības!

17.Lūdzu, aprakstiet, kas, Jūsaprāt, jādara, lai starp bibliotēku un kopienu veidotos simbioze?

18.Kas, Jūsaprāt, ir bibliotēkas un vietējās kopienas kopdzīves/simbiozes pamatā?

19.Vai, Jūsaprāt, kopiena var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā, simbioze var veidoties gan ar bibliotēku, gan ar bibliotekāru
2. Nē, simbioze var veidoties vai nu ar bibliotēku, vai nu ar bibliotekāru
3. Grūti pateikt
4. Cits variants

20.Atzīmējiet, kurš izteikums, Jūsaprāt, precīzāk atspoguļo Jūsu pārstāvētās bibliotēkas un pagasta vietējās kopienas attiecības! (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Bibliotēka iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs
2. Kopiena iesaistās pagasta bibliotēkai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs
3. Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās
4. Gan bibliotēka, gan kopiena ir vienaldzīgas, neizrāda ieinteresētību

21.Lūdzu, miniet, vismaz vienu piemēru, kā bibliotēka iesaistās kopienai svarīgos procesos!

22.Lūdzu, miniet, vismaz vienu piemēru, kā vietējā kopiena iesaistās bibliotēkai svarīgos procesos!

23.Lūdzu, miniet, vismaz vienu bibliotēkas un kopienas līdzdarbošanās piemēru!

24.Vai, Jūsaprāt, vietējai pašvaldībai rūp bibliotēka un tās ieguldījums kopienas attīstībā? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt
4. Cits variants _____

24.Lūdzu, miniet, kā izpaužas pašvaldības ieinteresēta attieksme!

26.Kas, Jūsaprāt, mainītos, ja pagastā nebūtu bibliotēkas?

27.Atzīmējiet, kurš izteikums, Jūsaprāt, visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības! (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve)
2. Publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturo pakalpojumu pieprasījuma un piedāvājuma process (lietišķas attiecības)
3. Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena eksistē neatkarīgi viena no otras (neitrālas attiecības)

28.Vieta Jūsu viedoklim, ierosinājumiem un komentāriem par publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbiozi (šeit varat minēt jebko, kas ienāk prātā par konkrēto tematu)

29.Jūsu dzimums:

1. Sieviete
2. Vīrietis
3. Nevēlos norādīt

30.Jūsu vecums:

1. 18 – 30
2. 31 – 45
3. 46 – 65
4. virs 65
5. Nevēlos norādīt

31.Jūsu izglītība:

1. Vidējā
2. Vidējā profesionālā (citā specialitātē)
3. Vidējā profesionālā bibliotekārā
4. Augstākā (citā specialitātē)
5. Augstākā bibliotekārā
6. Nevēlos norādīt

Vietējo kopienu aptaujas anketa

Labdien! Mani sauc Irina Šanceva, esmu Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes maģistra studiju programmas “Bibliotēkzinātne un informācija” 2. kursa studente. Šobrīd rakstu maģistra darbu “Publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbioze” un vēlos noskaidrot, kā un kādēļ starp publiskajām bibliotēkām un vietējām kopienām veidojas simbioze, kā tā ietekmē bibliotēkas darbību un kopienas, un vai tā vispār veidojas. Lūdzu, atbildiet uz anketas jautājumiem, sekojot instrukcijām pie konkrētā jautājuma, vai rakstiet savu viedokli tam paredzētajā vietā! Anketas aizpildīšanai jāvelta apmēram 15 – 20 minūtes. Anketa ir anonīma, visas Jūsu atbildes tiks izmantotas tikai apkopotā veidā. Zemāk ir sniegtas divas definīcijas, kas palīdzēs atbildēt uz jautājumiem:

1. Kopiena – cilvēku grupa, kas dzīvo vienā vietā vai kuru vieno kopīga izcelsme, piederība pie kādas reliģijas, arī intereses u. tml. (Latvijas Nacionālās terminoloģijas portāls);

2. Simbioze – ciešs kontakts, saikne, mijiedarbība, kam parasti ir abpusēji labvēlīgs, arī integrējošs raksturs. Termins ir izcēlies no grieķu valodas symbiōsis un tā nozīme ir kopdzīve (Tēzaurs).

1.Vai, Jūsprāt, pagasta vietējai kopienai ir vajadzīga bibliotēka? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

2.Vai Jūs varat iedomāties savu ikdienu bez bibliotēkas un tās piedāvātajiem pakalpojumiem? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

3.Vai Jūs izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Jā, pārmaiņas negatīvi ietekmētu manu ikdienu un dzīves kvalitāti
3. Nē
4. Grūti pateikt
5. Cits variants

4.Vai, Jūsaprāt, bibliotēka pietiekami daudz sadarbojas ar citām pagasta iestādēm? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

5.Vai, Jūsaprāt, bibliotēka un citas pagasta iestādes saskaņo savas darbības, piemēram, plānojot budžetu, pasākumus un citas aktivitātes? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

6.Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

7.Vai vietējās kopienas bibliotēka ir veikusi kopienas un to vajadzību izpēti? Ja ir, tad atzīmējiet, kā tas tika darīts! (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

1. Kopiena tika aicināta piedalīties aptaujā
2. Kopiena tika aicināta piedalīties sapulcē un izteikt savas vajadzības
3. Kopienas locekļi izsaka savas vajadzības individuāli mutiski
4. Kopienas locekļi izsaka savas vajadzības rakstiski (ierosinājumu grāmata u.c.)
5. Kopiena un tās vajadzības netiek pētītas
6. Cits variants _____

8.Vai, Jūsaprāt, bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

9.Vai, Jūsaprāt, bibliotēka pietiekami informē kopienu par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

10.Kā Jūs saņemat informāciju par bibliotēkas darbību, pakalpojumiem? (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

1. Informācija tiek publicēta novada avīzē
2. Informācija tiek publicēta novada tīmekļvietnē
3. Informācija tiek izvietota pagasta informācijas stendā vai citās vietās
4. Informācija tiek publicēta bibliotēkas kontā sociālajos medijos (Facebook, Instagram, Twitter, draugiem.lv u.c.)
5. Informāciju par bibliotēku nesaņemu
6. Cits variants _____

11.Vai vietējā kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

12.Lūdzu, miniet, kā tieši kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā?

--

13.Lūdzu, novērtējiet bibliotēkas tēlu vietējā kopienā, kur 0 ir ļoti negatīvs un 10 - ļoti pozitīvs! (Iespējams viens atbilžu variants)

1. 0
2. 1
3. 2
4. 3
5. 4
6. 5
7. 6
8. 7
9. 8
- 10.9
- 11.10

14.Kas, Jūsaprāt, liecina par bibliotēkas pozitīvu vai negatīvu tēlu? (Iespējami vairāki atbilžu varianti)

1. Bibliotēkas publicitāte/tās neesamība
2. Pozitīvas/negatīvas atsauksmes
3. Grūti pateikt
4. Cits variants _____

15.Vai, Jūsaprāt, vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt

16.Lūdzu, miniet, kas liecina par to, ka starp kopienu un bibliotēku ir simbioze!

17.Lūdzu, aprakstiet, kas, Jūsaprāt, būtu jādara, lai starp kopienu un bibliotēku veidotos simbioze?

18.Vai, Jūsaprāt, kopiena var veidot saikni gan ar bibliotēku kā institūciju, gan ar bibliotekāru kā personību? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā, simbioze var veidoties gan ar bibliotēku, gan ar bibliotekāru
2. Nē, simbioze var veidoties vai nu ar bibliotēku, vai nu ar bibliotekāru
3. Grūti pateikt
4. Cits variants

19.Atzīmējiet, kurš izteikums, Jūsaprāt, precīzāk atspoguļo Jūsu pārstāvētās bibliotēkas un vietējās kopienas attiecības! (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Bibliotēka iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs
2. Kopiena iesaistās pagasta bibliotēkai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs
3. Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās
4. Gan bibliotēka, gan kopiena ir vienaldzīgas, neizrāda ieinteresētību

20.Lūdzu, miniet, vismaz vienu bibliotēkas un kopienas līdzdarbošanās piemēru!

21.Vai, Jūsaprāt, vietējai pašvaldībai rūp bibliotēka un tās ieguldījums kopienas attīstībā? (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Jā
2. Nē
3. Grūti pateikt
4. Cits variants _____

22.Kas, Jūsaprāt, mainītos, ja pagastā nebūtu bibliotēkas?

23.Atzīmējiet, kurš izteikums, Jūsaprāt, visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības! (Iespējams viens atbilžu variants)

1. Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve)
2. Publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturo pakalpojumu pieprasījuma un piedāvājuma process (lietišķas attiecības)
3. Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena eksistē neatkarīgi viena no otras (neitrālas

attiecības)

24. Vieta Jūsu viedoklim, ierosinājumiem un komentāriem par publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbiozi (šeit varat minēt jebko, kas ienāk prātā par konkrēto tematu)

24. Jūsu dzimums:

1. Sieviete
2. Vīrietis
3. Nevēlos norādīt

26. Jūsu vecums:

1. līdz 18 gadiem
2. 18 - 30
3. 31 - 45
4. 46 - 65
5. virs 65
6. Nevēlos norādīt

27. Jūsu izglītība:

1. Vidējā
2. Vidējā profesionālā
3. Augstākā
4. Nevēlos norādīt

3. pielikums

Zemgales (Bauskas novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēku simbioze

Apgalvojums	Bibliotēku vadītāju atbildes (2)	Kopienas atbildes (48)	Rezultāts
1.Kopienai ir vajadzīga bibliotēka	Jā (2)	Jā (47)	1
2.Kopiena izjūstu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas	Jā, pārmaiņas negatīvi ietekmētu kopienas ikdienu un dzīves kvalitāti (2)	Jā, pārmaiņas negatīvi ietekmētu kopienas ikdienu un dzīves kvalitāti (17)	1
3.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām	Jā (2)	Jā (41)	1
4.Bibliotēka ir veikusi kopienas un to vajadzību izpēti	Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski (2) Aptauja (1)	Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski (32) Aptauja (11)	1
5.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi	Jā (1) Grūti pateikt (1)	Jā (38)	0,5
6.Bibliotēka pietiekami informē kopienu par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem	Jā (2)	Jā (38)	1
7.Vietējā kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā	Nē (1) Grūti pateikt (1)	Grūti pateikt (28)	0
8.Vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības	Nē (1) Grūti pateikt (1)	Jā (30)	0,5
9.Izteikums, kas precīzāk atspoguļo pagasta bibliotēkas un vietējās kopienas attiecības	Bibliotēka iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs (1) Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās (1)	Bibliotēka iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs (19) Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās (16)	0,5
10.Izteikums, kas visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības	Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve) (2)	Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve) (30)	1
Kopā			7,5

4. pielikums

Kurzemes (Kuldīgas novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas simbioze

<i>Apgalvojums</i>	<i>Bibliotēkas vadītājas atbildes</i>	<i>Kopienas atbildes (46)</i>	<i>Rezultāts</i>
<i>1.Kopienai ir vajadzīga bibliotēka</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (39)</i>	<i>1</i>
<i>2.Kopiena izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (17)</i>	<i>1</i>
<i>3.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (39)</i>	<i>1</i>
<i>4.Bibliotēka ir veikusi kopienas un to vajadzību izpēti</i>	<i>Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski</i>	<i>Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski (30)</i>	<i>1</i>
<i>5.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (35)</i>	<i>1</i>
<i>6.Bibliotēka pietiekami informē kopienu par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (38)</i>	<i>1</i>
<i>7.Vietējā kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā</i>	<i>Nē</i>	<i>Grūti pateikt (25)</i>	<i>0</i>
<i>8.Vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (33)</i>	<i>1</i>
<i>9.Izteikums, kas precīzāk atspoguļo pagasta bibliotēkas un vietējās kopienas attiecības</i>	<i>Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās</i>	<i>Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās (22)</i>	<i>1</i>
<i>10.Izteikums, kas visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības</i>	<i>Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve)</i>	<i>Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve) (38)</i>	<i>1</i>
<i>Kopā</i>			<i>9</i>

5. pielikums

Vidzemes (Madonas novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas simbioze

<i>Apgalvojums</i>	<i>Bibliotēkas vadītājas atbildes</i>	<i>Kopienas atbildes (40)</i>	<i>Rezultāts</i>
<i>1.Kopienai ir vajadzīga bibliotēka</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (40)</i>	<i>1</i>
<i>2.Kopiena izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas</i>	<i>Jā, pārmaiņas negatīvi ietekmētu kopienas ikdienu un dzīves kvalitāti</i>	<i>Jā (17)</i>	<i>0,5</i>
<i>3.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (32)</i>	<i>1</i>
<i>4.Bibliotēka ir veikusi kopienas un to vajadzību izpēti</i>	<i>Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski</i> <i>Kopiena izsaka savas vajadzības rakstiski</i>	<i>Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski (26)</i>	<i>1</i>
<i>5.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (25)</i>	<i>1</i>
<i>6.Bibliotēka pietiekami informē kopienu par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem</i>	<i>Nē</i>	<i>Jā (34)</i>	<i>0,5</i>
<i>7.Vietējā kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā</i>	<i>Grūti pateikt</i>	<i>Grūti pateikt (24)</i>	<i>0</i>
<i>8.Vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir; bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (23)</i>	<i>1</i>
<i>9.Izteikums, kas precīzāk atspoguļo pagasta bibliotēkas un vietējās kopienas attiecības</i>	<i>Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās</i>	<i>Bibliotēka iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs (18)</i>	<i>0,5</i>
<i>10.Izteikums, kas visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības</i>	<i>Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve)</i>	<i>Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve) (22)</i>	<i>1</i>
<i>Kopā</i>			<i>7,5</i>

6. pielikums

Latgales (Jēkabpils novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas simbioze

<i>Apgalvojums</i>	<i>Bibliotēkas vadītājas atbildes</i>	<i>Kopienas atbildes (36)</i>	<i>Rezultāts</i>
<i>1.Kopienai ir vajadzīga bibliotēka</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (32)</i>	<i>1</i>
<i>2.Kopiena izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas</i>	<i>Jā, pārmaiņas negatīvi ietekmētu kopienas ikdienu un dzīves kvalitāti</i>	<i>Jā, pārmaiņas negatīvi ietekmētu kopienas ikdienu un dzīves kvalitāti (11)</i>	<i>1</i>
<i>3.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām</i>	<i>Grūti pateikt</i>	<i>Jā (26)</i>	<i>0,5</i>
<i>4.Bibliotēka ir veikusi kopienas un to vajadzību izpēti</i>	<i>Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski</i> <i>Kopiena izsaka savas vajadzības rakstiski</i>	<i>Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski (20)</i>	<i>1</i>
<i>5.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi</i>	<i>Grūti pateikt</i>	<i>Jā (21)</i>	<i>0,5</i>
<i>6.Bibliotēka pietiekami informē kopienu par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem</i>	<i>Grūti pateikt</i>	<i>Jā (24)</i>	<i>0,5</i>
<i>7.Vietējā kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā</i>	<i>Jā</i>	<i>Grūti pateikt (23)</i>	<i>0,5</i>
<i>8.Vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir; bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības</i>	<i>Grūti pateikt</i>	<i>Grūti pateikt (23)</i>	<i>0</i>
<i>9.Izteikums, kas precīzāk atspoguļo pagasta bibliotēkas un vietējās kopienas attiecības</i>	<i>Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās</i>	<i>Bibliotēka iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs (20)</i>	<i>0,5</i>
<i>10.Izteikums, kas visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības</i>	<i>Publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturo pakalpojumu pieprasījuma un piedāvājuma process (lietišķas attiecības)</i>	<i>Publiskā bibliotēka un vietējā kopiena nav iedomājama viena bez otras, tās ir atkarīgas viena no otras, veido ļoti ciešas attiecības, kuru rezultātā gūst abpusēju izdevīgumu (cieša saikne, kopdzīve) (17)</i>	<i>0,5</i>
<i>Kopā</i>			<i>6</i>

7. pielikums

Sēlijas (Aizkraukles novada) vietējās kopienas un pagasta bibliotēkas simbioze

<i>Apgalvojums</i>	<i>Bibliotēkas vadītājas atbildes</i>	<i>Kopienas atbildes (30)</i>	<i>Rezultāts</i>
<i>1.Kopienai ir vajadzīga bibliotēka</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (27)</i>	<i>1</i>
<i>2.Kopiena izjustu pārmaiņas, ja pagastā nebūtu bibliotēkas</i>	<i>Jā, pārmaiņas negatīvi ietekmētu kopienas ikdienu un dzīves kvalitāti</i>	<i>Jā (14)</i>	<i>0,5</i>
<i>3.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (20)</i>	<i>1</i>
<i>4.Bibliotēka ir veikusi kopienas un to vajadzību izpēti</i>	<i>Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski</i>	<i>Kopiena izsaka savas vajadzības individuāli mutiski (14)</i>	<i>1</i>
<i>5.Bibliotēkas piedāvātie pakalpojumi veicina bibliotēkas un kopienas simbiozi</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (20)</i>	<i>1</i>
<i>6.Bibliotēka pietiekami informē kopienu par bibliotēkas darbību, tās piedāvātajiem pakalpojumiem</i>	<i>Jā</i>	<i>Jā (24)</i>	<i>1</i>
<i>7.Vietējā kopiena tiek iesaistīta bibliotēkas darba plānošanā</i>	<i>Nē</i>	<i>Grūti pateikt (24)</i>	<i>0</i>
<i>8.Vietējai kopienai un pagasta bibliotēkai ir izveidojusies cieša saikne, ciešs kontakts, tas ir, bibliotēku un kopienu raksturo simbiotiskas attiecības</i>	<i>Grūti pateikt</i>	<i>Grūti pateikt (23)</i>	<i>0</i>
<i>9.Izteikums, kas precīzāk atspoguļo pagasta bibliotēkas un vietējās kopienas attiecības</i>	<i>Starp bibliotēku un kopienu ir vienlīdzīga līdzdarbošanās, līdzvērtīga iesaistīšanās</i>	<i>Bibliotēka iesaistās pagasta kopienai svarīgos notikumos, procesos, aktivitātēs (20)</i>	<i>0,5</i>
<i>10.Izteikums, kas visprecīzāk raksturo publisko bibliotēku un vietējo kopienu attiecības</i>	<i>Publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturo pakalpojumu pieprasījuma un piedāvājuma process (lietišķas attiecības)</i>	<i>Publisko bibliotēku un vietējo kopienu raksturo pakalpojumu pieprasījuma un piedāvājuma process (lietišķas attiecības) (20)</i>	<i>0,5</i>
<i>Kopā</i>			<i>6,5</i>

Maģistra darbs “Publisko bibliotēku un vietējo kopienu simbioze” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (no ievada līdz secinājumiem ieskaitot) ir 192918 rakstzīmes (ieskaitot intervālus, bet neieskaitot zemsvītras atsauces).

Autors: _____ Irina Šanceva
(*paraksts*)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: docente Dr.philol. Sandra Cīrule _____
(*paraksts*)

_____._____.

Recenzents: Docente Dr.philol. Daina Pakalna _____
(*paraksts*)

Darbs iesniegts Informācijas un bibliotēku studiju nodaļā 26.05.2023.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka _____
(*paraksts*)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

09.06.2023. prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: docente Ph.D. Liene Viļuma _____
(*paraksts*)